ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

ΤΕΤΡΑΔΙΑ του ΙΝΕ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Τεύχος 30
Ιανουάριος 2009
Τιμή Τεύχους 5 €

Γραφεία:
Ιουλιανού 24, 104 34 Αθήνα
Ταχ. Θυρίδα 3626, 102 10 Αθήνα

Εκδότης:
Γιάννης Παναγόπουλος

Υπεύθυνος Έκδοσης:
Πέτρος Λινάρδος - Ρυλμόν

Ηλ. σελιδοποίηση - Παραγωγή - Εκτύπωση:
ΚΑΜΠΥΛΗ ADV.
Αντιγόνης 60, Αθήνα
Τηλ.: 210-51.56.820, Fax: 210-51.56.811

Συνδρομές (Τέσσερα Τεύχη):
Ιδιωτών: 20 €
Συνδικαλιστικών Οργανώσεων: 20 €
Φοιτητών: 15 €
Οργανισμών, επιχειρήσεων, τραπεζών, δημοσίων υπηρεσιών: 40 €
Συνδρομή εξωτερικού: 50 €

Εμβάσματα - Επιταγές:
Γιάννης Παναγόπουλος
Κώστας Πουπάκης
Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ
Ιουλιανού 24, 104 34 Αθήνα

Επιχειρήσεις Δημοσίου Συμφέροντος

Αποτελέσματα του Γ' ΚΠΣ

Ο Εκσυγχρονισμός των Επιχειρήσεων & Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας: Μεταξύ Ανταγωνιστικότητας & Δημόσιου Συμφέροντος

Η περίπτωση των κλάδων ύδρευσης, ηλεκτρισμού και τηλεπικοινωνιών

Γιάννης Ευσταθόπουλος

1. Εισαγωγή 10
2. Η συζήτηση περί εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων και υπηρεσιών κοινής ωφέλειας 11
3. Από τον πολίτη στον καταναλωτή; 15
4. Η σημασία των ανθρωπιστικών επιστημών σε περίοδο ενεργειακής, υδατικής και περιβαλλοντικής κρίσης 21
5. Συνδικαλιστικές στρατηγικές απέναντι στην αμφισβήτηση των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας 24
   5.1 Αδυναμίες των δημόσιων επιχειρήσεων 24
   5.2 Ολιγοπωλιακή ή δημοκρατική διαχείριση των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας; 26
   5.3 Στρατηγικές επιλογές των συνδικαλιστικών οργανώσεων: πρόσφατα παραδείγματα από την διεθνή εμπειρία 28
6. Για μια διευρυμένη εννοιολογική προσέγγιση του εκσυγχρονισμού 34
7. Δημόσιες επιχειρήσεις: η ευρωπαϊκή και ελληνική εμπειρία 38
   7.1 Νέος ενεργειακός κύκλος και ανταγωνισμός: μια σχέση ασυμβατότητας; 39
   7.2 Προκλήσεις στον κλάδος ύδρευσης και τηλεπικοινωνιών 40
   7.3 Για μια ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των ενεργειακών και υδατικών προκλήσεων 40
8. Η έκβαση των πολιτικών απελευθέρωσης της αγοράς και των ιδιωτικοποιήσεων 43
9. Οι επιπτώσεις στις εργασιακές σχέσεις, την απασχόληση και τους μισθούς 45
   9.1 Επιπτώσεις στο καθεστώς εργασιακών σχέσεων 45
   9.2 Επιπτώσεις στην απασχόληση 45
   9.3 Επιπτώσεις στους μισθούς και στις συνθήκες εργασίας 46
   9.4 Υποβάθμιση του εργασιακού περιβάλλοντος και οδύνη στην εργασία 46
10. Οι δεξιότητες του προσωπικού: η θεμέλια λίθος της εκσυγχρονιστικής στρατηγικής 48
11. Η ανάγκη ενός διευρυμένου δημοσίου διαλόγου 51
12. Αντί επιλόγου 53
    Πληροφορίες στο διαδίκτυο για τις υπηρεσίες και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας 55

Αξιολογήσεις των αποτελεσμάτων του Γ΄ ΚΠΣ: Η περίπτωση της περιφέρειας Θεσσαλίας

Σπύρος Χρυσανθόπουλος

1. Εισαγωγή 56
2. Τα Επιχειρησιακά Προγράμματα (Γ΄ ΚΠΣ) και οι προτεραιότητές τους 58
3. Στρατηγική της Λισσαβόνας: Ανταγωνιστικότητα, Καινοτομία, Απασχόληση 62
   3.1. Κύριοι δείκτες αξιολόγησης της πορείας υλοποίησης των στόχων της Στρατηγικής της Λισσαβόνας 64
   3.2. Σύντομη Αποτίμηση 65
4. Περιφέρεια Θεσσαλίας 67
   4.1. Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (2000-2006) 67
   4.2. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα 2000-2006» 72
   4.3. Βασικά Οικονομικά μεγέθη- Δείκτες 79
   4.4. Εξέλιξη και σύνθεση του ΑΠΠ 81
   4.5. Επενδύσεις παγίου κεφαλαίου 88
   4.6. Απασχόληση 93
   4.7. Επιχειρηματικότητα και καινοτομία 95
   4.8. Αριθμός Επιχειρήσεων 98
   4.9. Εξαγωγές 100
5. Η συμβολή των χρηματοδοτικών ενισχύσεων στη τόνωση του επιχειρηματικού πνεύματος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων-έρευνα ΕΟΜΜΕΧ 102
   5.1. Συμπεράσματα 107

Modernisation of public utility enterprises and services: between competitiveness and public interest

The cases of water, electricity and telecommunications

Yannis Eustathopoulos

1. Introduction 10
2. Public discussion on the modernisation of public enterprises and services 11
3. From citizens to consumers? 15
4. The importance of human sciences in a context of energy, water and environmental crisis 21
5. Trade unions' strategies in response to the contestation of public enterprises of general interest 24
   5.1 The weaknesses of public enterprises 24
   5.2 Oligopolistic or democratic management of public services? 26
   5.3 Strategic choices for trade unions: recent examples from international experience 28
6. Towards a broad conceptual approach of the modernisation process 34
7. Public enterprises: European and Greek experience 38
   7.1 The new energy cycle and competition: an incompatibility relation? 39
   7.2 Challenges in the water and telecommunication sectors 40
   7.3 For an integrated treatment of energy and water problems 40
8. The outcome of liberalisation and privatisation policies 43
9. The impact on industrial relations, employment and wages 45
   9.1 Impact on industrial relations 45
   9.2 Impact on employment 45
   9.3 Impact on wages and working conditions 46
   9.4 Degradation of working environment and pain in the workplace 46
10. The working skills: the cornerstone of the modernisation strategy 48
11. The necessity of a broad public dialogue 51
12. Epilogue 53
    Resources on the internet for public services and enterprises of general interest 55

Evaluation of the 3rd Community Support Framework results: the case of the region of Thessaly

Spyros Chrysanthopoulos

1. Introduction 56
2. The programs of the 3rd CSF and their priorities 58
3. The Lisbon Strategy: competitiveness, innovation and employment 62
3.1. Main indicators for the evaluation of implementation of the Lisbon Strategy aims 64
3.2. A short assessment 65
4. The Thessaly region 67
4.1. The Regional Program (2000-2006) 67
4.2. The national Program “Competitiveness 2000-2006” 72
4.3. Main economic indicators 79
4.4. Evolution and composition of the Gross Regional Product 81
4.5. Investment 88
4.6. Employment 93
4.7. Entrepreneurship and innovation 95
4.8. Number of enterprises 98
4.9. Exports 100
5. The contribution of economic support to enhance entrepreneurship in SME’s: a research by EOMMEX 102
5.1. Conclusions 107

Πρόλογος

Παρουσιάζουμε σε αυτό το τεύχος δύο μελέτες για δύο κρίσιμα και επίκαιρα θέματα: τον εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας αφενός, και αφετέρου τις αξιολογήσεις των αποτελεσμάτων του Γ' ΚΠΣ που είναι δυνατόν να γίνουν με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία.

Όπως είναι γνωστό, εφαρμόστηκαν κατά την τελευταία 30ετία στον τομέα των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας πολιτικές μεταφοράς τους στον ιδιωτικό τομέα, οι οποίες συνεχίζουν και στη Ελλάδα να εμφανίζονται ως βασικές «μεταρρυθμίσεις».

Ένας απολογισμός όμως των αποτελεσμάτων αυτών των πολιτικών και η αναζήτηση του νέου ρόλου τους κατά τη σημερινή περίοδο γενικευμένης οικονομικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής κρίσης, οδηγούν στην ανάγκη μιας ολοκληρωτικά διαφορετικής προσέγγισης.

Το συμπέρασμα που βγαίνει από τη Διεθνή εμπειρία είναι καταρχάς ότι η ιδιωτικοποίηση μετέτρεψε δημόσιες επιχειρήσεις με αδυναμίες σε ιδιωτικά μονοπώλια εκτός ελέγχου. Και ματαιώνεται με αυτό τον τρόπο ο ισχυρισμός ότι η ιδιωτικοποίηση συνυπάρχει με τη δημιουργία μιας αγοράς που θα αναγκάσει τις επιχειρήσεις να ανταποκριθούν στις ανάγκες των καταναλωτών.

Η Διεθνής εμπειρία δείχνει επίσης ότι κατά κανόνα δεν βελτιώθηκε η ποσότητα των υπηρεσιών, ούτε μειώθηκαν οι τιμές, ότι η αυξημένη κερδοφορία δεν προέκυψε από βελτίωση των συνθηκών παραγωγής αλλά από συμπίεση των αμοιβών και επιδείνωση των συνθηκών εργασίας, και ότι οι επιχειρήσεις δεν φρόντιζαν με τον ίδιο τρόπο όλους τους καταναλωτές-πολίτες.

Ενώ όμως συγκεντρώνονταν πληροφορίες και αναλύσεις που έδειχναν ότι η αποτελεσματικότητα της αγοράς, αλλά ακόμα και η ίδια η ύπαρξή της, ήταν ένας μύθος, το ξέσπασμα της Διεθνούς οικονομικής κρίσης, σε συνδυασμό με τη δυναμική της κλιματικής αλλαγής, ξανάφεραν στην επικαιρότητα την ανάγκη της κρατικής παρέμβασης στην οικονομία, αλλά και πιο συγκεκριμένα την ανάγκη της άσκησης δημοσίων πολιτικών που επαναφέρουν την έννοια των δραστηριοτήτων δημοσίου συμφέροντος.

Σε σύγκριση όμως με την περίοδο της μεταπολεμικής ανάπτυξης κατά την οποία διαμορφώθηκαν και γιγαντώθηκαν οι δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, βρισκόμαστε σήμερα σε μια εντελώς νέα συγκυρία. Οι δημόσιες επιχειρήσεις δεν εντάσσονται σε ένα πρότυπο συνεχιζόμενης καπιταλιστικής συσσώρευσης κεφαλαίου, αλλά καλούνται να καλύψουν σε περίοδο πολύπλευρους κρίσης, ανάγκες κοινωνικές, ανάγκες υποδομών, ανάγκες τις οποίες υπαγορεύουν οι πολιτικές άμβλυνσης της κλιματικής αλλαγής και ανάγκες που αφορούν στη εκπαίδευση, την έρευνα και την τεχνολογία.

Τα ζητήματα της κατανομής των διαθέσιμων οικονομικών πόρων, της επιλογής στόχων των δημόσιων πολιτικών, του σχεδιασμού και συντονισμού της υλοποίησής τους, είναι σχεδόν όλα ανοιχτά. Και μόνο με τον συνδυασμό παραγωγής νέας γνώσης για τα διάφορα πεδία πολιτικών και δημιουργίας των συνθηκών για ένα διευρυμένο δημόσιο διάλογο είναι δυνατόν να διαμορφωθούν λύσεις που εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον ενώ είναι ευρύτατα αποδεκτές από την κοινωνία.

Καθώς ξεκινάει με καθυστέρηση η υλοποίηση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της 4ης Προγραμματικής Περιόδου, δεν είναι δύσκολο να διαπιστωθεί ότι οι αξιολογήσεις των προηγούμενων προγραμμάτων του Γ' ΚΠΣ αδυνατούν να διορθώσουν εμφανείς και σοβαρές αδυναμίες των μεθόδων διαμόρφωσης και υλοποίησής τους.

Στη δεύτερη μελέτη που παρουσιάζουμε σε αυτό το τεύχος, καταγράφονται καταρχάς τα πενιχρά αποτελέσματα σε επίπεδο απασχόλησης, καινοτομίας και ανταγωνιστικότητας, τόσο του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα στο σύνολο της χώρας, όσο και του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Θεσσαλίας, αλλά συγχρόνως αναδεικνύεται και η περιορισμένη εμβέλεια των χρηματοδοτήσεων αυτών των προγραμμάτων, το γεγονός δηλαδή ότι επηρεάζουν μια μικρή μειοψηφία επιχειρήσεων και ένα μικρό ποσοστό των επενδύσεων που πραγματοποιούνται.

Συμπερασματικά οδηγούμαστε στην εξής υπόθεση εργασίας, η οποία χρειάζεται περαιτέρω έρευνα και μελέτη: η μεταφορά πόρων προς πολιτικές και εργαλεία πολιτικής, όπως η έρευνα που μπορεί να αποτελέσει τη βάση για καινοτομίες , η δημιουργία ισχυρών δομών στήριξης επιχειρήσεων που μπορούν να μεταφέρουν σε αυτές νέες γνώσεις για την τεχνολογία, τα προϊόντα και την οργάνωση, και η διαμόρφωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων που μπορούν να υποστηρίξουν καινοτομικές και εκσυγχρονιστικές δυναμικές των κλάδων και των επιχειρήσεων, μπορεί να διευρύνει την εμβέλεια των προγραμμάτων, και να επιτρέψει σε μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων να καλύψουν υπάρχουσες ανάγκες της αγοράς, να βελτιώσουν την ποιότητα των προϊόντων τους και να αυξήσουν την απασχόληση.

Π. Λινάρδος-Ρυλμόν

Ο Εκσυγχρονισμός των Επιχειρήσεων & Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας: Μεταξύ Ανταγωνιστικότητας & Δημόσιου Συμφέροντος

Η περίπτωση των κλάδων ύδρευσης, ηλεκτρισμού και τηλεπικοινωνιών

Γιάννης Ευσταθόπουλος

1. Εισαγωγή

Οι οργανισμοί και επιχειρήσεις κοινής ωφελείας καλούνται να προσαρμοστούν στο νέο θεσμικό και ανταγωνιστικό περιβάλλον που απορρέει από την εφαρμογή των κοινοτικών οδηγιών για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας. Η ιστορική αυτή εξέλιξη θέτει τις βάσεις για την διαμόρφωση ενός *Σύγχρονου Δημοσίου Μάνατζμεντ*[1] που να διασφαλίζει μια βιώσιμη ισορροπία μεταξύ δραστηριοτήτων *ανταγωνιστικού* και *κοινωνικού χαρακτήρα*[2]. Η συμφιλίωση οικονομικών και κοινωνικών προτεραιοτήτων καθιστά αναγκαία την ανεύρεση "συμβιβαστικών καινοτομιών"[3], νοούμενες ως υπηρεσίες υψηλής κοινωνικής και αναπτυξιακής προστιθέμενης αξίας που παρέχονται σε πλήρη συνάφεια με τους κοινοτικούς κανόνες ανταγωνισμού[4], τις πολιτικές των κλαδικών ρυθμιστικών αρχών, τις κατευθύνσεις οικονομικής πολιτικής του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης καθώς και με τις εργασιακές, οργανωσιακές και εμπορικές πρακτικές που επιβάλλουν η εντατικοποίηση του ανταγωνισμού και οι αυξανόμενες προσδοκίες των πολιτών για ποιοτικές, αειφόρες και εξατομικευμένες υπηρεσίες. Ο εκσυγχρονισμός οφείλει ως εκ τούτου να λάβει υπόψη τις δύο θεμελιώδεις συνιστώσες των δημόσιων επιχειρήσεων, που αποτυπώνονται στα συνθετικά "δημόσια" και "επιχείρηση"[5].

1 Menard, J.Y, Barreau, J. (1997) Stratégies de modernisation et réactions du personnel, Logiques Sociales, L' Harmattan.

2 Stiglitz, J. (2003) "Globalisation and the economic role of the State in the new millennium", Industrial and Corporate Change, volume 12, Number 1, pp. 3-26. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2004) Λευκό Βιβλίο σχετικά με τις Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας, COM(2004) 374. Altvater, E. (2006) Παγκοσμιοποίηση, Ιδιωτικοποιήσεις και Δημόσια Αγαθά, The Monthly Review Imprint. Le Masne, P. (2008) Les Services Publics: Approches Economiques et Enjeux Sociaux, Didact Economie, Presses Universitaires de Rennes.

3 Merlin-Brogniart, C. (2007) "Compétitivité, Innovation et Services Publics Marchands", Innovations 2007/1, No 25, pp.205-222.

4 Π.χ κατάργηση σταυροειδών επιδοτήσεων (cross-subsidisations).

5 Για τον κορυφαίο, σε θέματα δημοσίων επιχειρήσεων,

2. Η συζήτηση περί εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων και υπηρεσιών κοινής ωφέλειας

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπογραμμίζει, στο Λευκό Βιβλίο για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, τη σημασία που παρουσιάζουν η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας παράλληλα με τη διασφάλιση της προσιτότητας και προσβασιμότητας των εν λόγω υπηρεσιών. Η συγκεκριμένη άποψη αποτελεί περισσότερο μια "πολιτικά ορθή" τοποθέτηση της Ε.Ε, παρά μια έμπρακτη δέσμευση με αντικείμενο την διασφάλιση της καθολικής και επαρκούς πρόσβασης του πληθυσμού σε σύγχρονες και ποιοτικές υπηρεσίες ενέργειας, τηλεπικοινωνιών και δημοσίων μεταφορών[6]. Σε αντίθεση με τους κανόνες ανταγωνισμού, οι υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος[7] δεν έχουν προσδιοριστεί επαρκώς από τις ευρωπαϊκές αρχές, γεγονός που καθιστά σήμερα ανέφικτη την αξιοποίηση τους για σκοπούς οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής[8]. Αντί να συνιστά δικαίωμα του πολίτη, η διασφάλιση της καθολικής και ισότιμης πρόσβασης στις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας επιτυγχάνεται πλέον βάσει παρεκκλίσεων και εξαιρέσεων από τις κλαδικές οδηγίες για την απελευθέρωση των βιομηχανιών δικτύου[9]. Ως αποτέλεσμα, ερευνητικές εργασίες τείνουν να αποδείξουν ότι η ολική υπαγωγή των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας στους νόμους της αγοράς, η δραστηριοποίηση ιδιωτικών επιχειρήσεων που δεν υπάγονται σε κοινωνικές υποχρεώσεις[10], η απουσία επαρκών θεσμικών ρυθμίσεων και προτάσεων άσκησης πολιτικής για την υλοποίηση και χρηματοδότηση κοινωνικών δραστηριοτήτων σε συνθήκες ανταγωνισμού καθώς και η σταδιακή

ερευνητή V.V Ramanadham, η έννοια της δημόσιας επιχείρησης αναφέρεται σε μια οργάνωση που συνδυάζει δημόσια και επιχειρηματικά χαρακτηριστικά. Η δημόσια επιχείρηση αποτελεί δηλαδή μια οργάνωση που επιδιώκει μια ισορροπημένη σύνθεση μεταξύ, από τη μία, προτεραιοτήτων που εμπίπτουν στην έννοια του γενικού συμφέροντος (ως πάροχος υπηρεσιών κοινής ωφέλειας) και, από την άλλη, στόχων αμιγώς επιχειρηματικού χαρακτήρα (π.χ βιωσιμότητα, κοστοστρέφεια).

6 Αξίζει ωστόσο να αναφερθούν οι νέες προοπτικές για την διασφάλιση των υπηρεσιών γενικού ενδιαφέροντος που εμπεριέχονται στη Συνθήκη της Λισαβόνας που υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου του 2007. Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλέπε: Social and Economic Council, "Analysis of the implications of the Lisbon treaty on Services of General Interest and proposals for implementation".

7 Ο κοινοτικός όρος για τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (τηλεπικοινωνίες, ηλεκτρισμός και φυσικό αέριο, δημόσια μεταφορικά μέσα, ταχυδρομικές υπηρεσίες).

8 Chauvet Maurice, "Réguler la dérégulation: le mythe européen", Colloque «Formes de concurrence et enjeux de régulation des services d'intérêt général» Colloque LED, Université Paris 8, Juillet 2005.

9 McGowan, F. (2004) "Services de base et libéralisation: un consensus en mutation", L'ıconomie politique No 24, Octobre 2004.

10 Σε ένα επικριτικό άρθρο του για την "κοινωνική ευθύνη" των επιχειρήσεων, ο κορυφαίος οικονομολόγος του νεοφιλελευθερισμού, Milton Friedman, υπενθύμιζε, πριν από 35 περίπου έτη, ότι η μόνη πραγματική κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων δεν μπορεί να είναι άλλη από την ικανότητά τους να χρησιμοποιούν τους διαθέσιμους πόρους σε δραστηριότητες που συμβάλλουν στην μεγαλύτερη δυνατή αύξηση των κερδών τους.

ιδιωτικοποίηση και αγοραιοποίηση των πρώην δημόσιων οργανισμών επιφέρουν την εκδήλωση σοβαρών οικονομικών, κοινωνικών και αναπτυξιακών ελλειμμάτων[11]. Το γεγονός αυτό εγκυμονεί αδιαμφισβήτητα σοβαρούς κινδύνους για τα μελλοντικά επίπεδα συνοχής και ευημερίας των ευρωπαϊκών χωρών. Οι ρυθμιστικές αρχές περιορίζονται, από την πλευρά τους, σε μια λογική ανάπτυξης του ανταγωνισμού (συνήθως βάσει διακριτικών αποφάσεων έναντι των δημόσιων επιχειρήσεων), αδυνατώντας να διαχειριστούν τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας ως εργαλείων διάχυσης καινοτόμων υπηρεσιών στο σύνολο του πληθυσμού (π.χ επέκταση της καθολικής υπηρεσίας στις ευρυζωνικές υπηρεσίες). Οι κοινωνικές ανισότητες που απορρέουν από τον ανταγωνισμό και την επαναφορά της "κυριαρχίας του καταναλωτή" καθιστούν επιτακτική την αναζήτηση μιας ανανεωμένης ρυθμιστικής πρακτικής, στηριζόμενη στην διασφάλιση των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του πολίτη[12]. Η μετάβαση από μια τεχνική σε μια κοινωνική ρύθμιση έγκειται στη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για την βέλτιστη άσκηση αυτών των δικαιωμάτων από το σύνολο των πολιτών[13].

Απέναντι στην σύγχρονη αντίληψη της "ιδεολογίας της αγοράς", στον προσδιορισμό της καθολικής υπηρεσίας ως μια ελάχιστη δέσμη υπηρεσιών, στην αυξανόμενη αγοραιοποίηση και στην συρρίκνωση της κοινωνικής διάστασης των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, ο εκσυγχρονισμός των δημόσιων επιχειρήσεων αποκτά σήμερα, σχεδόν νομοτελειακά, αποσπασματικό χαρακτήρα. Η διαδικασία "εταιρικοποίησης" περιγράφει την ευθυγράμμιση των οργανισμών κοινής ωφέλειας με τις επιχειρηματικές, οργανωσιακές και εργασιακές πρακτικές του ιδιωτικού τομέα, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη υπαρκτές εκσυγχρονιστικές ανάγκες σε επίπεδο κοινωνικής και αναπτυξιακής στρατηγικής.

Συνολικά, η αγοραιοποίηση των δημόσιων επιχειρήσεων λαμβάνει τις παρακάτω μορφές[14]:

- Ολική ή μερική ιδιωτικοποίηση των επιχειρήσεων και υπαγωγή τους στους κανόνες και διαδικασίες της εταιρικής διακυβέρνησης[15].
- Εισαγωγή της κερδοσκοπικής λογικής στη διαχείριση των δραστηριοτήτων της επιχείρησης.
- Κατάργηση τιμολογιακών πολιτικών

11 CIRIEC (2004) "Contribution of Services Of General Economic Interest to Social, Economic and Geographical Cohesion", Final Overall Report, DG REGIO. Βλέπε επίσης τις εξαιρετικά ενδιαφέρουσες εργασίες των ερευνητών της Διεθνούς Ερευνητικής Μονάδας για τις Δημόσιες Υπηρεσίες (PSIRU) του Πανεπιστημίου του Greenwich στην ιστοσελίδα www.psiru.org

12 Σε αναφορά στην Χάρτα των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

13 Jean-Claude Boual, "Pourquoi réguler", Colloque «Formes de concurrence et enjeux de régulation des services d'intérêt général», Colloque LED, Université Paris 8, Juillet 2005.

14 Laperche, B., Uzunidis, D. (2003) "Etatisme et marcheisation du secteur public", Laboratoire Redéploiement Industriel et Innovation, Document de Travail No 63, Université du Littoral Cote d' Opale.

15 Ο όρος "εταιρική διακυβέρνηση" (corporate governance) αναφέρεται σε πολιτικές, διαδικασίες και εργαλεία (π.χ δείκτης απόδοσης κεφαλαίου) βάσει των οποίων το διοικητικό συμβούλιο μιας εταιρείας επιβλέπει και διαχειρίζεται τις δραστηριότητες της εταιρείας προς όφελος των μετόχων της.

που δεν συνάδουν με την αρχή της κοστοστρέφειας (κατάργηση δηλαδή διεπιδοτήσεων μεταξύ βιομηχανικών και οικιακών πελατών ή μεταξύ αστικών και περιφερειακών περιοχών).

- Κατάτμηση της ζήτησης με βάση την "φερεγγυότητα" των πελατών και παροχή επικερδών-εξατομικευμένων υπηρεσιών[16].
- Εξωτερίκευση εργασιών (υπεργολαβίες, δημιουργία θυγατρικών με τη συμμετοχή ιδιωτικών κεφαλαίων, κλπ).
- Διεθνοποίηση και διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων.
- Ιδιωτικοποίηση των εργασιακών σχέσεων και ανατροπή της εργασιακής κουλτούρας[17] των δημόσιων επιχειρήσεων (εξατομίκευση και διάσπαση εργασιακών σχέσεων, εισαγωγή ευέλικτων μορφών απασχόλησης, δυισμός αγοράς εργασίας εξαιτίας των διαφοροποιημένων όρων και συνθηκών απασχόλησης μεταξύ "παλαιών" εργαζόμενων και νεοπροσλαμβανόμενων, αύξηση μισθολογικών αποκλίσεων μεταξύ εργαζομένων αλλά και μεταξύ εργασίας και κεφαλαίου, κλπ) [18].

Στην καλύτερη των περιπτώσεων, ο κοινωνικός ρόλος των μεικτών επιχειρήσεων (των μερικώς δηλαδή ιδιωτικοποιημένων δημοσίων επιχειρήσεων) περιορίζεται στην υιοθέτηση δράσεων *Κοινωνικής Εταιρικής Ευθύνης*, παρά το γεγονός ότι η αναδυόμενη και πολυδιαφημισμένη αυτή πρακτική χαρακτηρίζεται -υπό την παρούσα μορφή της- από σοβαρές αβεβαιότητες.

Αν και η Κοινωνική Εταιρική Ευθύνη (στο εξής Κ.Ε.Ε) δύναται φαινομενικά να λάβει υπόψη της μια σειρά επιδόσεων ευρύτερου κοινωνικού και περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος, η πρακτική αυτή αδυνατεί να ενσωματώσει, στην περίπτωση των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, ορισμένα θεμελιώδη ζητήματα για την αποτελεσματικότητα αυτών των οργανισμών σε όρους κοινωνικής, οικονομικής και εδαφικής συνοχής[19]. Πρώτον, επειδή η Κ.Ε.Ε εντάσσεται εντός του πλαισίου λειτουργίας που ορίζουν οι "νόμοι της αγοράς", καθιστώντας αδιανόητη την πρόβλεψη ουσιαστικών παρεκκλίσεων από τον στόχο της μεγιστοποίησης της κερδοφορίας. Η συγκεκριμένη παρέκκλιση αποκτά στο πλαίσιο της Κ.Ε.Ε αποσπασματικό και έκτακτο χαρακτήρα, με μοναδικό στόχο τη διατήρηση ή ακόμα και την αύξηση, μεσοπρόθεσμα, των κερδών της επιχείρησης[20]. Δεύτερον, επειδή

16 Με αποτέλεσμα οι μεγαλύτερες μειώσεις που προκύπτουν από τον ανταγωνισμό να απευθύνονται κατά κύριο λόγο στις επιχειρήσεις.

17 Μιας κουλτούρας που συμβάλλει στην αρμονική συμφιλίωση μεταξύ εργασιακών καθηκόντων και προσωπικής ολοκλήρωσης. Το κοινωνικό κύρος των δημόσιων επιχειρήσεων δύναται να οδηγήσει σε αύξηση της παραγωγικότητας, όταν ένας εργαζόμενος αποφασίσει να εργαστεί περισσότερο, για τις ίδιες αποδοχές, εφόσον τα καθήκοντα του εντάσσονται σε μια δραστηριότητα ευρέως αναγνωρισμένη ως *κοινωνικά* χρήσιμη.

18 Pedersini, R. (1999) "Privatisation and Industrial Relations", EIRO.

19 Οι περισσότερες ΔΕΚΟ αναφέρουν στις ιστοσελίδες τους, σε διαφορετικό βαθμό, δράσεις κοινωνικής εταιρικής ευθύνης.

20 Συγκρίνοντας τις δαπάνες ιδιωτικών και δημοσίων επιχειρήσεων, ο V.V Ramanadham σημείωνε πως οι κοινωνικές δαπάνες των οργανισμών του ιδιωτικού τομέα δεν πραγματοποιούνται σχεδόν ποτέ εν γνώσει μιας αρνητικής επίπτωσης στο συνολικό τους εισόδημα, σε αντίθεση με τις δεσμεύσεις των δημόσιων οργανισμών

η πρακτική αυτή εντάσσεται στο *soft law*, σε ένα σύνολο δηλαδή εθελοντικών δραστηριοτήτων που αναιρούν τη δυνατότητα άσκησης μιας πραγματικής και γενικευμένης *πολιτικής ρύθμισης* του κοινωνικού και οικονομικού συστήματος. Για τους παραπάνω λόγους, η επιλογή της Κ.Ε.Ε, ως εργαλείου αξιολόγησης των κοινωνικών και αναπτυξιακών επιδόσεων των οργανισμών κοινής ωφέλειας, εκτιμάται ότι αποτελεί -στην παρούσα μορφή της- μια ατυχής πρωτοβουλία, προκαλώντας ένα σοβαρό αποπροσανατολισμό αναφορικά με το ποιο είναι οι πραγματικοί κοινωνικοί στόχοι των υπηρεσιών και επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας.

κοινής ωφέλειας όσον αφορά την απασχόληση, την περιφερειακή ανάπτυξη και τον καθορισμό ειδικών τιμών βάσει κοινωνικών και άλλων κριτηρίων. Το μεγαλύτερο μέρος των κοινωνικών δαπανών αποσκοπεί στην μελλοντική αύξηση των μεριδίων αγοράς της ιδιωτικής επιχείρησης που τις πραγματοποιεί.

3. Από τον πολίτη στον καταναλωτή;

Η αγοραιοποίηση των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας πηγάζει στην αντίληψη περί *γενικού συμφέροντος* που αναπτύσσει η νεοκλασική θεωρία. Χάρη στους μηχανισμούς που διέπουν την ελεύθερη αγορά και την ωφελιμιστική λογικότητα του *homo oeconomicus,* τα άτομα διασφαλίζουν την αυθόρμητη εναρμόνιση ατομικών και συλλογικών συμφερόντων. Η σύγχρονη φιλελεύθερη σκέψη χάρισε μια νέα διατύπωση της ωφελιμιστικής σκέψης του 18ο αιώνα, βάσει της οποίας το γενικό συμφέρον είναι άρρητα συνδεδεμένο με την ελεύθερη λήψη ατομικών πρωτοβουλιών και την κατάργηση των φραγμών που εμποδίζουν την αξιοποίηση των δημιουργικών ικανοτήτων των ανθρώπων. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση υιοθέτησε σε μεγάλο βαθμό τη συγκεκριμένη προσέγγιση, θέτοντας σε εφαρμογή την σταδιακή απελευθέρωση των αγορών[21]: η πολιτική αυτή αποτελεί για τις κοινοτικές αρχές το καταλληλότερο πλαίσιο για την διασφάλιση του γενικού συμφέροντος των ευρωπαϊκών κρατών-μελών, νοούμενος ως την ανταγωνιστικότερη τιμή για την καλύτερη δυνατή ποιότητα αγαθών και υπηρεσιών. Η συγκεκριμένη εξέλιξη φαίνεται να ευνοήθηκε παράλληλα από άλλα δύο φαινόμενα:

- την αυξανόμενη ζήτηση για διαφοροποιημένες / εξατομικευμένες υπηρεσίες εκ μέρους των πολιτών ως απόρροια της επικράτησης ατομικιστικών κοινωνικών προτύπων,
- την εξάπλωση του κρατισμού, νοούμενος ως μια αυθαίρετη διαδικασία λήψης αποφάσεων από τους δημόσιους φορείς (απουσία διαβούλευσης, περιφρόνηση ποικιλόμορφων και μεταβαλλόμενων κοινωνικών προσδοκιών των πολιτών, απουσία κάθε έννοιας λογοδοσίας απέναντι στο κοινωνικό σύνολο).

Ο κρατισμός δύναται ως εκ τούτου να εκληφθεί ως ένα φαινόμενο στα πλαίσια του οποίου, ο κρατικός μηχανισμός συγχέει τα οφέλη του με το γενικό συμφέρον[22]. Εκμεταλλευόμενο τις γενικά αποδεκτές αυτές αδυναμίες, το νεοφιλελεύθερο πρόγραμμα και οι υποστηρικτές τους δεν δυσκολεύτηκαν να προβάλλουν την απελευθέρωση των αγορών και την “κυριαρχία του καταναλωτή” ως μονόδρομο για την διέξοδο από την κρατική αναποτελεσματικότητα και εσωστρέφεια. Οι υποστηρικτές των υφιστάμενων επιλογών παραλείπουν ωστόσο ότι η *αγοραιοποίηση* -ως υποτιθέμενο δίαυλο αποκατάστασης των σχέσεων της επιχείρησης με το κοινωνικό σύνολο- αδυνατεί να απαντήσει στις πολυδιάστατες προσδοκίες των πελατών, που αντιλαμβάνουν τον εαυτό τους όχι μόνο ως

21 Conseil, d’Etat, (1999) Réflexions sur l’intérêt général, Rapport Public 1999.

22 Le Masne, P. (2008) ο.π.

καταναλωτές αλλά και ως *πολίτες*[23]. Η έμφαση που αποδίδεται στην αγοραιοποίηση απορρέει σε γενικότερες γραμμές από την εξιδανίκευση της έννοιας του *καταναλωτή* και την υιοθέτηση πελατοκεντρικών επιχειρηματικών μοντέλων εις βάρος της *κοινωνικοποιημένης* λογικής που πλαισίωσε την παροχή των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας στην διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών[24]. Η επέκταση της ιδιότητας του καταναλωτή στις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας εγκυμονεί σήμερα μη αμελητέους κινδύνους αναφορικά με την υποβάθμιση του ρόλου που διαδραματίζει η *ιδιότητα του πολίτη* για την λειτουργία της δημοκρατίας και την ύπαρξη επαρκών επιπέδων *κοινωνικού κεφαλαίου*[25]. Οι σύγχρονες ατομικιστικές αντιλήψεις της ελευθερίας[26] ταυτίζονται με την ικανότητα επιλογής μεταξύ εναλλακτικών λύσεων. Έτσι, διαχωρίζεται ο αυτοκαθορισμός του ατόμου από αυτόν της κοινότητας, "δηλαδή ο αυτοκαθορισμός του ατόμου από αυτόν του κοινωνικού ατόμου"[27]. Η προσέγγιση αυτή ωστόσο δεν λαμβάνει υπόψη της ότι η "πολιτική θέσμιση της κοινωνίας είναι εκείνη η οποία καθορίζει αποφασιστικά τις "εναλλακτικές" λύσεις και επομένως την ίδια την ικανότητα επιλογής"[28].

Η παρατήρηση αυτή μας παραπέμπει στην καθοριστική σημασία που παρουσιάζει η κάλυψη -χάρη σε συλλογικές διευθετήσεις (κοινωνικά αγαθά)- των βασικών αναγκών του ατόμου για την δυνατότητα ισότιμης συμμετοχής των πολιτών στις κοινωνικές, οικονομικές και δημοκρατικές διαδικασίες. Όπως σημειώνει ο Gian Primo Cella, το γενικά αποδεκτό γεγονός -ότι η εδραίωση *κοινωνικών δικαιωμάτων* συνέτειναν στην πραγματική άσκηση *των πολιτικών δικαιωμάτων* (political rights) και των *δικαιωμάτων του πολίτη* (civil rights)- τείνει σήμερα σχεδόν να εξαλειφθεί από τις δημόσιες συζητήσεις[29]. Τα *δικαιώματα του πολίτη* (δηλαδή το δικαίωμα στην ατομική ελευθερία) εκδηλώνονται κυρίως μέσω των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας (αγαθών, του ατόμου, της εργασίας). Τα δικαιώματα αυτά απορρέουν από την γέννηση της αστικής κοινωνίας ενώ το πρωταρχικό πλαίσιο αναφοράς τους είναι η ελεύθερη αγορά. Τα *πολιτικά δικαιώματα* παραπέμπουν στην δυνατότητα συμμετοχής στην άσκηση της εξουσίας. Τα δικαιώματα αυτά αποδεσμεύτηκαν από τα δικαιώματα ιδιοκτησίας με την εγκαθίδρυση του καθολικού δικαιώματος ψήφου. Τα *κοινωνικά δικαιώματα*, από την πλευρά τους, συμπεριλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, το δικαί-

23 Brachet, P. (1997) "Les enjeux du service public aujourd'hui", Association Internationale de Techniciens, Experts et Chercheurs.

24 Η κοινωνικοποίηση μεταφραζόταν στην παροχή υπηρεσιών σε τιμές κατώτερες του κόστους τους για ορισμένες κατηγορίες χρηστών (π.χ κάτοικοι απομονωμένων περιοχών) ή για λόγους αναπτυξιακής πολιτικής (επέκταση τηλεφώνου στο σύνολο του πληθυσμού).

25 Σύμφωνα με τον Robert Putnam, το κοινωνικό κεφάλαιο ορίζεται ως "χαρακτηριστικά της κοινωνικής οργάνωσης, όπως η εμπιστοσύνη, οι κανόνες και τα δίκτυα που είναι σε θέση να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα μιας κοινωνίας διευκολύνοντας τον συντονισμό των δράσεων".

26 Fotopoulos, T. (1995) "Beyond statism and the market economy", Democracy and Nature, Vol. 3, No2 (Issue 8).

27 Fotopoulos, T. (1995) ο.π.

28 Fotopoulos, T. (1995) ο.π..

29 Cella, J.P. (2007) "Citizenship, the market and Democracy", Transfer, Vol.14, Number 2, pp.333-349.

ωμα στην προστασία και στην ασφάλεια. Σε αντίθεση με τα *δικαιώματα των πολιτών*, τα *κοινωνικά δικαιώματα* υπάγονται σε κατανεμητικά και ρυθμιστικά κριτήρια, διαφορετικά από αυτά της αγοράς. Η θεμελιώδης σημασία των *κοινωνικών δικαιωμάτων* έγκειται ως εκ τούτου στο γεγονός ότι η ύπαρξη τους επιτρέπει την εκτόνωση των εντάσεων που εκδηλώνονται μεταξύ, από τη μία, των ίσων δικαιωμάτων (civil and political) και, από την άλλη, της κοινωνικής ανισότητας. Καταλήγοντας, ο Cella υπενθυμίζει ότι σε περιόδους οικονομικής κρίσης, η αμφισβήτηση των κοινωνικών δικαιωμάτων συνήθως συνοδεύεται από μια επιβεβαίωση και επέκταση των δικαιωμάτων του πολίτη (π.χ ιδιωτικοποιήσεις, εξατομίκευση συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων και εργασιακών σχέσεων).

Συνολικά, μόνο όταν οι συλλογικές ανάγκες καλυφθούν- χάρη στην ύπαρξη ενός κράτους πρόνοιας, ενός δημόσιου εκπαιδευτικού συστήματος ή ενός εδραιωμένου συστήματος εργασιακών σχέσεων, οι *ατομικές προτιμήσεις* και "η κυριαρχία του καταναλωτή" δύνανται να ανακτήσουν τη σημασία τους για την κοινωνική ευημερία[30]. Αντίθετα με την ατομικιστική προσέγγιση της νεοκλασικής θεωρίας για τον γενικό συμφέρον, η *ατομική λογικότητα* καθιστά εφικτή την ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων στο πλαίσιο των οποίων το άτομο αντιλαμβάνεται την θέση του ως μέλος μιας κοινότητας[31]. Η λογικότητα αυτή εγγυάται δηλαδή την ικανότητα των ατόμων να υπερβούν τα ιδιαίτερα συμφέροντά τους, με στόχο την κατάκτηση μιας ύψιστης μορφής ελευθερίας, νοούμενης ως την συμμετοχή σε μια "κοινωνία των πολιτών"[32]. Η ικανότητα αυτή συνδέεται με την ύπαρξη ποικιλόμορφων ιστορικών, γεωγραφικών και πολιτισμικών συνθηκών που ορίζουν την ίδια την περίμετρο και το περιεχόμενο των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας. Απορρίπτοντας την φιλελεύθερη αντίληψη περί ελευθερίας (ή "αρνητική ελευθερία" κατά τον Isaiah Berlin[33]), ο Σουηδός οικονομολόγος Gunnar Myrdal σημείωνε, στις αρχές της δεκαετίας του 1960, ότι η δημιουργία του κράτους πρόνοιας στηρίχθηκε σε μια ευρεία κοινωνική συναίνεση με αντικείμενο την αναγκαιότητα υψηλών φορολογικών συντελεστών και γενναιόδωρων αναδιανεμητικών πολιτικών. Οι πολιτικές αυτές συντέλεσαν στην συμφιλίωση μεταξύ ατομικής και συλλογικής ελευθερίας, στηριζόμενες στη δημιουργία μιας κοινωνικής αρμονίας, άλλης από αυτής των αγορών[34]. Τα *κοινωνικά αγαθά* αποκτούν ως εκ τούτου πολιτικό χαρακτήρα, απορρέοντας από τα ήθη, τις κοινωνικές νόρμες και τα συλλογικά ιδεώδη των κοινωνιών[35]. Η συ-

30 Self, P. (2000) Rolling Back the Market - Economic Dogma and Political Choice, MACMILLAN PRESS, London.

31 Monier, L., Thiry, B. (1997) *Mutations Structurelles et Interet General,* De Boeck, Bruxelles.

32 Conseil, d'Etat, (1999), Réflexions sur l'intérêt général, Rapport Public 1999.

33 Isaiah Berlin (1969) "Two concepts of liberty" στο Isaiah Berlin, *Four Essays on Liberty*, Oxford University Press. Η αρνητική ελευθερία περιγράφει την απουσία περιορισμών κατά την άσκηση της ελευθερίας του ατόμου ("ελευθερία από").

34 Le Masne, P. (2008) ο.π.

35 Andreani, T. (2003) "La privatisation des services publics est une privatisation de la démocratie", Actuel Marx, No 34, Presses Universitaires de France.

γκεκριμένη θεώρηση βρίσκεται συνεπώς στα αντίποδα της τεχνικής αιτιολόγησης των δημόσιων υπηρεσιών, όπως αυτή διατυπώνεται στα Οικονομικά της Ευημερίας, βάσει των οποίων η δημόσια παρέμβαση αποκτά επικουρικό ρόλο ως προς την λειτουργία της αγοράς, καλύπτοντας το κενό που προκαλεί η ύπαρξη "αποτυχιών της αγοράς"[36].

Με βάση τα παραπάνω, καθίσταται σαφές ότι, απέναντι στον κίνδυνο εδραίωσης -κάτω από το πρόσχημα της ατομικής ελευθερίας- ενός δαρβινικού κόσμου γενικευμένης αντιπαράθεσης "όλων εναντίων όλων", είναι αναγκαία η ανεύρεση μιας νέας κοινωνικής ισορροπίας, προσανατολισμένης στην ορθολογική αναζήτηση συλλογικά διαμορφωμένων και αποδεκτών στόχων[37], που να συμβάλλει στην εδραίωση μιας πλουραλιστικής οικονομίας, ικανής να διαχειριστεί τις αλληλεξαρτήσεις της με άλλες διαστάσεις όπως η κοινωνία και φύση[38].

Σε αναζήτηση μιας στοιχειώδους *κοινωνικής ισορροπίας*[39], ο Αμερικανός κεϋνσιανός οικονομολόγος J.K Galbraith σημείωνε ότι η ανάπτυξη των δημόσιων υπηρεσιών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την πρόληψη των δυσμενών οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων που προκαλεί η υπέρμετρη ανάπτυξη των ιδιωτικών αγαθών στα βιομηχανικά κράτη[40].

Οι παραπάνω παρατηρήσεις συνηγορούν ως εκ τούτου υπέρ μιας πολυδιάστατης εννοιολογικής προσέγγισης του εκσυγχρονισμού, συντείνοντας στην ισορρόπηση μεταξύ των συμπληρωματικών συνιστωσών που συνθέτουν την ανθρώπινη ύπαρξη, ήτοι την *ατομική* και την *κοινωνικοποιημένη* διάσταση.

Τα αποτελέσματα καινοτομικής έρευνας πεδίου για το μέλλον της υπηρεσίας ηλεκτρισμού στην Γαλλία επιβεβαιώνουν ότι οι καταναλωτές εκφράζουν τόσο ατομικές όσο και συλλογικές προσδοκίες έναντι της δημόσιας επιχείρησης EDF[41]. Συνοπτικά, οι προσδοκίες αυτές διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

- *Διατήρηση της αποστολής κοινής ωφέλειας της επιχείρησης* (καλύτερη δυνατή σχέση κόστους/ποιότητας στα πλαίσια που ορίζει η διατήρηση της καθολικότητας της παροχής ηλεκτρισμού, βελτίωση των συλλογικών συνθηκών διαβίωσης, στήριξη ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων).
- *Στήριξη της διοικητικής αποκέντρωσης και ανάπτυξη δεσμών συνεργασίας με τους φορείς και τις οργανώσεις των τοπικών κοινωνιών* (στενή παρακολούθηση και συμμετοχή στα κοινωνικά δρώμενα, επαναπροσέγγιση πολιτών

36 Ύπαρξη εξωτερικών οικονομιών, αδιαιρετότητα αγαθών, αύξουσες αποδόσεις - οικονομίες κλίμακας.

37 "L'essence du néolibéralisme", Pierre Bourdieu, Le Monde Diplomatique, Mars 1998.

38 "Contre les privatisations, une économie plurielle", Renet Passet, Le Monde Diplomatique, Mai 2000.

39 Μεταξύ ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας.

40 Le Masne, P. (2003) "Le rôle des services publics pour Galbraith", Innovations 2006/1, No 23, p173-191.

41 Vakaloulis, M. (2002) 'Droit a l'énergie et légitimité sociale' in O. Frachon & M. Vakaloulis (eds) *Le droit a l'énergie*, Paris: Editions Syllepse.

χάρη στον απεγκλωβισμό από γραφειοκρατικές διαδικασίες, κλπ).

- *Άνοιγμα στην κοινωνία* (διαβούλευση της κοινωνίας αναφορικά με τους στόχους της δημόσιας επιχείρησης, δημιουργία χώρων δημοσίου διαλόγου, κλπ).

Ενδεικτικά, οι συλλογικές προτεραιότητες έναντι των επιχειρήσεων του κλάδου ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου απεικονίζονται σε μια σειρά προσδοκιών κοινωνικού, οικονομικού, αναπτυξιακού και περιβαλλοντικού περιεχομένου όπως:

- *Η στήριξη των ευπαθών κοινωνικών ομάδων* σε απάντηση σε ανησυχητικές εξελίξεις όπως αφενός, η επικράτηση επισφαλών όρων εργασίας σε ένα ολοένα και μεγαλύτερο τμήμα της αγοράς εργασίας και αφετέρου, η επερχόμενη ενεργειακή κρίση (κατάργηση μέτρων αποσύνδεσης καταναλωτών, πρόβλεψη ειδικών τιμολογίων και ρυθμίσεων αποπληρωμής χρεών, διατήρηση διεπιδοτήσεων, συμβουλές για καλύτερη χρήση του ηλεκτρισμού, φυσική και σχεσιακή εγγύτητα των υπαλλήλων της δημόσιας επιχείρησης χάρη στην λειτουργία σημείων υποδοχής και ενημερωτικών εκστρατειών, συμπράξεις με τοπικούς και άλλους φορείς σε αναζήτηση συνεργιών για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, κλπ).
- *Συμβολή στην εδαφική συνοχή και στην τοπική ανάπτυξη* και προσαρμογή των υπηρεσιών εξυπηρέτησης πελατών στα χαρακτηριστικά των κατοίκων της υπαίθρου (διασπορά κατοικιών, γήρανση πληθυσμού, υπανάπτυξη/ανεργία, κακή μόνωση κατοικιών, προβλήματα επικοινωνίας λόγω απόστασης από τα αστικά και ημιαστικά κέντρα).
- *Συμβολή στην ενεργειακή πολιτική και διασφάλιση της μακροπρόθεσμης ενεργειακής επάρκειας* σε μια περίοδο σταδιακής εξάντλησης των εναπομενόντων "εύκολων" πετρελαϊκών κοιτασμάτων και αύξησης των τιμών των υδρογονανθράκων[42] (μακροπρόθεσμες επενδύσεις, διαφοροποίηση ενεργειακού μείγματος, επιλογή των βέλτιστων τεχνικοκοινωνικών λύσεων, κλπ). Τα αποτελέσματα του Ειδικού Ευρωβαρόμετρου 262/65.3 για τις ενεργειακές τεχνολογίες κατέγραψαν, το 2006, τους έντονους φόβους της Ελληνικής κοινωνίας για τις πιθανότητες δραστικής αύξησης των τιμών της ενέργειας σε μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα. Ιεραρχώντας μια σειρά στόχων της ενεργειακής πολιτικής, οι Έλληνες πολίτες εκτιμούν, σε υψηλότερο ποσοστό από τους κατοίκους κάθε άλλου κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ότι οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να αποδώσουν πρωτεύουσα σημασία στην διασφάλιση χαμηλών τιμών για τους καταναλωτές. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι Έλληνες πολίτες αποδίδουν, παράλληλα, μικρότερη σημασία -σε σχέση με τον μέσο όρο της Ε.Ε-25- στον ρόλο της ενεργειακής πολιτικής αναφορικά με την διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού

42 Η πρόσκαιρη μείωση των τιμών του πετρελαίου, λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης, δεν αναιρούν τις διαρθρωτικές αδυναμίες του κλάδου.

της χώρας. Το συγκεκριμένο γεγονός πιθανόν να οφείλεται στο σημαντικό μερίδιο που κατέχει ο εγχώριος λιγνίτης στο ενεργειακό ισοζύγιο (29% της διάθεσης πρωτογενούς ενέργειας το 2005)[43] [44]. Αν και οι Έλληνες πολίτες φαίνεται να αναγνωρίζουν τη σημασία του λιγνίτη για τον μακροπρόθεσμο ενεργειακό εφοδιασμό της χώρας, τα αποτελέσματα του Ευρωβαρόμετρου τείνουν να επιβεβαιώσουν ότι η ελληνική κοινωνία είναι συνειδητοποιημένη για τις επιπτώσεις της εν λόγω μορφής ενέργειας σε ζητήματα δημόσιας υγείας. Συγκεκριμένα, το 34% των ερωτώμενων εκτιμά ότι ένας εκ των δύο σημαντικότερων στόχων της ενεργειακής πολιτικής θα πρέπει να αφορά στην προστασία της δημόσιας υγείας έναντι 22% στην Ε.Ε-27. Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι μόνο το 6% του πληθυσμού εκτιμά ότι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των εγχώριων επιχειρήσεων πρέπει να είναι μια από τις δύο σημαντικότερες προτεραιότητες της εθνικής ενεργειακής πολιτικής (υπενθυμίζεται ότι η ανταγωνιστικότητα αποτελεί ένα εκ των τριών πυλώνων της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής).

- *Συμβολή στην αειφόρο ανάπτυξη και στην προστασία του περιβάλλοντος* (εξοικονόμηση ενέργειας, μείωση ρυπών, ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, υπογειοποίηση εναέριων γραμμών για σκοπούς διατήρησης του φυσικού κάλλους και πρόληψης πυρκαγιών, κλπ). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του Ειδικού Ευρωβαρόμετρου 300, που δημοσιεύτηκε τον Σεπτέμβριο του 2008, το 90% των Ελλήνων πολιτών εκτιμά ότι η κλιματική αλλαγή αποτελεί το σημαντικότερο σε παγκόσμιο επίπεδο πρόβλημα. Η συγκεκριμένη επίδοση κατατάσσει την Ελλάδα, ως το δεύτερο πιο συνειδητοποιημένο κράτος-μέλος στην Ε.Ε-27 για τους κινδύνους που εγκυμονεί η υπερθέρμανση του πλανήτη[45]. Το 71% των ερωτώμενων στην Ελλάδα δηλώνει διατεθειμένο να πληρώσει πιο ακριβά ενέργεια που έχει παραχθεί με χαμηλότερες εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα έναντι 44% στην Ε.Ε-27.

43 Βάσει στοιχείων του Υπουργείο Ανάπτυξης, η χρήση του λιγνίτη κάλυπτε το 60% της μικτής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας το 2006, έναντι 16% για το πετρέλαιο, 18,7% για το φυσικό αέριο, 14% και 2,1% για την υδροηλεκτρική και αιολική ενέργεια αντίστοιχα

44 "1ο Έκθεση για το Μακροχρόνιο Ενεργειακό Σχεδιασμό της Ελλάδας 2008-2020", Υπουργείο Ανάπτυξης, 2007.

45 "European's attitude towards climate change", Special Eurobarometer 300/Wave 69.2, September 2008.

4. Η σημασία των ανθρωπιστικών επιστημών σε περίοδο ενεργειακής, υδατικής και περιβαλλοντικής κρίσης[46]

Ολοένα και περισσότεροι αναλυτές τάσσονται υπέρ της άποψης ότι η διαχείριση ορισμένων από τις σημαντικότερες κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις του 21ο αιώνα, όπως η ενεργειακή κρίση, η προώθηση της οικονομίας της γνώσης, η διασφάλιση της υδατικής επάρκειας και η διαχείριση της κλιματικής αλλαγής, δεν πρέπει να αφεθούν υπό την αποκλειστική ευθύνη ούτε εμπειρογνώμων, που θα αποφανθούν για μια "βέλτιστη" τεχνολογική λύση[47] αλλά ούτε και στους νόμους της αγοράς. Το σύνολο των παραπάνω ζητημάτων συνδέεται άμεσα με την σχέση και τις αντιλήψεις που αναπτύσσει ο άνθρωπος με τις ίδιες του τις ανάγκες, την φύση και την ηθική. Η εξάντληση των συμβατικών ενεργειακών πόρων, η αποκοπή της χρήσης του ηλεκτρισμού και του νερού από το ευρύτερο παραγωγικό και οικολογικό τους περιβάλλον καθώς και το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, αποτελούν απόρροια του "παραγωγιστικού" αναπτυξιακού μοντέλου[48] που επικράτησε στις ανεπτυγμένες χώρες από την βιομηχανική επανάσταση μέχρι σήμερα. Παρομοίως, η διάχυτη άποψη ότι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας δεν είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν στις αυξημένες ανάγκες των σύγχρονων οικονομιών αποτελεί άμεση έκφανση μιας δοσμένης ιεράρχησης των κοινωνικών αξιών, βάσει της οποίας οι υλικές ανέσεις του σύγχρονου πολιτισμού αξιολογούνται θετικότερα απ' ότι η διάσωση του περιβάλλοντος[49]. Η ουδετερότητα της τεχνικής αποτελεί ως εκ τούτου μύθο. Οι τεχνολογίες επιλέγονται βάσει συλλογικών προτιμήσεων και όχι εξαιτίας μιας υποτιθέμενης εγγενούς ανωτερότητας τους. Κατ' επέκταση, κάθε αλλαγή στο τεχνολογικό σύστημα έχει αντίκτυπο στο κοινωνικό σύνολο. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τεχνοκράτες, υπό το πρόσχημα της αντικειμενικότητας, στηρίζονται αναπόφευκτα σε αξιολογικές κρίσεις. Η εξέταση των δυνητικών, τη σήμερον ημέρα, τεχνολογικών λύσεων συνεχίζει να πραγματοποιείται, σε πολύ μεγάλο βαθμό, βάσει της οικονομιστικής λογικής που διέπει το ισχύον κοινωνικοοι-

46 Σε αναφορά στην παρουσίαση του Aurélien Cohen, "Pourquoi les sciences humaines en temps de crise énergétique", Conférence du 17 Avril 2008, Séminaire "Energie et développement: un enjeu de civilisation", Fondation Gabriel Péri, www.gabrielperi.fr

47 Βλέπε σχετικά την ενδιαφέρουσα εισήγηση του Robert Hue, "Energy, a political stake", στην εναρκτήρια εκδήλωση του σεμιναρίου "Ενέργεια και Ανάπτυξη, μια πολιτισμική πρόκληση" του Ιδρύματος Gabriel Peri. http://www.gabrielperi.fr/L-Energie-une-question-politique

48 Ο παραγωγισμός ορίζεται ως ένα σύστημα οργάνωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων που αποδίδει πρωτεύουσα σημασία στην αδιάκοπη αύξηση της παραγωγής.

49 Cohen, A. (2008) ο.π..

κονομικό μοντέλο. Ενδεικτικά, η συζήτηση για την ενέργεια περιορίζεται στα ακόλουθα ερωτήματα: πόση περισσότερη ενέργεια μπορεί να παραχθεί, με τι κόστος, σε τι χρονικά περιθώρια και για πόσο καιρό ακόμα; Η τεχνοκρατική προσέγγιση του ενεργειακού ζητήματος δυσχεραίνει ως εκ τούτου μια αναγκαία, στην τρέχουσα συγκυρία, ριζική αναθεώρηση των υφιστάμενων παραγωγικών και καταναλωτικών προτύπων. Έμπειροι αναλυτές επισημάνουν[50], παράλληλα, την αναγκαία ρύθμιση των παγκόσμιων εμπορικών συναλλαγών με στόχο τη δραστική μείωση των απαιτούμενων, για την μεταφορά των αγαθών, ενεργειακών πόρων, την επαναφορά της εδαφικής εγγύτητας μεταξύ παραγωγής και κατανάλωσης, την αναθεώρηση της χωρικής διευθέτησης δραστηριοτήτων που στηρίζονται κατά κόρον στις αερομεταφορές καθώς και στις ενεργοβόρες παραγωγικές πρακτικές του τύπου "just-in-time"[51].

Συνολικά, η τεχνοκεντρική διαχείριση της κρίσης, αναιρώντας τη δυνατότητα διεξαγωγής ενός συλλογικού προβληματισμού για τις συστημικές και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις των αποφάσεων που λαμβάνονται, υποβιβάζει τους πολίτες σε παθητικούς δέκτες των (βραχυπρόθεσμα) ευεργετικών ιδιοτήτων που απορρέουν από τα επιλεγέντα τεχνολογικά υποδείγματα. Η υπαγωγή των τεχνολογικών αποφάσεων σε κοινωνικά και ευρύτερα πολιτισμικά κριτήρια αντιπροσωπεύει ως εκ τούτου μια προτεραιότητα ύψιστης σημασίας για το μέλλον των σύγχρονων κοινωνιών.

Η τοποθέτηση αυτή αποκτά ειδικό βάρος τη στιγμή που η ανθρωπότητα δεν φαίνεται να διαθέτει, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, τεχνολογικής λύσης, ικανής να απαντήσει, ταυτόχρονα, στην ραγδαία αύξηση της παγκόσμιας κατανάλωσης, στην σταδιακή εξάντληση των "εύκολων" ενεργειακών αποθεμάτων, στην διαφύλαξη και προστασία του περιβάλλοντος καθώς και στην διατήρηση του δημόσιου χαρακτήρα της ενέργειας. Το τεχνολογικό έλλειμμα προστάζει συνεπώς, ακόμα περισσότερο, την αναζήτηση κοινωνικών λύσεων, με όχημα τη διαβούλευση της κοινωνίας. Το μέλλον της ηλεκτρικής ενέργειας, του νερού και κατ' επέκταση των τηλεπικοινωνιών, των ταχυδρομείων και των μεταφορών προϋποθέτει την ενεργή συμμετοχή των πολιτών, των εργαζομένων, των οργανισμών της τοπικής αυτοδιοίκησης, των δημόσιων φορέων και των επιχειρήσεων σε δράσεις και συζητήσεις τοπικής, εθνικής και ευρωπαϊκής εμβέλειας με αντικείμενο τους όρους και τα μέσα παροχής αυτών των υπηρεσιών. Πέραν της καθοριστικής σημασίας μια τέτοιας πρωτοβουλίας, για την αντιμετώπιση των προαναφερόμενων προκλήσεων, η σύσταση ενός δημοσίου διαλόγου δύναται να λειτουργήσει παράλληλα ως ισχυρό μέσο κοινωνικής και ηθικής επανανομιμοποίησης των δημόσιων οργανισμών και επιχειρήσεων κοινής

50 Βλέπε το εξαιρετικό κείμενο του Pierre Sindic με τίτλο "Le pétrole a 150 ou 200$/baril? Chronique d'une crise annoncée et propositions alternatives".

51 Το *just tin time* είναι μια μέθοδο οργάνωσης και διαχείρισης των παραγωγικών διαδικασιών της βιομηχανίας που αποσκοπεί στην ελαχιστοποίηση των αποθεμάτων και του χρόνου παραγωγής. Η παράδοση σε όρους just-in-time προϋποθέτει την χρήση γρήγορων και ευέλικτων μεταφορικών μέσων (συνήθως φορτηγά), αναιρώντας την αξιοποίηση λιγότερο ενεργοβόρων μέσων όπως ο σιδηρόδρομος και οι θαλάσσιες μεταφορές.

ωφέλειας[52], σε απάντηση στην συστηματική πολιτική και κοινωνική απαξίωση την οποία υφίστανται διεθνώς, στη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών.

52 Η ικανότητα των Γάλλων εργαζομένων στις δημόσιες επιχειρήσεις να συμβάλλουν στη διαμόρφωση και στην εμψύχωση μιας διευρυμένης δημόσιας συζήτησης αναφορικά με το μέλλον των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο ως προς την ματαίωση των πολιτικών ιδιωτικοποίησης που προσπάθησαν να υλοποιήσουν οι κυβερνήσεις των τελευταίων ετών. Βλέπε για παράδειγμα τον ρόλο που διαδραμάτισαν δομές όπως η Convergence des Collectifs pour la Défense et la Promotion des Services Publics με στόχο την προώθηση κοινών ενεργειών μεταξύ εκπροσώπων του συνδικαλιστικού κινήματος, της κοινωνίας των πολιτών καθώς και ακαδημαϊκών και ερευνητικών φορέων με στόχο την προάσπιση των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας. http://www.v-s-p.org/

5. Συνδικαλιστικές στρατηγικές απέναντι στην αμφισβήτηση των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας

5.1 Αδυναμίες των δημόσιων επιχειρήσεων

Είναι γενικά αποδεκτό ότι η αμφισβήτηση του κράτους στην Ευρώπη, με αφετηρία την εκλογή της κυβέρνησης Θάτσερ το 1979 και αποκορύφωμα την "χρυσή εποχή" των ιδιωτικοποιήσεων, στα τέλη της δεκαετίας του 1990[53], επικεντρώθηκε κατά κόρον στην "φυσική" αναποτελεσματικότητα του δημόσιου τομέα. Η έλλειψη αποτελεσματικότητας αποδόθηκε από τους υποστηρικτές των ιδιωτικοποιήσεων (πολιτικά κόμματα, εργοδοτικές ενώσεις, οικονομολόγοι και διεθνείς οργανισμοί) σε υποτιθέμενες κορπορατίστικες συμπεριφορές καθώς και στην συνεχή και αναποτελεσματική εμπλοκή των κυβερνήσεων στη διαχείριση των κρατικών επιχειρήσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αναλύσεις περί "εγγενούς και ανεπίτρεπτης για το κοινωνικό σύνολο κακοδιαχείρισης" των δημόσιων επιχειρήσεων παρουσιάζουν αποσπασματικό χαρακτήρα, αδυνατώντας να προσεγγίσουν το σύνολο των προκλήσεων που συνδέονται με την διαχείριση των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας. Η ίδια παρατήρηση μπορεί να ειπωθεί και για το μεγαλύτερο τμήμα των ερευνητικών εργασιών με αντικείμενο την αξιολόγηση των δημόσιων επιχειρήσεων που ανήκουν στις βιομηχανίες δικτύου[54]. Οι αναλύσεις αυτές περιορίζονται στην πλειονότητά τους στην χρήση δεικτών του ιδιωτικού τομέα, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ότι η μεγιστοποίηση της κερδοφορίας δεν αποτελεί σχεδόν ποτέ πρωτεύοντα στόχο των εν λόγω επιχειρήσεων[55]. Σε περίπτωση συγκρίσεων με αντίστοιχες επιδόσεις του ιδιωτικού τομέα, η αποκλειστική αναφορά στους συγκεκριμένους δείκτες καταλήγει συνεπώς σε μια άνιση σύγκριση αποτελεσμάτων[56].

Σύμφωνα με τον Αργύρη Κανελλόπουλο, η παραγωγική αποτελεσματικότητα εξάλλου δεν αποτελεί επαρκές κριτήριο απο-

53 Bortolotti, B., Milella, V. (2006) "Privatization in Western Europe - Stylized Facts, Outcomes and Open Issues", Nota di lavoro 124.2006, Fondazione Eni Enrico Mattei.

54 Όπως οι μεταφορές, οι τηλεπικοινωνίες, οι ταχυδρομικές υπηρεσίες και τα δίκτυα ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου.

55 Bertero, Elisabetta. "Does a Change in Ownership Firms, from Public to Private, make a Difference?", *First Milan European Workshop, Papers and Proceedings*. December. 2002; Parenteau, R. (1997) "La performance des entreprises publiques" in M.M Guay (ed.), *Performance et Secteur Public*, Presses Universitaires du Québec. Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, Μ. (1993) Ιδιωτικές και δημόσιες επιχειρήσεις", Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη.

56 Bozec, R. (2004) "L'analyse comparative de la performance entre les entreprises publiques et les entreprises privées: le problème de mesure et son impact sur les résultats", L'actualité Economique, Revue d'analyse économique, vol. 80, No 4, décembre 2004.

τελεσματικότητας[57]: "η αποτελεσματικότητα δεν έχει μόνο την τελική διάσταση της ελαχιστοποίησης του κόστους παραγωγής αλλά και την κατανεμητική που παρ' ότι προϋποθέτει την πρώτη έχει εντούτοις ιδιαίτερη σπουδαιότητα διότι συνδέεται με τη διασφάλιση της γενικότερης αποτελεσματικότητας της οικονομίας αλλά και της κοινωνίας σε τελική ανάλυση". Η Μαρία Νεγρεπόντη - Δελιβάνη επισημάνει -αναφερόμενη στην σημασία των δημόσιων επενδύσεων σε μακροοικονομικό επίπεδο- ότι "η επιλογή δεν μπορεί πια να είναι, ανάμεσα σε μεγαλύτερη ή μικρότερη παραγωγικότητα, αλλά ανάμεσα στη διενέργεια ή μη διενέργεια μιας παραγωγικής δραστηριότητας. Δηλαδή, αν αυτή η τελευταία δεν αναληφθεί από τον δημόσιο τομέα, το πιθανότερο είναι ότι δεν θα πραγματοποιηθεί, μιας και ο ιδιωτικός τομέας δεν είναι πρόθυμος να την αναλάβει"[58].

Πρωτόγνωρες περιπτώσεις σκανδάλων ή παταγώδους επιχειρηματικής αποτυχίας του ιδιωτικού τομέα, όπως αυτή της Enron και της Worldcom στον κλάδο ενέργειας και τηλεπικοινωνιών αντίστοιχα ή, πιο πρόσφατα, της Northern Rock, της Lehman Brothers και της AIG στον χρηματοπιστωτικό κλάδο, επιβεβαιώνουν την εκτίμηση βάσει της οποίας κανένα καθεστώς δεν μπορεί να θεωρηθεί, από τη φύση του, απρόσβλητο από φαινόμενα απομείωσης της αποτελεσματικότητας[59].

Η αδιαφορία της κοινής γνώμης και η αδυναμία των υφιστάμενων αντιστάσεων στις συντελούμενες αλλαγές δεν μπορεί, ωστόσο, να αποδοθεί αποκλειστικά στην ανεπαρκή πληροφόρηση των πολιτών για τον πολυδιάστατο περιεχόμενο και αντίκτυπο των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας ή ακόμα, στην ανυπαρξία, σε επίπεδο δημοσίου διαλόγου, ολοκληρωμένης εκσυγχρονιστικής προοπτικής με στόχο την διατήρηση αποτελεσματικών και κοινωνικά προσανατολισμένων δημόσιων υπηρεσιών και οργανισμών. Πλήθος ερευνητών επισημάνουν τον αρνητικό ρόλο που διαδραμάτισαν μακροχρόνιες και αντικειμενικές αδυναμίες, με σπουδαιότερη την σταδιακή επιδείνωση και απομάκρυνση των σχέσεων μεταξύ των πολιτών, από τη μία, και των εργαζομένων/διοικήσεων των δημόσιων επιχειρήσεων από την άλλη [60]. Ευρέως αναφερόμενες στην διεθνή βιβλιογραφία αγκυλώσεις, όπως η έλλειψη ευελιξίας που προκαλεί η διατήρηση άκαμπτων ιεραρχικών δομών και διαδικασιών, η γραφειοκρατία, η εσωστρέφεια και η έλλειψη αποκέντρωσης έχουν ερμηνευθεί ως απόρροια της κρίσης που διέπει σήμερα τους ευρύτερους μηχανισμούς της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Στην περίπτωση των οργανισμών κοινής ωφέλειας, οι συγκεκριμένοι παράγοντες δυσχεραίνουν την σύζευξη μεταξύ των ποικιλόμορφων προσδοκιών και αναγκών που εκφράζουν οι χρήστες και των υπηρεσιών που λαμβάνουν. Ταυτόχρονα, οι υποστη-

57 Κανελλόπουλος, Α. (1992) ο.π.

58 Νεγρεπόντη - Δελιβάνη, Μ. (1993) *Ιδιωτικές και Δημόσιες Επιχειρήσεις*, Εκδόσεις Σάκκουλα - Θεσσαλονίκη.

59 Κανελλόπουλος, Α. (1992) ο.π.

60 "Mutualisation associative et syndicale", Association Internationale de Techniciens, Experts et Chercheurs. http://aitec.reseau-ipam.org/. Orban, E. (2004) Service Public! Individu, Marché et Intérêt Public, Editions Syllepse. Bauby,., P (1998) Reconstruire l'action publique, Syros, Paris.

ρικτές των ιδιωτικοποιήσεων, στηριζόμενοι στην ανεργία, στην απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων και στην επικράτηση ατομικιστικών κοινωνικών προτύπων και συμπεριφορών συμβάλλουν από την πλευρά τους στην χειραγώγηση ανταγωνιστικών σχέσεων μεταξύ εργαζομένων στις δημόσιες επιχειρήσεις και στον ιδιωτικό τομέα[61] ως όχημα για την κοινωνική νομιμοποίηση, τόσο των ιδιωτικοποιήσεων όσο, και των εργασιακών αλλαγών που συνοδεύουν την εταιρικοποίηση και αγοραιοποίηση των οργανισμών κοινής ωφέλειας.

5.2 Ολιγοπωλιακή ή δημοκρατική διαχείριση των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας;

Απέναντι στις δυσμενείς αυτές εξελίξεις, διακρίνονται δύο εναλλακτικές επιλογές.

5.2.1 Συνέχιση των νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων

Η πρώτη επιλογή αφορά στην συνέχιση των υφιστάμενων πολιτικών και στην σταδιακή δημιουργία πανίσχυρων ιδιωτικών ευρωπαϊκών ολιγοπωλίων σε τομείς νευραλγικής σημασίας όπως οι τηλεπικοινωνίες, η ενέργεια και η ύδρευση. Εν ολίγοις, η συνέχιση του υφιστάμενου κύματος εξαγορών και συγκεντρώσεων στον ευρωπαϊκό τομέα της ενέργειας, πολύ πιθανόν να οδηγήσει στην δημιουργία υπερεθνικών ολιγοπωλίων, εντός των οποίων μια επιχείρηση θα διατηρεί δεσπόζουσα θέση, χωρίς να συμπεριφέρεται ωστόσο επιθετικά στην "περιοχή" των άλλων ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων[62]. Η εξέλιξη αυτή εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους αναστροπής της υποτιθέμενης κυριαρχίας του πολίτη-καταναλωτή πάνω στο οικονομικό σύστημα, μετατρέποντας τον, σύμφωνα με τον Αργύρη Κανελλόπουλο, "από κυρίαρχο του παιχνιδιού σε παθητικό δέκτη των συνεπειών της σώρευσης ολιγοπωλιακής δύναμης στην αγορά, κάνοντας αισθητή την παρουσία της μέσα από χρόνιες πληθωριστικές πιέσεις που συνοδεύονται και από φαινόμενα στασιμότητας"[63]. Την προ δεκαπενταετίας αυτή πρόβλεψη φαίνεται να επιβεβαιώνουν εμπειρικές μελέτες για τα αποτελέσματα των πολιτικών απελευθέρωσης των αγορών κοινής ωφέλειας, που καταγράφουν σήμερα στην Ευρώπη, την διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος στατικού και ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού με υψηλή κερδοφορία και χαμηλά επίπεδα καινοτομίας και επενδύσεων στις υποδομές και στην E&A[64].

61 Ενδεικτικά, με βάση έρευνα της Metron Analysis για λογαριασμό της ΓΣΕΕ που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα τον Ιούνιο του 2005, 1 στους 3 ερωτώμενους θεωρεί πως από την "περικοπή προνομίων των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ (δημόσιες οργανισμοί και επιχειρήσεις) θα ωφεληθούν οι εργαζόμενοι του ιδιωτικού τομέα". Οι εργαζόμενοι στην ΔΕΗ δέχθηκαν επιθέσεις τους τελευταίους μήνες για την ύπαρξη υποτιθέμενων "ρετιρέ".

62 Nunez Alberto, "Liberalisation of the electricity sector in the European Union: present state and some open questions", paper presented at the 20th World Energy Congress, Rome, 11-15 November 2007. http://www.wecsj.org/documents/p001104.pdf

63 Κανελλόπουλος, Α. (1992) ο.π.

64 Denis, C., McMorrow, K., Roger, W. (2004), "An Analysis of EU and US productivity developments", European Commission, Directorate- General for Economic and Financial Affairs, Economic Papers, No 208. Griffith, R., Harrison, R. (2004), "The link between product market reform and macro-economic performance", European

5.2.2 Συμμετοχική διαχείριση των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας

Η δεύτερη επιλογή αφορά αντιθέτως στην διαμόρφωση ευρειών συμμετοχικών διαδικασιών ως όχημα για τον εκσυγχρονισμό και την αποκατάσταση της κοινωνικής νομιμοποίησης των δημόσιων επιχειρήσεων αλλά και την διαμόρφωση ενός νομοθετικού πλαισίου σε κοινοτικό επίπεδο που να διασφαλίζει τον ρόλο των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας. Η εναλλακτική αυτή προοπτική εξετάζει τις προϋποθέσεις εδραίωσης μια συνεργατικής σχέσης μεταξύ αντιπροσωπευτικής και συμμετοχικής δημοκρατίας, αποσκοπώντας σε μια αμοιβαία ενίσχυσή τους[65]. Η δεύτερη αυτή επιλογή διακρίνεται με τη σειρά της[66]:

- Στην αξιοποίηση της αρχής της επικουρικότητας χάρη στην αναζήτηση εταίρων σε τοπικό επίπεδο.
- Στην διαμόρφωση ενός καθεστώτος συνδιαχείρισης με τους πολίτες με στόχο (α) τον απεγκλωβισμό από φαινόμενα κρατισμού, (β) τη δημιουργία συμμετοχικών δομών για την εισροή πληροφοριών και γνωμοδοτήσεων από τους χρήστες των υπηρεσιών και (γ) τον από κοινού προσδιορισμό της κοινωνικής χρησιμότητας (social utility) των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας.
- Στην διατύπωση προτάσεων άσκησης πολιτικής σε μια σειρά κρίσιμων ζητημάτων όπως η διατήρηση της καθολικής και ισότιμης πρόσβασης στις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας σε συνθήκες ανταγωνισμού, ο προσανατολισμός των επενδυτικών προγραμμάτων, η τιμολογιακή πολιτική, η ποιότητα των υπηρεσιών, η πρόβλεψη ειδικών καθεστώτων για τις μειονεκτούσες ομάδες του πληθυσμού, η συμβολή στην αειφόρο ανάπτυξη, στην απασχόληση και στην επίτευξη άλλων στόχων δημοσίου συμφέροντος (ενεργειακή και υδατική επάρκεια, καταπολέμηση ψηφιακού αποκλεισμού, εδαφική συνοχή, κλπ).
- Στη διασφάλιση των προϋποθέσεων για τη διαμόρφωση των απόψεων, την διατύπωση των αντιπαραθέσεων, την ανάδειξη των σημείων σύγκλισης και απόκλισης και εντέλει, την λήψη μιας πραγματικά αντιπροσωπευτικής διαιτητικής απόφασης από τους ίδιους τους εκλεγμένους.
- Στην διαμόρφωση δικτύων από το τοπικό μέχρι το ευρωπαϊκό επίπεδο για τη σταδιακή εδραίωση ευρωπαϊκών υπηρεσιών κοινής ωφέλειας ως αντιστάθμισμα στον οικονομιστικό και τεχνοκρατικό πρόσωπο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Συνολικά, οι πρωτοβουλίες αυτές, παραδείγματα των οποίων καταγράφονται ολοένα και περισσότερο σε ευρωπαϊκό επίπεδο[67], δύνανται να απαντήσουν με το

Commission, Directorate- General for Economic and Financial Affairs, Economic Papers, No 209. Strategy Academy (2003), "European Energy Companies - An Industry in Search of its Future", Rottedam.

65 Braillon, C., Taddei, D. (2002) "Vers une démocratie participative", Mouvements No 23, Septembre - Octobre 2002.

66 Brachet, P. (1997) "Les enjeux du service public aujourd'hui", Association Internationale de Techniciens, Experts et Chercheurs.

67 Βλέπε παρακάτω.

καλύτερο δυνατό τρόπο στα σημερινά αδιέξοδα της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας[68] καθώς και στην επιτακτικότητα που λαμβάνει η διεθνοποίηση και διασύνδεση των υφιστάμενων διεκδικήσεων για την προσαρμογή των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις ανάγκες των πολιτών της.

5.3 Στρατηγικές επιλογές των συνδικαλιστικών οργανώσεων: πρόσφατα παραδείγματα από την διεθνή εμπειρία

Σε πρόσφατο άρθρο τους στο επιστημονικό περιοδικό Transfer του ETUI-RHS, οι Γερμανοί ερευνητές Thorsten Schulten, Torsten Brandt και Christoph Hermann προέβησαν σε μια καταγραφή των υφιστάμενων συνδικαλιστικών στρατηγικών απέναντι στις ευρωπαϊκές και εθνικές μεταρρυθμιστικές πολιτικές στο πεδίο των οργανισμών και υπηρεσιών κοινής ωφέλειας[69]. Συνολικά, οι συγγραφείς διακρίνουν, με βάση την διεθνή εμπειρία, τρεις βασικές στρατηγικές επιλογές.

Η πρώτη επιλογή αφορά στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων με στόχο την πρόληψη των ιδιωτικοποιήσεων και φιλελευθεροποιήσεων. Τα συνδικάτα των εργαζομένων είχαν πραγματοποιήσει τέτοιου είδους εκστρατείες στην δεκαετία του ’80 και ’90 χωρίς την αναμενόμενη ωστόσο επιτυχία. Ο συγκεκριμένος στρατηγικός προσανατολισμός φαίνεται να ενδείκνυται, σαφώς περισσότερο σήμερα, σε απάντηση στην επιφυλακτικότητα ή και απογοήτευση που καταγράφονται στην κοινή γνώμη αναφορικά με τα αποτελέσματα των ιδιωτικοποιήσεων και του ανταγωνισμού. Η απογοήτευση αυτή έχει ως αφετηρία τόσο την καταγεγραμμένη, σε πολλές περιπτώσεις, αύξηση των τιμών τα νοικοκυριά[70] όσο και την πενιχρή ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών ή ακόμα την καταχρηστική συμπεριφορά ορισμένων παρόχων ηλεκτρονικών επικοινωνιών εις βάρος των καταναλωτών (π.χ περίπτωση κλάδου τηλεπικοινωνιών στην Ελλάδα[71]). Οι νέες συνδικαλιστικές εκστρατείες που παρατηρούνται σήμερα σε διάφορα ευρωπαϊκά κράτη πραγματοποιούνται σε συνεργασία με κοινωνικές οργανώσεις των πολιτών. Στον παρακάτω πίνακα παραθέτονται στοιχεία για ορισμένες από τις σημαντικότερες συμμαχίες μεταξύ εργαζομένων, οργανώσεων των πολιτών και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης για την προάσπιση των δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών.

68 Brachet, P. (2002) “Démocratie participative: du slogan a la mise en œuvre”, Mouvements, No 19, Janvier Février 2002.

69 Schulten, T., Brandt, T., Hermann, C. (2008) “Liberalisation and privatisation of public services and strategic options for European trade unions”, Transfer, Volume 14, Number2, p. 295-312.

70 Η αρχή της κοστοστρέφειας και οι κανόνες ανταγωνισμού της Ε.Ε αναιρούν την δυνατότητα αξιοποίησης των οργανισμών κοινής ωφέλειας για σκοπούς άσκησης πολιτικής, εξαιτίας, μεταξύ άλλων, της κατάργησης των διεπιδοτήσεων μεταξύ νοικοκυριών και βιομηχανικών πελατών. Η απελευθέρωση των αγορών φαίνεται ως εκ τούτου να έχει ευνοήσει σε μεγαλύτερο βαθμό τους βιομηχανικούς πελάτες, τις επιχειρήσεις και τα εύπορα νοικοκυριά, τόσο στον κλάδο τηλεπικοινωνιών όσο και στον κλάδο ηλεκτρισμού.

71 Για το συγκεκριμένο ζήτημα βλέπε για παράδειγμα τα διοικητικά πρόστιμα που επέβαλε στην διάρκεια του 2007 η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων σε εταιρίες παροχής υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών http://www.eett.gr

Παραδείγματα συνεργασίας μεταξύ συνδικαλιστικών οργανώσεων - οργανώσεων των πολιτών και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης τοπικής, εθνικής και ευρωπαϊκής εμβέλειας

Όνομα / Φορέας Υλοποίησης	Χώρα	Κλάδος	Στόχοι - Χαρακτηριστικά	Ημερομηνία Έναρξης	Ιστοσελίδα
EPSU	Πανευρωπαϊκή Εκστρατεία	Δημόσιες Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας	Διαμόρφωση ενός νομοθετικού πλαισίου σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τις δημόσιες υπηρεσίες κοινής ωφέλειας. Διασφάλιση προσβασιμότητας και προσιτότητας ποιοτικών υπηρεσιών κοινής ωφέλειας.	28 Νοεμβρίου 2006	http://www.epsu.org/r/271
ETUC	Πανευρωπαϊκή Εκστρατεία	Δημόσιες Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας	Άσκηση πιέσεων στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ώστε να διασφαλιστεί ο κοινωνικός και αναπτυξιακός ρόλος των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας στην Ευρώπη χάρη στην διαμόρφωση ενός επαρκούς νομοθετικού πλαισίου.	Νοέμβριος 2006	http://www.petitionpublicservice.eu/
Keep our National Health System Public	Ηνωμένο Βασίλειο	Εθνικό Σύστημα Υγείας του Ηνωμένου Βασιλείου	Ενημέρωση του κοινού για το περιεχόμενο των μεταρρυθμίσεων της κυβέρνησης. Προώθηση εκστρατείας για την αποφυγή περαιτέρω διάσπασης και ιδιωτικοποίησης του εθνικού συστήματος υγείας. Διαφύλαξη δημόσιου χαρακτήρα συστήματος υγείας. Ανάπτυξη δημοσίου διαλόγου για το μέλλον του εθνικού συστήματος υγείας.	Σεπτέμβριος 2005	http://www.keepournhspublic.com/

Convergence Nationale des Collectifs de Défense et de Développement des Services Publics	Γαλλία	Δημόσιες Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας	Προάσπιση και επανίδρυση των δημόσιων υπηρεσιών κοινής ωφέλειας. Συμμετοχή συνδικαλιστικών οργανώσεων, καταναλωτικών οργανώσεων, οργανώσεων των πολιτών.	2005	http://www.v-s-p.org/
Forum for Public Water	Ιταλία	Ύδρευση	Συγκέντρωση 70 διαφορετικών εκστρατειών με συνδικαλιστικές οργανώσεις και 700 δήμους. Τερματισμός πολιτικών ιδιωτικοποίησης στον κλάδο ύδρευσης και ανάκτηση του ελέγχου των ιδιωτικοποιημένων οργανισμών από την τοπική αυτοδιοίκηση (remunicipalisation).		
Aqua Publica Europea	Φόρουμ πανευρωπαϊκής εμβέλειας	Ύδρευση	Προώθηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο δημόσιας διαχείρισης του νερού χάρη στην συνεργασία των δημόσιων οργανισμών ύδρευσης με τους οργανισμούς της τοπικής αυτοδιοίκησης. Βελτίωση υπηρεσιών ύδρευσης χάρη στη συνεργασία μεταξύ δημόσιων οργανισμών από διαφορετικά κράτη και περιοχές. Συμμετοχή συνδικαλιστικών οργανώσεων.	Μάρτιος 2008	http://www.eaudeparis.fr/cgi/actualite/aqua_publica.shtml
Mobilisation contre la privatisation de La Poste	Γαλλία	Ταχυδρομικές Υπηρεσίες	Αντίσταση στην προσπάθεια ιδιωτικοποίησης των γαλλικών ταχυδρομείων. Εγκαινίαση δημοσίου διαλόγου για το μέλλον των ταχυδρομικών υπηρεσιών. Επιδίωξη δημοψηφίσματος. Συμμετοχή συνδικαλιστικών οργανώσεων, πολιτικών κομμάτων, οργανώσεων των πολιτών και άλλων φορέων.	15 Σεπτεμβρίου 2008	http://www.appelpourlaposte.fr/
European Network for Public Serivces	Ευρωπαϊκό Δίκτυο	Δημόσιες υπηρεσίες κοινής ωφέλειας	Το δίκτυο συστήθηκε στην Αθήνα, στο 4ο Ευρωπαϊκό Φόρουμ. Στο δίκτυο συμμετέχουν 40 συνδικαλιστικές οργανώσεις, οργανώσεις των πολιτών αλλά και οργανισμοί της τοπικής αυτοδιοίκησης. Στόχοι του δικτύου αποτελούν η ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών και ο συντονισμός των διεκδικήσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο για την άσκηση πιέσεων στις εθνικές και κοινοτικές δημόσιες αρχές.	2006	

Η δεύτερη στρατηγική επιλογή για τα συνδικάτα αφορά στους κλάδους στους οποίους ο ανταγωνισμός αποτελεί ήδη πραγματικότητα (π.χ τηλεπικοινωνίες). Στην συγκεκριμένη περίπτωση, οι προσπάθειες των συνδικαλιστικών οργανώσεων επικεντρώνονται στην ενίσχυση της κοινωνικής ρύθμισης. Οι Schulten, Brandt και Hermann θέτουν ως επιτακτική προτεραιότητα τον συντονισμό των διαπραγματεύσεων στους απελευθερωμένους κλάδους κοινής ωφέλειας ώστε να διασφαλιστούν ορισμένα θεμελιώδη κοινωνικά και εργασιακά κεντημένα. Βασική προϋπόθεση για την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου αποτελεί η αύξηση της συνδικαλιστικής πυκνότητας στις νέες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε κλάδους όπως των τηλεπικοινωνιών ή της ενέργειας. Οι παραπάνω συγγραφείς διατυπώνουν μια σειρά από ελπιδοφόρες προτάσεις για την υπεράσπιση των κοινωνικών και εργασιακών κεκτημένων:

- Το κράτος δύναται να συμβάλλει στην συγκεκριμένη κατεύθυνση θέτοντας ως προϋπόθεση για την ανάθεση δημοσίων έργων την τήρηση κοινωνικών κριτηρίων ή επιβάλλοντας κατώτατους μισθούς σε κλαδικό επίπεδο ώστε να αποφευχθούν περιπτώσεις εργασιακού και κοινωνικού dumping από ανταγωνιστικές επιχειρήσεις. Στην Γερμανία για παράδειγμα, η απόκλιση μεταξύ των αποδοχών των εργαζομένων στον εγκατεστημένο πάροχο (δημόσια επιχείρηση) και τους ανταγωνιστές προσεγγίζει σε ορισμένες περιπτώσεις το 60%. Τα γερμανικά συνδικάτα κατάφεραν να επιβάλλουν από την 1ο Ιανουαρίου του 2008 έναν ελάχιστο μισθό σε κλαδικό επίπεδο.
- Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις οφείλουν να εντατικοποιήσουν τις προσπάθειές τους με στόχο την κατάργηση πρακτικών που οδηγούν στην κατάτμηση του εργατικού δυναμικού και στην δημιουργία περιφερειακών αγορών εργασίας με δυσμενέστερους όρους και συνθήκες απασχόλησης. Η πρακτική αυτή υποσκάπτει την αλληλεγγύη μεταξύ εργαζομένων, αποτελώντας παράλληλα διαρκή απειλή για τα δικαιώματα των εργαζομένων που χαίρουν καλύτερων εργασιακών συνθηκών (“insiders”).
- Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις δύνανται να ασκήσουν πιέσεις ώστε οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές να εντάξουν εργασιακά και κοινωνικά κριτήρια στις αποφάσεις τους. Η πρόσφατη συζήτηση στρογγυλής τραπέζης που διεξάχθηκε στην Λευκωσία από την Παγκύπρια Ομοσπονδία Εργαζομένων, με τη συμμετοχή ερευνητών, συνδικαλιστών, εκπροσώπων φορέων άσκησης πολιτικής και της τοπικής αυτοδιοίκησης από έξη συνολικά κράτη επικεντρώθηκε στην ανάγκη διαμόρφωσης μιας δημοκρατικής ρύθμισης που να υπερβαίνει το περιοριστικό πλαίσιο που ορίζει η εφαρμογή του Κοινοτικού Δικαίου Ανταγωνισμού[72]. Οι συμμετέχοντες στις παραπάνω εργασίες

72 Από την Ελλάδα συμμετείχαν οι κ. Βαγγέλης Μουτάφης, Οργανωτικός Γραμματέας της ΓΣΕΕ, Νίκος Φωτόπουλος, Πρόεδρος της ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ και Πέτρος Λινάρδος, Επιστημονικός Σύμβουλος του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.

κατέληξαν ομόφωνα στο συμπέρασμα ότι οι ρυθμιστικές αρχές πάσχουν σήμερα από αδιαφάνεια, έλλειψη πλουραλισμού, πραγματικής συλλογικής διαβούλευσης και αντιπροσωπευτικότητας. Στον παρακάτω πίνακα συνοψίζονται οι προτάσεις του ειδικευμένου στα θέματα των υπηρεσιών και οργανισμών κοινής ωφέλειας Γάλλου ερευνητή Pierre Bauby[73].

Για μια ανανεωμένη μορφή ρύθμισης των υπηρεσιών κοινής ωφελείας

Πεδίο της Ρύθμισης*	**Αρμόδιοι Φορείς Λήψης και Υλοποίησης Αποφάσεων**
1. Κλαδικό νομοθετικό πλαίσιο των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας	Δημόσια Οργανωτική Αρχή στο αρμόδιο διοικητικό επίπεδο Νόμοι που διευκρινίζουν τις αποστολές κοινής ωφέλειας, τη χρηματοδότησή τους, την ισότιμη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών, τον έλεγχο της εφαρμογής των σχετικών διατάξεων, την αξιολόγηση του ρυθμιστικού συστήματος Διατάγματα και κανονισμοί
2. Στόχοι κλαδικών ή οριζόντιων δημόσιων πολιτικών	Δημόσιες Αρχές Νόμοι, Κανονισμοί, Αποφάσεις, Διατάγματα
3. Διασφάλιση του ανταγωνισμού	Επιτροπή Ανταγωνισμού – Δίκαιο Ανταγωνισμού
4. Ισότιμη πρόσβαση σε υποδομές που υπάγονται σε καθεστώς φυσικού μονοπωλίου	Ρυθμιστική αρχή
5. Ισόρροπη σχέση μεταξύ στόχων γενικού συμφέροντος και Δικαίου Ανταγωνισμού	Εδραίωση μιας ρύθμισης "ενδιαφερόμενων μερών" (stakeholders) και όχι "εμπειρογνώμων" όπως σήμερα. Έκφραση όλων των εμπλεκόμενων φορέων (νοικοκυριά, βιομηχανικοί πελάτες, συνδικαλιστικές οργανώσεις, κάτοικοι της υπαίθρου, τοπική αυτοδιοίκηση, εργαζόμενοι) Γνωμοδότηση της Ρυθμιστικής Αρχής ως εμψυχωτής συλλογικών διαδικασιών Απόφαση από την οργανωτική αρχή.
6. Τιμολόγηση υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας, μηχανισμοί χρηματοδότησης, διεπιδοτήσεις	Δημόσιες Αρχές Γνωμοδότηση της Ρυθμιστικής Αρχής ως εμψυχωτής συλλογικών διαδικασιών
7. Αξιολόγηση της οικονομικής και κοινωνικής αποτελεσματικότητας	Πολυκριτήρια μεθοδολογία αξιολόγησης του συστήματος. Εκπόνηση και δημοσίευση δημόσιων εκθέσεων. Αρμόδια Κλαδικά Παρατηρητήρια.

*Οι μηχανισμοί αυτοί οφείλουν να τεθούν σε λειτουργία συνδέοντας την ευρωπαϊκή,

73 Bauby, P. (2005) «Les référentiels pluriels de la régulation", AITEC. Για το ζήτημα της ρύθμισης των αγορών κοινής ωφέλειας βλέπε Bauby, P., Coing, H., de Toledo, A. (2007) *Les services publics en Europe- Pour une régulation démocratique*, PubliSud.

εθνική, περιφερειακή και τοπική κλίμακα.

Η τρίτη επιλογή για τα συνδικάτα επιδιώκει την υπέρβαση του αμυντικού χαρακτήρα των προαναφερόμενων στρατηγικών (αντίσταση στις μεταρρυθμίσεις και κοινωνική ρύθμιση), επιδιώκοντας την διασφάλιση σύγχρονων και αποτελεσματικών υπηρεσιών κοινής ωφέλειας που να προσφέρουν καλούς όρους και συνθήκες εργασίας, υψηλή ποιότητα υπηρεσιών, καθολική πρόσβαση των πολιτών καθώς συμμετοχή των εργαζομένων και των καταναλωτών στην διαχείρισή τους[74]. Όπως σημειώνουν οι Schulten, Brandt και Hermann, παράγοντα -κλειδί για την επιτυχή έκβαση αυτών των προσπαθειών αποτελεί η σύναψη κοινωνικών συμμαχιών μεταξύ εργαζομένων και καταναλωτών, που να συνδέουν την ποιότητα της εργασίας με αυτήν των υπηρεσιών. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα αποτελέσματα τέτοιων συμμαχιών έχουν οδηγήσει μέχρι και στην ανάκτηση του δημόσιου ελέγχου ορισμένων οργανισμών που είχαν παραχωρηθεί σε ιδιώτες. Το παράδειγμα των υπηρεσιών ύδρευσης της γαλλικής πόλης Grenoble είναι από τα πλέον χαρακτηριστικά των τελευταίων ετών[75]. Έπειτα από μια 12ετή περίοδο ανάθεσης του δικτύου διανομής σε ιδιωτικές επιχειρήσεις (μεταξύ των οποίων και η γαλλική πολυεθνική Suez), η δημοτική αρχή της πόλης προχώρησε στην πλήρη ανάκτηση του ελέγχου των υπηρεσιών ύδρευσης. Συνολικά, τρεις λόγοι οδήγησαν στην συγκεκριμένη απόφαση. Πρώτον, αποκαλύφθηκε ότι η επιλογή της πολυεθνικής επιχείρησης Suez ήταν άμεσα συνδεδεμένη με μια υπόθεση διαφθοράς στην οποία εμπλέκονταν τόσο ο δήμαρχος της πόλης όσο και διευθυντικά στελέχη της επιχείρησης. Δεύτερον, η τιμολογιακή πολιτική της υπεργολαβικής επιχείρησης προκάλεσε ένα αδικαιολόγητο πρόσθετο κόστος το οποίο μεταφέρθηκε στους καταναλωτές μέσω αυξήσεων των τιμών. Τρίτον, οι υπεργολαβικές επιχειρήσεις δεν υλοποίησαν τις απαιτούμενες επενδύσεις για την διατήρηση και επέκταση του δικτύου ύδρευσης. Η ανάκτηση του ελέγχου του δικτύου από το δήμο, το 2001, σταθεροποίησε τις τιμές, συμβάλλοντας παράλληλα στην ραγδαία αύξηση των επενδυτικών δαπανών για την ανανέωση των υποδομών. Η νέα δομή της επιχείρησης παροχής ύδρευσης στηρίζεται σήμερα στην διαφάνεια, στους εργαζόμενους και στην ευρεία συμμετοχή των εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών στο διοικητικό συμβούλιο. Η μη κερδοσκοπική λειτουργία της επιχείρησης συμβάλει, από την πλευρά της, στην πλήρη επανεπένδυση των κερδών στην βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών ή/και στην συγκράτηση του κόστους του νερού για τους καταναλωτές.

74 Schulten, T., Brandt, T., Hermann, C. (2008) ο.π.

75 Lobina, E., Hall, D. (2007) “Experience with private sector participation in Grenoble, France, and lessons on strengthening public water operations”, Utilities Policy, Vol 15l, Issue 2, pp 93 - 109.

6. Για μια διευρυμένη εννοιολογική προσέγγιση του εκσυγχρονισμού

Η εξέταση της διεθνούς εμπειρίας τείνει να επιβεβαιώσει τον καθοριστικό ρόλο που διαδραμάτισαν ιστορικοί, κοινωνικοί, οικονομικοί αλλά και πολιτικό-ιδεολογικοί παράγοντες στην οργάνωση και το περιεχόμενο των δημοσίων αγαθών στην Ευρώπη. Πολυάριθμα σε χώρες όπου το αίσθημα της κοινότητας είναι ανεπτυγμένο, πιο περιορισμένα σε κράτη όπου ο ατομικισμός είναι πιο ισχυρός, τα δημόσια αγαθά και οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας αποτελούν απόρροια συλλογικών επιλογών. Κατ' επέκταση, η υπόθεση του εκσυγχρονισμού αφορά πολύ περισσότερο μια κοινωνική δυναμική, σε αναζήτηση μιας λειτουργικής συναίνεσης γύρω από τους στόχους και τα μέσα της εκσυγχρονιστικής διαδικασίας, παρά στην προσαρμογή σε ένα δοσμένο εξωγενές μοντέλο, όπως αυτό της διεθνοποιημένης ιδιωτικής επιχείρησης. Δεδομένης της συνύπαρξης πολλών εκσυγχρονιστικών προτάσεων (απόρροια της κοινωνικής πολυμορφίας) αποκτά ιδιαίτερη σημασία η αξιοποίηση πλουραλιστικών συστημάτων αξιολόγησης, που μπορούν να συμβάλλουν στην καλύτερη δυνατή πλαισίωση των συζητήσεων για το μέλλον των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας[76].

Συνολικά, ο εκσυγχρονισμός των οργανισμών και υπηρεσιών κοινής ωφέλειας διακρίνεται σε πέντε αλληλοσυνδεόμενα επίπεδα.

Σε επιχειρησιακό και ανταγωνιστικό επίπεδο, ο εκσυγχρονισμός αφορά στην ικανότητα της διοίκησης να διαμορφώσει, να επικοινωνήσει και να θέσει σε υλοποίηση ένα συνεκτικό σχέδιο δράσης με στόχο την προσαρμογή του οργανισμού στις νέες ανταγωνιστικές συνθήκες καθώς και στις εξατομικευμένες και μεταβαλλόμενες προσδοκίες των πελατών.

Σε εργασιακό επίπεδο, ο εκσυγχρονισμός αφορά στην διασφάλιση της εσωτερικής συνοχής του οργανισμού καθώς και στην συστηματική πλαισίωση των εργαζομένων απέναντι στις συντελούμενες οργανωσιακές, παραγωγικές και εργασιακές αλλαγές που προκύπτουν από την απελευθέρωση της αγοράς ("πελατοκεντρισμός")[77].

Παράλληλα, ο εργασιακός εκσυγχρονισμός προσαρμόζεται και εξυπηρετεί τις

76 Για τα αποτελέσματα της εφαρμογής ενός τέτοιου συστήματος στην Κύπρο βλέπε: Ευσταθόπουλος, Γ. (2008) *Η Συμβολή των Ημικρατικών Οργανισμών στην Κοινωνική, Οικονομική και Εδαφική Συνοχή της Κύπρου*, ΙΝΕΚ, Μελέτη 01, υπό έκδοση.

77 Πρόσφατες έρευνες του δημοσιογράφου Dominique Deceze τεκμηρίωσαν τις ιδιαίτερα οδυνηρές εργασιακές και ανθρώπινες επιπτώσεις που προκάλεσε η απουσία αποτελεσματικών μηχανισμών πλαισίωσης των εργαζομένων στη διάρκεια του εκσυγχρονισμού της France Telecom και της EDF/GDF, γεγονός που οδήγησε στην δημιουργία του Παρατηρητηρίου του Άγχους και των Υποχρεωτικών Μεταθέσεων για την France Telecom http://observatoiredustressft.org

ανάγκες που προκύπτουν από την ανάδυση νέων στόχων γενικού συμφέροντος (π.χ αντιμετώπιση ενεργειακής και περιβαλλοντικής κρίσης).

Σε κοινωνικό και αναπτυξιακό επίπεδο, ο εκσυγχρονισμός αφορά στην ικανότητα των δημόσιων επιχειρήσεων να διαμορφώσουν μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την ανανέωση της κοινωφελούς αποστολής τους, στηριζόμενοι σε καινοτομικές υπηρεσίες που να μην αντιβαίνουν τους ανταγωνιστικούς και δημοσιονομικούς περιορισμούς που θέτει η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Η πρωτοβουλία αυτή κρίνεται ιδιαίτερα κρίσιμη, τη στιγμή που η αντιμετώπιση καίριων προκλήσεων όπως η επερχομένη ενεργειακή κρίση, η προώθηση της ψηφιακής σύγκλισης και η διασφάλιση της μακροπρόθεσμης υδατικής επάρκειας αποκτούν ιδιαίτερο βάρος για τα μελλοντικά επίπεδα κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας της χώρας.

Σε θεσμικό επίπεδο, ο εκσυγχρονισμός αφορά στη διαμόρφωση μιας ανανεωμένης, δημοκρατικής και πλουραλιστικής μορφής ρύθμισης, υπερβαίνοντας το περιοριστικό πλαίσιο που ορίζει η εφαρμογή του Κοινοτικού Δικαίου Ανταγωνισμού. Υπό την συγκεκριμένη προοπτική, η ρύθμιση δύναται να αποκτήσει ένα διευρυμένο ρόλο με αντικείμενο[78]:

- Την υλοποίηση δημόσιων κλαδικών ή οριζόντιων πολιτικών.
- Τη διασφάλιση μιας ισορροπημένης σχέσης μεταξύ των στόχων γενικού συμφέροντος και του Δικαίου Ανταγωνισμού.
- Την πρόβλεψη ικανοποιητικών χρηματοδοτικών μηχανισμών για την διασφάλιση των απαραίτητων -για την καθολικότητα, την ποιότητα και την συνέχεια των παρεχόμενων υπηρεσιών- μακροπρόθεσμων επενδύσεων καθώς και για τον δίκαιο επιμερισμό των δαπανών που προορίζονται για την εκπλήρωση στόχων γενικού συμφέροντος.
- Την πλαισίωση ενός πλουραλιστικού μηχανισμού και συστήματος αξιολόγησης που να ελέγχει την οικονομική και κοινωνική αποτελεσματικότητα του συστήματος, διασφαλίζοντας την συνεχή προσαρμογή των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας στις ατομικές και συλλογικές ανάγκες των πολιτών.

Τέλος, *σε πολιτισμικό επίπεδο*, ο συλλογικός προβληματισμός για τον εκσυγχρονισμό των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας αποτελεί ιδανική αφετηρία για την υπέρβαση του "ιδιωτικισμού"[79] (privatism) νοούμενος ως μιας διαδικασία που ωθεί τους πολίτες στην άρνηση των δεσμεύσεων, στην λήθη της αλληλεγγύης, στην απαξίωση της πολιτικής, στην απόσυρση από τον δημόσιο χώρο και στην κατάργηση των προβληματισμών γύρω από τα συλλογικά αγαθά, στερώντας στον άνθρωπο την ίδια την κοινωνική του οντότητα - την ικανότητα δηλαδή να συλλαμβάνει τον εαυτό του σε σχέση με τις ποικιλόμορφες συλλογικές

78 Bauby, P. (2005) *"*Les référentiels pluriels de la régulation*"*, AITEC.

79 Leonardis O. (de), 1997, "Declino della sfera pubblica e privatismo", Rassegna Italiana di Sociologia, XXXVIII, n° 2.

αλληλεπιδράσεις που διέπουν το κοινωνικό σύνολο. Η μειωμένη συμμετοχή και η απογοήτευση των πολιτών χαρακτηρίζουν μια "μεταδημοκρατική" περίοδο, την οποία συμπληρώνουν η υποχώρηση των πολιτικών για την οικονομική και κοινωνική ισότητα καθώς και η διεύρυνση των οικονομικών ανισοτήτων προς όφελος των βιομηχανικών και χρηματιστικών ελίτ[80]. Σύμφωνα με τον διακεκριμένο καθηγητή οικονομικής κοινωνιολογίας Colin Crouch, η μεταδημοκρατία έχει ως βασικό χαρακτηριστικό την εδραίωση της παγκόσμιας ιδιωτικής εταιρίας ως μοντέλο αναφοράς για τον προσδιορισμό των πολιτικών και κανόνων. Το συγκεκριμένο μοντέλο αμφισβήτησε τις δύο τελευταίες δεκαετίες ευθέως τον θεσμό της δημόσιας επιχείρησης. Πρώτον, επειδή οι πολίτες απώλεσαν την εμπιστοσύνη τους στην ικανότητα του κράτους να παρέχει με αποτελεσματικό τρόπο τις υπηρεσίες του. Δεύτερον, επειδή παρατηρείται, παράλληλα, μια εξασθένιση της τεχνικής και επαγγελματικής ικανότητας των δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών να ανταποκριθούν σε καθήκοντα τα οποία εκτελούσαν επιτυχώς στο παρελθόν. Τρίτον και σημαντικότερο, επειδή η "μεταδημοκρατική" στιγμή αποκρύπτει τις διαφορές μεταξύ της λογικής της αγοράς και της πολιτικής ρύθμισης των οικονομικών δραστηριοτήτων. Όπως σημειώνει ο Gian Primo Cella, η προέλαση της "μεταδημοκρατίας" οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στην συλλογική απώλεια γνώσης για τις ιδιαιτερότητες που διέπουν τα δημόσια αγαθά και υπηρεσίες.

Σε απάντηση στην συνεχόμενη διάβρωση της δημοκρατίας από μια οικονομία αφημένη στην "ελεύθερη" κίνηση της, που υποσκάπτει σταδιακά κάθε αντίληψη περί συλλογικής μοίρας, ολοένα και περισσότεροι αναλυτές επισημάνουν, την αναγκαιότητα διαμόρφωσης μιας προοπτικής εκδημοκρατισμού της οικονομίας, στηριζόμενη στον συνδυασμό διευρυμένων και ποικιλόμορφων διαδικασιών συμμετοχικού χαρακτήρα με αντικείμενο την επανεξέταση των υφιστάμενων οικονομικών πολιτικών και προτύπων[81]. Σύμφωνα με τον Αργύρη Κανελλόπουλο, ο κίνδυνος αυτοϋπονόμευσης μιας τέτοιας γιγαντιαίας κοινωνικής διεργασίας από το κλίμα παθολογικού ατομικισμού, την αντικοινωνική στράτευση των πολιτών και την "βολική κοινωνική αρετή"[82] προστάζει την διασφάλιση μιας σειράς παράλληλων προϋποθέσεων όπως η εκδήλωση πολιτικής βούλησης, η ενεργοποίηση και ο σεβασμός της βούλησης των πολιτών, η σύσταση νέων θεσμών με δημοκρατικό και συμμετοχικό χαρακτήρα καθώς και η δημιουργία ενός συστήματος επιβράβευσης και κοινωνικής καταξίωσης των πολιτών που εκδηλώνουν υγιείς πρωτοβουλίες και δημιουργικότητα[83].

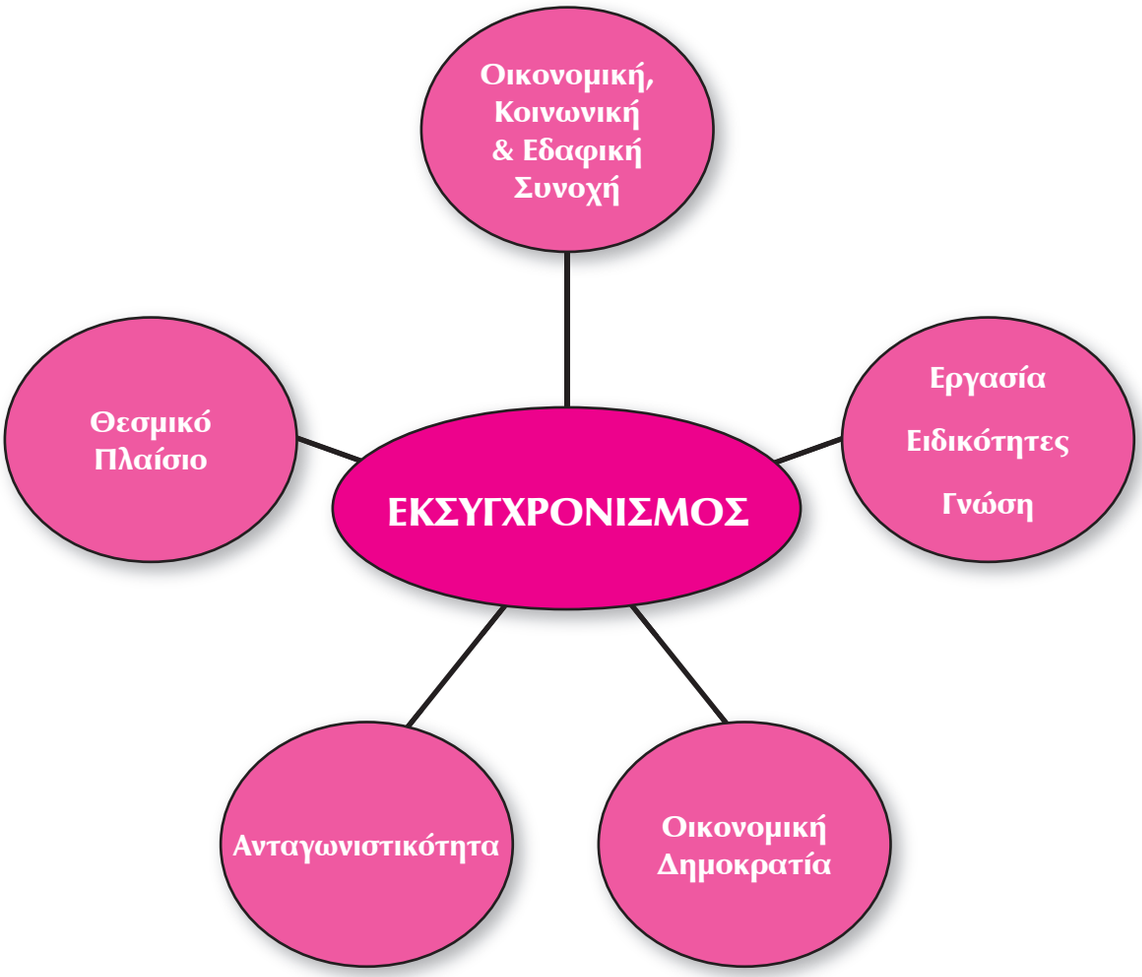
80 Cella., G.P (2007), ο.π..

81 Laville., J.L (2005) "Repenser les rapports entre démocratie et économie", διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του ερευνητικού δικτύου για την διαμόρφωση μιας πολιτικής και ηθικής γνώσης για τις οικονομικές δραστηριότητες www.pekea-fr.org

82 Ο Αργύρης Κανελλόπουλος ορίζει την "βολική κοινωνική αρετή" ως "την αρετή που έχει θέσει στο περιθώριο την τήρηση και το σεβασμό των θεμελιωδών κοινωνικών αξιών και πρώτιστα την κοινωνική δικαιοσύνη και το σεβασμό της ανθρώπινης προσωπικότητας και έχει αφετηρία την νοσηρότητα της λειτουργίας της πολιτείας που αντί να είναι σύμβολο εγγύησης έχει γίνει σύμβολο αναξιοπιστίας και κοινωνικής χρεοκοπίας".

83 Κανελλόπουλος, Α. (1992) ο.π.

Ο Εκσυγχρονισμός των Υπηρεσιών & Οργανισμών Κοινής Ωφέλειας

7. Δημόσιες επιχειρήσεις: η ευρωπαϊκή και ελληνική εμπειρία[84]

Οι δημόσιοι οργανισμοί και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας στην Ευρώπη παρουσιάζουν αδιαμφισβήτητα πλεονεκτήματα σε όρους κοινωνικής και οικονομικής συνοχής τα οποία συνοπτικά αποτυπώνονται:

- Στη διαχείριση του ηλεκτρικού ρεύματος, του νερού αλλά και των τηλεπικοινωνιών ως κοινωνικά αγαθά, χάρη στην εδραίωση του Δικαιώματος στην Ενέργεια[85] και στο Νερό[86] (κοινωνική διάσταση - ενίσχυση της ιδιότητας του πολίτη χάρη στην κάλυψη βασικών αναγκών).
- Στην καθοριστική συμβολή των εν λόγω οργανισμών στην υλοποίηση στρατηγικών στόχων που εμπίπτουν στην εθνική ενεργειακή πολιτική, στην ενίσχυση του υδατικού ισοζυγίου και στην ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας (αναπτυξιακή διάσταση).
- Στην ικανότητα προσαρμογής των επιχειρήσεων και των εργαζομένων στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον και στις εξατομικευμένες και ποικιλόμορφες ανάγκες των σημερινών καταναλωτών χάρη στην προσφορά μια ευρείας και σύγχρονης γκάμας προϊόντων και υπηρεσιών (τηλεπικοινωνίες) καθώς και στην βελτίωση των υπηρεσιών εξυπηρέτησης πελατών.

84 Τα στοιχεία της παρούσας ενότητας πηγάζουν από τις εκδηλώσεις επιστημονικού και επιμορφωτικού χαρακτήρα που διοργάνωσαν από κοινού το Ινστιτούτο Εργασίας Κύπρου και η Συντεχνία Ημικρατικων, Δημοτικών και Κοινοτικών Εργατοϋπαλλήλων Κύπρου (ΣΗΔΗΚΕΚ) στις 9,10 και 11 Οκτωβρίου 2008 στην Λευκωσία. Στις δραστηριότητες αυτές συμμετείχαν ερευνητές, συνδικαλιστικά στελέχη, εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης και φορείς άσκησης πολιτικής από έξι συνολικά κράτη-μέλη της Ε.Ε (Κύπρος, Ελλάδα, Ιταλία, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ουγγαρία) και τρεις κλάδους (ηλεκτρισμός, ύδρευση, τηλεπικοινωνίες). Οι εργασίες του τριημέρου επικεντρώθηκαν στις εκσυγχρονιστικές ανάγκες και προοπτικές των δημόσιων επιχειρήσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

85 Νοούμενο ως το δικαίωμα πρόσβασης όλων των πολιτών σε μια ελάχιστη ποσότητα ενέργειας, ανεξάρτητα από την οικονομική τους κατάσταση. Για μια παρουσίαση του ζητήματος βλέπε Vakaloulis, M. (2002) 'Droit a l'énergie et légitimité sociale' in O. Frachon & M. Vakaloulis (eds) *Le droit a l'énergie*, Paris: Editions Syllepse.

86 Τα Ηνωμένα Έθνη αναγνώρισαν το 1999 την πρόσβαση στο νερό ως θεμελιώδες δικαίωμα. Μόνο 12 αναπτυσσόμενα κράτη ενσωμάτωσαν το δικαίωμα αυτό στο σύνταγμά τους, όπως η Νότια Αφρική, όπου ο νόμος εγγυάται δωρεάν μηνιαία παροχή νερού για τους πρώτους έξι μετρικούς κύβους ανά νοικοκυριό. Μεταξύ των πλουσιότερων χωρών, μόνο το Βέλγιο μελετούσε την ένταξη του δικαιώματος στο νερό στο σύνταγμά του. Το δικαίωμα αυτό εφαρμόζεται ήδη στην πράξη στην συγκεκριμένη χώρα: η τιμολόγηση του νερού πραγματοποιείται βάσει προοδευτικής κλίμακας (τα πρώτα κυβικά είναι λιγότερα ακριβά από τα επόμενα),. Στις Βρυξέλλες, η προοδευτικότητα λαμβάνει υπόψη τον αριθμό μελών ανά νοικοκυριό. Στη Βαλλονία, λειτουργεί κοινωνικό ταμείο για τα άτομα που αντιμετωπίζουν δυσκολίες πληρωμής των λογαριασμών τους. Αντιθέτως, σε χώρες όπως η Γαλλία, η προοδευτικότητα αποτελεί εξαίρεση. Η οικογενειακή σύνθεση και η επαγγελματική κατάσταση των πολιτικών (π.χ μακροχρόνια ανεργία) δεν λαμβάνονται υπόψη στην τιμολόγηση των νοικοκυριών.

Στην διάρκεια της τελευταίας ωστόσο δεκαετίας, νέα δεδομένα στο ευρύτερο θεσμικό, ανταγωνιστικό, περιβαλλοντικό και οικονομικό περιβάλλον αυτών των επιχειρήσεων θέτουν μια σειρά από κρίσιμες προκλήσεις.

7.1 Νέος ενεργειακός κύκλος και ανταγωνισμός: μια σχέση ασυμβατότητας;

Το πετρέλαιο κάλυπτε στην Ελλάδα, το 2005, το 57,5% της διάθεσης πρωτογενούς ενέργειας. Συνολικά, η Ελλάδα παρουσιάζει την έβδομη υψηλότερη ενεργειακή εξάρτηση στην Ε.Ε[87]. Αξίζει να σημειωθεί ότι η εξάρτηση από εισαγόμενους υδρογονάνθρακες αναμένεται να διατηρηθεί μεσοπρόθεσμα (2020) σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, αφενός, εξαιτίας της υψηλής συμμετοχής του πετρελαίου στο ενεργειακό ισοζύγιο της χώρας, αφετέρου, της αυξημένης διείσδυσης του φυσικού αερίου (κυρίως για σκοπούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας)[88]. Η συγκεκριμένη πραγματικότητα θέτει αδιαμφισβήτητα σοβαρά ερωτήματα για τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές συνθήκες υπό τις οποίες δύναται να διασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη ενεργειακή επάρκεια της χώρας. Παράλληλα, η χρήση του λιγνίτη με τις υφιστάμενες συμβατικές τεχνολογικές μεθόδους παρουσιάζει ιδιαιτέρως υψηλό περιβαλλοντικό κόστος, γεγονός που αντιβαίνει τις αρχές και τους στόχους των κοινοτικών πολιτικών για την αειφόρο ανάπτυξη. Συνολικά, τα προβλήματα αυτά συμπίπτουν με μια σειρά κοινών προκλήσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο όπως:

i. Η πιθανή εντατικοποίηση της πρόσφατης πετρελαϊκής κρίσης με φόντο την συνεχή αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης και την γεωπολιτική αστάθεια, κυρίως στη Μέση Ανατολή. Πρέπει να σημειωθεί ότι η μείωση των τιμών του πετρελαίου που σημειώνεται σήμερα, εξαιτίας της επιβράδυνσης της παγκόσμιας οικονομίας, δεν αναιρεί τους μεσοπρόθεσμους κινδύνους που απορρέουν από τις σημαντικές διαρθρωτικές αδυναμίες του κλάδου σε παγκόσμιο επίπεδο.

ii. Η αναγκαία ανανέωση των ενεργειακών υποδομών, ιδιαίτερα στον τομέα ηλεκτρισμού, που είχαν υλοποιηθεί σε απάντηση στις ενεργειακές κρίσεις της δεκαετίας του 1970. Όπως σημειώνει η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην Πράσινη Βίβλο για αειφόρο, ανταγωνιστική και ασφαλή ενέργεια, θα χρειαστούν,

87 Eurostat News Release, 98/2008, 10 July, “EU27 energy dependence rate at 54% in 2006”.

88 Το φυσικό αέριο παρουσιάζει εκ πρώτης όψης σημαντικά πλεονεκτήματα:
- τα αποδεδειγμένα αποθέματα του φυσικού αερίου υπερβαίνουν κατά 20-25 έτη αυτά του πετρελαίου,
- το φυσικό αέριο είναι πιο φιλικό προς το περιβάλλον,
- η χρήση του είναι πιο αποδοτική απ’ ότι το πετρέλαιο.

Ωστόσο μια δεύτερη ανάλυση μετριάζει σε κάποιο βαθμό τα παραπάνω πλεονεκτήματα. Πρώτον, επειδή η ραγδαία αύξηση της ζήτησης φυσικού αερίου θα περιορίσει αργά ή γρήγορα τα επίπεδα της προσφοράς, αυξάνοντας σημαντικά την τιμή πώλησής του και επισπεύδοντας την ημερομηνία εκδήλωσης του peak gas κατά μια δεκαετία περίπου. Δεύτερον, επειδή παρατηρούνται σοβαρές αβεβαιότητες ως προς την σταθερότητα του εφοδιασμού της Ε.Ε από την Ρωσία (π.χ πρόσφατη κρίση μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας). Τρίτον, επειδή οι τιμές του πετρελαίου συνεχίζουν να είναι προσαρτημένες στις τιμές του πετρελαίου.

στην Ευρώπη, επενδύσεις ύψους ενός τρισεκατομμυρίου ευρώ στη διάρκεια της επόμενης εικοσαετίας για να διασφαλιστεί η ενεργειακή επάρκεια και να αντικατασταθούν οι υποδομές του τομέα ενέργειας. Το ερώτημα που εύλογα προκύπτει είναι σε τι βαθμό το υφιστάμενο μοντέλο απελευθέρωσης της αγοράς δύναται να ωθήσει τις επιχειρήσεις στην υλοποίηση των αναγκαίων επενδυτικών σχεδίων;

iii. Το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, η διαχείριση του οποίου δεν επιτυγχάνεται με τους καλύτερους δυνατούς όρους από τις δυνάμεις της αγοράς.

iv. Οι επιπτώσεις της ενεργειακής κρίσης και της απελευθέρωσης της αγοράς ως προς τα εισοδήματα των μισθωτών και την ακεραιότητα του Δικαιώματος στην Ενέργεια.

v. Η διασφάλιση της ενεργειακής επάρκειας, η διαφοροποίηση των πηγών και η εξοικονόμηση ενέργειας.

7.2 Προκλήσεις στον κλάδο ύδρευσης και τηλεπικοινωνιών

Η αύξηση της κατανάλωσης νερού, η συρρίκνωση των διαθέσιμων ποσοτήτων παρά την επάρκεια του ολικού υδατικού δυναμικού, η πλημμελής και αποσπασματική αντιμετώπιση και διαχείριση του νερού από την πολιτεία, το φαινόμενο της ξηρασίας, η υποβάθμιση τόσο των επιφανειακών όσο και των υπόγειων υδάτων, προκαλούν στην Ελλάδα σοβαρές ανησυχίες στον τομέα της ύδρευσης[89].

Στις τηλεπικοινωνίες, η υστέρηση της χώρας, σε σχέση με τον κοινοτικό μέσο όρο (Ε.Ε-27) αναφορικά με το ποσοστό διείσδυσης του διαδικτύου και των ευρυζωνικών υπηρεσιών στα νοικοκυριά εγκυμονεί κινδύνους για τις προοπτικές έγκαιρης και επιτυχούς ένταξης στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Βάσει των στοιχείων της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας για το έτος 2008, το 33% των Ελλήνων χρησιμοποιούσε σε τακτική βάση το διαδίκτυο έναντι 60% για την Ε.Ε-15, το 31% των νοικοκυριών είχε πρόσβαση στο διαδίκτυο στο σπίτι έναντι 64% στην Ε.Ε-15, το 22% των χρηστών είχε ευρυζωνική σύνδεση (έναντι 52% για τον κοινοτικό μέσο όρο) ενώ μόνο 1/10 πολίτες χρησιμοποιεί το διαδίκτυο για την διεκπεραίωση υποθέσεων με το Ελληνικό Δημόσιο (έναντι 32% στην Ε.Ε-15). Τέλος, μειωμένη είναι και η πρόσβαση του διαδικτύου στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας (4% έναντι 8% στην Ε.Ε-15).

7.3 Για μια ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των ενεργειακών και υδατικών προκλήσεων

Οι δυσμενείς αυτές εξελίξεις εκδηλώνονται τη στιγμή που τόσο η κατανάλωση νερού όσο και ηλεκτρικού ρεύματος αναμένονται να αυξηθούν τις επόμενες δεκαετίες, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Μεσόγειο γενικότερα[90]. Η διαθεσιμότητα των δύο αυ-

89 "Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης και Προστασίας των Υδατικών Πόρων", Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο/Κεντρική Υπηρεσία Υδάτων ΥΠΕΧΩΔΕ, 2008.

90 Rouyer, M. (2008), "De l'énergie pour l'eau et de l'eau

τών πόρων για την απρόσκοπτη λειτουργία δραστηριοτήτων ύψιστης σημασίας για την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας όπως ο τουρισμός είναι δεδομένη. Συνολικά, οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ νερού, ενέργειας και κλιματικής αλλαγής αναμένεται να ενταθούν στη διάρκεια των επόμενων δεκαετιών[91]. Η αύξηση της κατανάλωσης νερού, την οποία εντείνει η κλιματική αλλαγή, κινδυνεύει να οδηγήσει σε περαιτέρω αύξηση της κατανάλωσης ενέργειας, αυξάνοντας με τη σειρά της τις εκπομπές περιβαλλοντικών ρυπών. Η κατανάλωση ενέργειας, από την πλευρά της, αυξάνεται λόγω ανόδου της θερμοκρασίας. Τέλος, ένα τμήμα της παραγωγής ενέργειας στηρίζεται στην αξιοποίηση υδάτινων πόρων (υδροηλεκτρική ενέργεια, απόψυξη θερμικών μονάδων). Οι παραπάνω αλληλεπιδράσεις συνηγορούν ως εκ τούτου υπέρ μιας συνολικής απάντησης στα προβλήματα που συνδέονται με την κατανάλωση ενέργειας και νερού. Παράλληλα -και παρά τα φαινομενικά διαφορετικά χαρακτηριστικά τους- κλάδοι όπως ο ηλεκτρισμός και η ύδρευση διέπονται από μια κοινή και συχνά αλληλεξαρτώμενη κοινωνικοοικονομική αποστολή που έγκειται στην παροχή καθοριστικών υπηρεσιών για τη δυνατότητα άσκησης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του πολίτη. Σημαντικές αλληλεξαρτήσεις σημειώνονται παράλληλα μεταξύ και άλλων υπηρεσιών, όπως μεταξύ ηλεκτρισμού και τηλεπικοινωνιών. Η πρόσβαση στο διαδίκτυο προϋποθέτει την παροχή ηλεκτρισμού ενώ ολοένα και περισσότερες υπηρεσίες δημόσιων οργανισμών προσφέρονται on-line (π.χ εξυπηρέτηση πελατών, ενημέρωση προϊόντων και υπηρεσιών, δρομολόγια και εισιτήρια δημόσιων μεταφορικών μέσων, εντοπισμός κέντρων εξυπηρέτησης, κλπ). Οι δυνητικές θετικές εξωτερικές οικονομίες που συνδέονται με τους όρους διαχείρισης των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας χρήζουν επίσης ιδιαίτερης αναφοράς[92] (π.χ συμβολή των τηλεπικοινωνιών στην παιδεία/υγεία εξ αποστάσεως και στην εξυπηρέτηση ατόμων με ειδικές ανάγκες, στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση και στην τηλεϊατρική). Κατ' επέκταση, ο καθορισμός στόχων δημοσίου συμφέροντος και η ύπαρξη δημοσίων οργανισμών κρίνονται αναγκαία εξαιτίας της ανισσόροπης χωρικής ανάπτυξης των υποδομών και των υπηρεσιών όταν αυτές παραχωρούνται στον ιδιωτικό τομέα (π.χ ευρυζωνικό δίκτυο, ταχυδρομεία, εναέριες, θαλάσσιες και επίγειες μεταφορές), ή, της απροθυμίας των επιχειρήσεων να υλοποιήσουν τις απαραίτητες κολοσσιαίες και μακροχρόνιες επενδύσεις (π.χ κλάδος ενέργειας και ύδρευσης[93]), είτε ακόμα επειδή η υπεροχή του κριτηρίου της κερδοφορίας δεν συμβάλλει στη βελτιστοποίηση του κοινωνικού οφέλους (π.χ αύξηση στην Ελλάδα άμεσης και έμμεσης απασχόλη-

pour l'énergie en Méditerranée", Médénergie No 25, Janvier 2008, pp 29-34.

91 Bonnet, J.F, Ayon-Le-Kama, A., Cai, S. (2004), "L'énergie et l'eau: interactions a grande échelle, quelques implications a moyen et long terme", La jaune et la rouge, http://www.x-environnement.org/jr/JR04/bonnet.html

92 Βλέπε σχετικά Ευσταθόπουλος, Γ. (2008) Η συμβολή των ημικρατικών οργανισμών στην κοινωνική, οικονομική και εδαφική συνοχή της Κύπρου, Μελέτη 01, Ινστιτούτο Εργασίας Κύπρου, υπό έκδοση.

93 De Ravignan, A. (2006) "De l'argent public pour de l'eau prive", Alternatives Economiques - No 246 - Avril 2006.

σης στην ενδοχώρα των λιμανιών[94]).

Τα παραπάνω κοινά χαρακτηριστικά συνηγορούν υπέρ μιας συστηματικής συνεργασίας μεταξύ κλαδικών συνδικαλιστικών οργανώσεων με στόχο τη διαμόρφωση μιας ενιαίας και συνεκτικής προσέγγισης που να αποσκοπεί στην αύξηση της αποτελεσματικότητας της συνδικαλιστικής παρέμβασης, επαναφέροντας τον πρωταρχικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει το συνδικαλιστικό κίνημα ως εποικοδομητικού φορέα προώθησης της κοινωνικής ευημερίας και προόδου. Η συνεργασία μεταξύ εργαζομένων του κλάδου ενέργειας και ύδρευσης, ειδικότερα, αποτελεί ζήτημα ύψιστης σημασίας, τόσο για την μακροπρόθεσμη επάρκεια και την αειφόρο διαχείριση των υδάτινων πόρων και του ηλεκτρισμού όσο και για την προάσπιση του δημόσιου και καθολικού χαρακτήρα των εν λόγω αγαθών.

94 Γκιζιάκης, Κ., Παρδάλη, Α. & Σαμπράκος, Ε. (2007) "Ανταγωνιστικότητα και Προοπτική Ανάπτυξης των Εμπορευματικών Λιμένων Πειραιά και Θεσσαλονίκης", Κέντρο Ερευνών Πανεπιστημίου Πειραιώς. Έρευνα που εκπονήθηκε για λογαριασμό του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ.

8. Η έκβαση των πολιτικών απελευθέρωσης της αγοράς και των ιδιωτικοποιήσεων

Οι παραπάνω εξελίξεις λαμβάνουν χώρα την στιγμή που η διεθνής εμπειρία τείνει να επιβεβαιώσει την προβληματική έκβαση των πολιτικών ιδιωτικοποίησης και απελευθέρωσης της αγοράς σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Εμπειρικές μελέτες σε κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης επισημάνουν μια σειρά από ανησυχητικές εξελίξεις σε δραστηριότητες πρωταρχικής σημασίας για την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή των κρατών-μελών της Ε.Ε όπως:

- Η σταδιακή επικράτηση υπερεθνικών ολιγοπωλίων στον ευρωπαϊκό κλάδο ηλεκτρισμού[95] (τα “επτά αδέλφια”) και σε μικρότερο βαθμό στις τηλεπικοινωνίες[96] και στην ύδρευση[97].
- Η επέκταση του ευρυζωνικού δικτύου σε περιοχές με υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα εις βάρος περιοχών της υπαίθρου (και υποβαθμισμένων αστικών περιοχών) [98].
- Η ευνοϊκή μεταχείριση των βιομηχανικών πελατών εις βάρος των νοικοκυριών ως αποτέλεσμα της απελευθέρωσης της αγοράς, των ιδιωτικοποιήσεων και της κατάργησης των διεπιδοτήσεων στην ενέργεια και τις τηλεπικοινωνίες[99].
- Η διεθνής χρηματιστική κρίση που έπληξε την παγκόσμια βιομηχανία τηλεπικοινωνιών[100], την απασχόληση και

95 Ο Steve Thomas διακρίνει επτά κυρίαρχες επιχειρήσεις (EON/Endesa, EDF, RWE, Iberdrola/SP, Electrabel/Distrigaz/GDF, ENEL, Vattenfall). Το έτος 2006, οι πολυεθνικές αυτές επιχειρήσεις διατηρούσαν επιχειρηματικές δραστηριότητες στο Η.Β, τη Γερμανία, την Γαλλία, την Ιταλία, το Μπενελούξ, τις Σκανδιναβικές χώρες, την Ιβηρική χερσόνησο και την Ανατολική Ευρώπη. Thomas, Steve. (2007) ‘Corporate concentration in the EU energy sector’, PSIRU, University of Greenwich.

96 Chevalier, M., “L’irrésistible concentration”, Alternatives Economiques no 271, juillet-août 2008, p.82.

97 Hall, D., Lobina, E. (2007) “Water Companies in Europe 2007”, PSIRU, University of Greenwich. Η Suez αναπτύσσει δραστηριότητες στην Γαλλία και μέσω των θυγατρικών της στην Ισπανία, την Γερμανία, την Τσεχία, την Ουγγαρία, την Σλοβακία, την Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο απασχολώντας το 2006 στην Ευρωπαϊκή Ένωση 48 364 άτομα. Η Veolia είναι η δεύτερη μεγάλη πολυεθνική στον τομέα της ύδρευσης στην Ευρώπη. Αναπτύσσει επιχειρηματικές δραστηριότητες στην Τσεχία, στην Σλοβακία, στις Κάτω Χώρες, στη Δανία, στην Ιρλανδία, στην Ρουμανία, στον Ηνωμένο Βασίλειο και στην Γαλλία. Η Veolia επιδιώκει περαιτέρω διεθνοποίηση των δραστηριοτήτων της στην Ουγγαρία, την Αρμενία και την Ρωσία.

98 CIRIEC (2004) “Contribution of Services of General Interest to Economic, Social and Territorial Cohesion”, Final Overall Report.

99 Αξίζει να σημειωθεί ότι στον τομέα της ύδρευσης, η Οδηγία Πλαίσιο περί Υδάτων ωθεί τα κράτη να εφαρμόσουν την αρχή της ανάκτησης του κόστους, γεγονός που προαναγγέλλει αύξηση των δαπανών των νοικοκυριών για νερό.

100 Gadault, T., Nicolas, O. (2003) Les fossoyeurs des services publics, Paris: le cherche midi; Kjell, P. (2003) ‘The bubble that burst the rise and fall of the telecom industry’, Corporate Breakdown, Edition 7 - March 2003; Lenain, P. & Paltridge, S. (2003) ‘After the telecommunication bubble’, Working Papers No 361, OECD Economics Department.

την χρηματιστική ευρωστία των εγκαταστημένων και εναλλακτικών παρόχων.

- Η αύξηση των τιμών και η μείωση των επενδύσεων των οργανισμών ύδρευσης που ιδιωτικοποιήθηκαν[101].
- Η εκδήλωση εκτεταμένων βλαβών στα δίκτυα ηλεκτρισμού[102].
- Στα παραπάνω, θα πρέπει να προστεθούν και οι επιπτώσεις της σημερινής κρίσης (που είναι σε μεγάλο βαθμό απόρροια της απελευθέρωσης και ιδιωτικοποίησης του χρηματοπιστωτικού κλάδου) ως προς την χρηματοδότηση των υποδομών στους κλάδους κοινής ωφέλειας. Η πτώση της αξίας των μετοχών των ιδιωτικών παρόχων, η μείωση της ζήτησης και τα προβλήματα ρευστότητας στην αγορά οδηγούν σε αυξημένα κόστη αναχρηματοδότησης των εταιρικών χρεών. Το πρόσθετο κόστος χρηματοδότησης των υποδομών, από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις που έχουν αναλάβει την διαχείρισή τους, θα μετακυλιστεί πολύ πιθανόν στους καταναλωτές (αύξηση τιμών) και στους εργαζόμενους (μείωση κόστους)[103].

Συνολικά, οι εξελίξεις αυτές αποδίδονται είτε στα ιδιαίτερα τεχνικοικονομικά χαρακτηριστικά κλάδων όπως οι τηλεπικοινωνίες, ο ηλεκτρισμός και η ύδρευση, που οδηγούν στη συγκέντρωση κεφαλαίου, στην συρρίκνωση του ανταγωνισμού και στην αδυναμία άσκησης ουσιαστικού ελέγχου λόγω ασύμμετρης πληροφόρησης μεταξύ του εντολέα και των ιδιωτικών παρόχων[104], είτε όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, στην απροθυμία του ιδιωτικού τομέα να υλοποιήσει μια σειρά από δραστηριότητες και στόχους που δεν εντάσσονται στην λογική της μεγιστοποίησης της κερδοφορίας. Η απουσία μιας ευρωπαϊκής ρυθμιστικής αρχής, ικανής να υπάγει τη δραστηριοποίηση των ολιγοπωλιακών ιδιωτικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στις απελευθερωμένες αγορές υπηρεσιών κοινής ωφέλειας σε κριτήρια κοινωνικού, εργασιακού και αναπτυξιακού περιεχομένου, εντείνει, από την πλευρά της, τις προαναφερόμενες τάσεις[105].

101 Οι δαπάνες για νερό ενός μέσου νοικοκυριού στο Ηνωμένο Βασίλειο ανέρχονται σε 1,35% του εισοδήματος του. Αντιθέτως, για τα φτωχότερα νοικοκυριά (χαμηλότερο 1%), οι δαπάνες αυτές αντιστοιχούν στο 10,5%. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Γαλλία από την μη κυβερνητική οργάνωση UFC - Que Choisir καταδεικνύει ότι σε σύνολο 19 μεγάλων πόλεων, διαπιστώθηκαν υψηλά περιθώρια κέρδους, της τάξης του 40 με 50% σε πολλές περιπτώσεις (Lyon, Toulouse, Reims, Ile de France/Paris, Marseille). Τα σημαντικότερα περιθώρια καταγράφονται σε πόλεις στις οποίες η διαχείριση έχει παραχωρηθεί σε ιδιώτες. Το γεγονός αυτό συνδέεται άμεσα με το δυοπώλιο που επικρατεί στην γαλλική αγορά νερού, με τις πολυεθνικές επιχειρήσεις Suez και την Veolia να επιμερίζονται πάνω από το 60% της εγχώριας αγοράς.

102 Thomas, S. & Hall, D. (2003) 'Blackouts: Do liberalisation and privatisation increase the risk?', Public Services International Research Unit.

103 Hall, D. (2008) "Economic crisis and public services", PSIRU, University of Greenwich.

104 Διάφορα τέτοια κρούσματα έχουν καταγραφεί στον τομέα της ύδρευσης στο Ηνωμένο Βασίλειο στη διάρκεια των τελευταίων ετών (π.χ Severn Trent, η Southern Water, η Thames Water και η Tendring Hundred).

105 Bauby, P. (2007) 'Un cadre communautaire pour les Services d'Interet General', AITEC.

9. Οι επιπτώσεις στις εργασιακές σχέσεις, την απασχόληση και τους μισθούς

Η απασχόληση υπήρξε, αδιαμφισβήτητα, ένα από τα μεγαλύτερα θύματα -τόσο από ποσοτική όσο και από ποιοτική άποψη- των μεταρρυθμιστικών πολιτικών που υλοποιήθηκαν στα περισσότερα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας. Πρόσφατη έρευνα του London School of Economics διαπιστώνει εξάλλου ότι οι ιδιωτικοποιήσεις στις βιομηχανίες δικτύου (τηλεπικοινωνίες, ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο, μεταφορές, ταχυδρομεία) διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην πτώση του μεριδίου της εργασίας επί του ΑΕΠ στις χώρες του ΟΟΣΑ στην διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών[106]. Συνολικά, οι επιπτώσεις αυτές δύνανται να ταξινομηθούν σε τέσσερις κατηγορίες[107].

9.1 Επιπτώσεις στο καθεστώς εργασιακών σχέσεων

Οι πρώην δημόσιες επιχειρήσεις επέλεξαν, υπό την εντατικοποίηση των ανταγωνιστικών πιέσεων, να ασκήσουν πολιτικές συμπίεσης του εργατικού κόστους. Το νέο μοντέλο εργασιακών σχέσεων στους κλάδους κοινής ωφέλειας που "απελευθερώθηκαν" χαρακτηρίζεται από ανεπαρκή επίπεδα συντονισμού των συλλογικών διαπραγματεύσεων εξαιτίας της χαμηλής έως μηδενικής συνδικαλιστικής πυκνότητας στις νεοεισερχόμενες ιδιωτικές επιχειρήσεις. Αυξημένο βαθμό διάσπασης των συλλογικών διαπραγματεύσεων παρατηρείται και σε επίπεδο (πρώην) δημόσιων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε συνθήκες ανταγωνισμού. Η αγορά εργασίας των εν λόγω επιχειρήσεων αποκτά δυικό χαρακτήρα, επιφέροντας τον διαχωρισμό μεταξύ εσωτερικών-σταθερών και περιφερειακών-επισφαλών εργαζομένων[108]. Η περιφερειακή αγορά εργασίας αποτελεί απόρροια της εξωτερίκευσης εργασιακών καθηκόντων σε υπεργολαβικές επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα στις οποίες δεν υπάρχουν συλλογικές συμβάσεις.

9.2 Επιπτώσεις στην απασχόληση

Σε ορισμένους κλάδους, οι ιδιωτικοποιήσεις και η απελευθέρωση των αγορών προκάλεσαν δραστική μείωση του συνολι-

106 Azmat, G., Manning, A., Reenen, J.V. (2007) "Privatization, Entry Regulation and the Decline of Labor's Share of GDP: A Croos-Country Analysis of the Network Industries", CEP Discussion Paper No 86, London School of Economics.

107 Schulten, T., Brandt, T., Hermann, C. (2008) "Liberalisation and privatisation of public services and strategic options for European trade unions", Transfer, Volume 14, Number2, p. 295-312.

108 Havard, C. (2001) "La segmentation du système d'emploi: évolutions et enjeux pour la poste" στο Une irrésistible modernisation des entreprises de service public, DESocietes, Presses Universitaires de Rennes.

κού εργατικού δυναμικού. Στον κλάδο ηλεκτρισμό, για παράδειγμα, ο αριθμός εργαζομένων μειώθηκε κατά 1/3 στην περίοδο 1995-2004 (Ε.Ε-15). Σημαντικές μειώσεις παρατηρούνται και σε άλλους κλάδους κοινής ωφέλειας όπως οι ταχυδρομικές υπηρεσίες, ο σιδηρόδρομος αλλά και η διανομή φυσικού αερίου[109]. Παρά την αύξηση της απασχόλησης που σημειώθηκε αρχικά, έπειτα από την απελευθέρωση του κλάδου τηλεπικοινωνιών το 1998, τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας καταγράφουν συνολική μείωση της απασχόλησης κατά 0,6 % στην Ε.Ε-15 και 1,1% στην Ε.Ε-27 στην περίοδο 1997-2006[110]. Πέραν της δραστικής μείωσης των επενδυτικών δαπανών, η πρωτοφανούς έντασης και έκτασης χρηματιστηριακή κρίση που έπληξε τις τηλεπικοινωνίες στις αρχές του 21ο αιώνα, μετέτρεψε την απασχόληση σε βασική μεταβλητή προσαρμογής των επιχειρήσεων του κλάδου[111]. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι τα στοιχεία της Eurostat, που αναφέρονται στο 2006, δεν συνυπολογίζουν τις αρνητικές επιπτώσεις της διεθνούς χρηματιστικής κρίσης. Οι επιπτώσεις αυτές είναι ήδη ορατές στην Ελλάδα, όπως διαφαίνεται από τις ανακοινώσεις για μαζικές απολύσεις στην Vodafone (300 απολύσεις), την Intracom (185), την Altec (150) και την Lanet[112].

9.3 Επιπτώσεις στους μισθούς και στις συνθήκες εργασίας

Η μείωση των μισθών στους κλάδους που απελευθερώθηκαν επιτυγχάνεται μέσω της καταβολής χαμηλότερων αμοιβών στους νεοεισερχόμενους εργαζόμενους στις δημόσιες επιχειρήσεις και στους εργαζόμενους των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων. Άλλο τρόποι συμπίεσης του εργατικού κόστους έγκειται στην κατάργηση μιας σειράς εργασιακών και κοινωνικών κεκτημένων όπως η καταβολή αυξήσεων βάσει της υπηρεσιακής αρχαιότητας και ορισμένων πρόσθετων κοινωνικών παροχών (συνταξιοδοτικά ταμεία, κλπ). Η εισαγωγή ευέλικτων όρων απασχόλησης σε συνδυασμό με την αύξηση των άτυπων μορφών εργασίας (μερική απασχόληση, συμβάσεις ορισμένου χρόνου, ετησιοποίηση χρόνου εργασίας, κλπ) εντάσσονται σε μια λογική διαρκούς συμπίεσης του μισθολογικού κόστους.

9.4 Υποβάθμιση του εργασιακού περιβάλλοντος και οδύνη στην εργασία

Συνολικά, η εισαγωγή συστημάτων αμοιβής των εργαζομένων βάσει της αποδοτικότητας, η κατάτμηση της αγοράς εργασίας καθώς και η εφαρμογή ευέλικτων και άτυπων μορφών απασχόλησης οδήγησαν στην εξατομίκευση και διάσπαση της απασχόλησης και των συνθηκών εργασίας[113]. Από αναδιανεμητική άποψη, η συγκεκριμέ-

109 Schulten, T., Brandt, T., Hermann, C, (2008) ο.π..

110 Fickinger, S., Lumio, M., "Telecommunications in Europe, 2006", Eurostat Data in focus, 12/2008.

111 Bance, P. (2007) "Liberalization of European Telecommunications: Sectoral Dynamics and Structural Mutations", Annals of Public and Cooperative Economics, Vol 78, No 3, pp.331-351.

112 Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε την ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Αναδιαρθρώσεων (ERM) http://www.eurofound.europa.eu/emcc/erm/

113 Schulten, T., Brandt, T., Hermann, C, (2008) ο.π..

νη εξέλιξη υπήρξε, με τη σειρά της, υπαίτια για την διεύρυνση των εισοδηματικών ανισοτήτων, τόσο μεταξύ εργαζομένων, όσο και μεταξύ εργασίας και κεφαλαίου. Στις παραπάνω δυσμενείς εξελίξεις, πρέπει να προστεθούν οι σοβαρές και καταγεγραμμένες επιπτώσεις των διαδικασιών αναδιάρθρωσης που προκύπτουν από την αγοραιοποίηση των δημόσιων επιχειρήσεων και την εισαγωγή ευέλικτων μορφών οργάνωσης της εργασίας, στην σωματική και ψυχική υγεία των εργαζομένων. Οι πολυάριθμες εκθέσεις ιατρών της εργασίας, με αντικείμενο την εκδήλωση γενικευμένων διαταραχών στην ψυχική υγεία των περίπου 100.000 εργαζομένων της γαλλικής πρώην δημόσιας επιχείρησης τηλεπικοινωνιών, France Telecom, οδήγησαν στην σύσταση του Παρατηρητηρίου Άγχους και Εξαναγκαστικών Μεταθέσεων από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις Sud-PTT και CFE-CGC[114]. Σύμφωνα με την πρώτη διαδικτυακή έρευνα του παρατηρητηρίου, που ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 2007, σε 3300 εργαζόμενους της France Telecom, το 66,4% των εργαζομένων δηλώνει ότι βιώνει μια κατάσταση άγχους, ένα 15% βρίσκεται σε κατάσταση απελπισίας ενώ το 83% εκτιμά ότι η οδύνη στην εργασία αυξήθηκε στην διάρκεια της τελευταίας πενταετίας[115]. Οι εξαναγκαστικές γεωγραφικές μεταθέσεις, η εντατικοποίηση της εργασίας, η εξατομίκευση των εργασιακών σχέσεων, η τοποθέτηση των εργαζομένων σε θέσεις χαμηλότερης ειδίκευσης συμβάλλουν, από την πλευρά τους, στην υποβάθμιση του εργασιακού περιβάλλοντος της επιχείρησης, προκαλώντας μια γενικευμένη και ποσοτικά ανιχνεύσιμη δοκιμασία των εργαζομένων[116]. Η ατομική και οικογενειακή αποσταθεροποίηση των εργαζομένων που προκύπτει από την αβεβαιότητα σχετικά με τις προοπτικές της απασχόλησης στην επιχείρηση, η συστηματική αποχή από την εργασία και η εκδήλωση ψυχολογικών διαταραχών και ασθενειών (εξάντληση, οξυθυμία, αϋπνία, αποκοπή από το κοινωνικό περιβάλλον, σύνδρομα κατάθλιψης, αυτοκτονίες[117]) αποτελούν ορισμένες από τις πλέον διαπιστωμένες εκδηλώσεις της εργασιακής αναδιάρθρωσης.

114 http://www.observatoiredustressft.org/spip/

115 1er Baromètre de l'Observatoire du Stress et de la Mobilité Forcée - France Telecom

116 Deceze, D. (2004) *La machine a broyer: France Telecom*, Coup de Gueule, Jean-Claude Gawsewitch.

117 Για το ιδιαίτερα ανησυχητικό ζήτημα των αυτοκτονιών στους χώρους εργασίας βλέπε τα παρακάτω άρθρα: "Souffrances et suicides au travail", Stephane Lauer, Le Monde, 22.03.2208. "Une nouvelle forme d'aliénation au travail qui tue", Christophe Dejours, Santé et Travail, no 60, Octobre 2007.

10. Οι δεξιότητες του προσωπικού: η θεμέλια λίθος της εκσυγχρονιστικής στρατηγικής

Ο καθορισμός αυστηρών κριτηρίων αναφορικά με τη διαχείριση των ανθρωπίνων πόρων στον κλάδο ηλεκτρισμού αποκτά καθοριστική σημασία στο πλαίσιο του νέου ανταγωνιστικού περιβάλλοντος, προς αποφυγήν βιομηχανικών, εργασιακών και περιβαλλοντικών ατυχημάτων (π.χ κακή συντήρηση δικτύων και υποδομών, black-out, εργασιακά και βιομηχανικά ατυχήματα με υψηλό ανθρώπινο και περιβαλλοντικό κόστος). Η διεθνής εμπειρική βιβλιογραφία επιβεβαιώνει τη σημασία που παρουσιάζουν η διασφάλιση ποιοτικών θέσεων εργασίας και η συνεχής εκπαίδευση του προσωπικού για την αξιοπιστία του ηλεκτρικού συστήματος[118]: Η επίσημη αναφορά για τα αίτια της εκτεταμένης διακοπής ρεύματος στις Η.Π.Α και στον Καναδά στις 14 Αυγούστου του 2003 καταδεικνύει τον καθοριστικό ρόλο που διαδραμάτισαν παράγοντες όπως η ανεπαρκής εκπαίδευση των χειριστών του συστήματος[119]. Αξίζει παράλληλα να αναφερθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις του ανταγωνισμού ως προς τα επίπεδα κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού, εξαιτίας κυρίως της έκτασης που έχει λάβει το φαινόμενο της εξωτερίκευσης "ζωτικών" εργασιακών καθηκόντων (core-tasks) σε υπεργολαβικές επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα[120]. Η δραστική μείωση των δαπανών που προορίζονται για την κατάρτιση των εργαζομένων αποτελεί μια συνήθης πρακτική για τη μείωση του κόστους των υπεργολάβων. Όπως διαπιστώνεται, η βραχυπρόθεσμη χρονική διάρκεια των συμβολαίων που συνάπτονται μεταξύ της επιχείρησης ηλεκτρισμού και των υπεργολάβων καθώς και η σημασία που αποκτά η ελαχιστοποίηση του κόστους παραγωγής στο πλαίσιο των ανταγωνιστικών αυτών διαδικασιών υποβιβάζουν τις δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού. Οι συγκεκριμένες πρακτικές δεν μπορούν παρά να προκαλέσουν σοβαρές ανησυχίες όταν αυτές εφαρμόζονται σε δραστηριότητες όπως η συντήρηση των πυρηνικών ηλεκτροπαραγωγικών μονάδων της γαλλικής EDF[121]. Πέραν της εξοικονόμησης πόρων από την κατάρτιση, ο σφοδρός ανταγωνισμός μεταξύ υπεργολάβων (που πηγάζει από την προσπάθεια ελαχιστοποίησης του κόστους παραγωγής εκ μέρους της EDF, σε απάντηση στην απελευθέρωση

118 Thomas, S., Hall, D. (2003) "Blackouts: Do liberalisation and privatisation increase the risk?", PSIRU, University of Greenwich.

119 U.S.-Canada Power System Outage Task Force Interim Report: Causes of the August 14th Blackout in the United States and Canada: p 74.

120 Thomas, S., Hall, D. (2003) "Restructuring and outsourcing of electricity distribution in EU", PSIRU, University of Greenwich.

121 "Les soutiers du nucléaire", Bissuel, B., Le Monde, Samedi 2 août 2008.

της αγοράς) εγκυμονεί, αδιαμφισβήτητα, σοβαρούς κινδύνους για την ασφάλεια των εγκαταστάσεων.

Ένα δεύτερο ζήτημα το οποίο χρήζει ιδιαίτερης προσοχής αφορά στην έγκαιρη και συστηματική ενημέρωση των εργαζομένων στον κλάδο ηλεκτρισμού, με θέμα τις μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις των ευρωπαϊκών περιβαλλοντικών πολιτικών στα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης. Βάσει των αποτελεσμάτων πρόσφατης έρευνας της ETUC[122], οι προσπάθειες για την εξοικονόμηση ενέργειας που καταβάλλουν οι ευρωπαϊκές αρχές αναμένονται να μεταφραστούν σε μείωση της απασχόλησης στις συμβατικές ηλεκτροπαραγωγικές μονάδες. Αντιθέτως, νέες θέσεις εργασίες προβλέπεται να δημιουργηθούν στην παραγωγή ηλεκτρισμού από ανανεώσιμες πηγές ενέργειες, στις υπηρεσίες εξοικονόμησης ενέργειας (που θα παρέχουν οι επιχειρήσεις στους πελάτες τους) αλλά και σε μεγάλο βαθμό στους κλάδους βιομηχανικού εξοπλισμού για την κατασκευή και συντήρηση νέων αειφόρων μονάδων. Οι προβλέψεις αυτές θέτουν με τη σειρά τους δύο βασικά ζητήματα. Πρώτον, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις οφείλουν να εμπλακούν ενεργά στη διαμόρφωση των πολιτικών για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, μεριμνώντας για την διασφάλιση των επιπέδων εργασίας και τη δυνατότητα των εργαζομένων να αποκτήσουν τις απαιτούμενες γνώσεις και ειδικότητες για την έγκαιρη και ομαλή μετακίνηση τους στις νέες δραστηριότητες. Τα συνδικάτα καλούνται να διασφαλίσουν την προστασία των εργαζομένων σε κλάδους υψηλής ενεργειακής έντασης ή που στηρίζονται στα ορυκτά καύσιμα (π.χ σιδηρουργία, κλάδος αλουμινίου, μεταφορές, ενέργεια). Όταν οι αλλαγές σε αυτούς τους κλάδους αποδειχθούν αναπόφευκτες, οι δημόσιες αρχές θα πρέπει να παρέμβουν ενεργά, είτε μέσα από στοχευμένες δράσεις κατάρτισης και ενεργές πολιτικές απασχόλησης και εργασιακής ένταξης, είτε μέσω της στήριξης αειφόρων δραστηριοτήτων για την διασφάλιση εναλλακτικών πηγών εισοδήματος στις περιοχές που εξαρτώνται, σήμερα, από ρυπογόνες δραστηριότητες. Δεύτερον, δεν έχουν διερευνηθεί επαρκώς οι αναδιανεμητικές επιπτώσεις των πολιτικών για την προστασία του περιβάλλοντος, τη στιγμή που ολοένα και περισσότερες ανησυχίες εκφράζονται για την έκβαση περιβαλλοντικών πολιτικών που εγκυμονούν υπαρκτούς κινδύνους διεύρυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων[123]. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις θα πρέπει να συμβάλλουν, το συντομότερο δυνατόν, στον καθορισμό του κοινωνικού και εργασιακού πλαισίου εντός του οποίου θα αναπτυχθεί η “πράσινη οικονομία”[124].

122 European Trade Union Confederation, Instituto Sindical de Trabajo, Ambiete y Salud, Social Development Agency, Syndex, Wuppertal Institute (2007) “Climate Change and Employment”, Impact on employment in the European Union of climate change and CO2 emission reduction measures by 2030 (Project).

123 Βλέπε τα ενδιαφέροντα άρθρα του Γάλλου οικονομολόγου Jean Gadrey “L’écologiste et le syndicaliste”, http://www.alternatives-economiques.fr/blogs/gadrey/

124 ITUC CSI IGB (2008) “Trade Unions and Climate Change”, Trade Union Statement to COP14, United Nations Framework Convention on Climate Change - UNFCCC, Poznan.

Αντί για την συστηματική υποβάθμιση των όρων εργασίας με τη εξωτερίκευση εργασιών, την ελαχιστοποίηση του κόστους εργασίας, την επιβολή ευέλικτων και επισφαλών μορφών απασχόλησης και εντέλει, την κατάτμηση της αγοράς εργασίας των οργανισμών κοινής ωφέλειας μεταξύ "παλαιών" και "νέων–επισφαλών" εργαζομένων, ο εργασιακός εκσυγχρονισμός φαίνεται να έγκειται -πολύ περισσότερο- στην προσαρμογή των χαρακτηριστικών της απασχόλησης στις αυξημένες εργασιακές και γνωστικές απαιτήσεις που θέτουν η οικονομία της γνώσης, η αειφόρος ανάπτυξη και η αναζήτηση ενός νέου αναπτυξιακού μοντέλου, στηριζόμενο στην ενίσχυση της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας[125] της ελληνικής οικονομίας. Σε επίπεδο οργανισμών και υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, οι προτεραιότητες σε θέματα εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού διακρίνονται, μεταξύ άλλων:

- Στην απόκτηση δεξιοτήτων και γνώσεων για την μετατροπή της χώρας σε μια αειφόρο κοινωνία (εργάτες και χειριστές στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειες, Έρευνα και Ανάπτυξη για μείωση περιβαλλοντικών ρύπων, εξατομικευμένες συμβουλευτικές υπηρεσίες για εξοικονόμηση ενέργειας, νέες ειδικότητες για την αξιοποίηση του φυσικού αερίου, εκπαιδευτικές δράσεις και εκστρατείες για την ορθολογική χρήση της ενέργειας και του νερού, ελαχιστοποίηση μαγνητικών πεδίων, εδαφοποίηση δικτύων, κλπ).
- Στην απόκτηση δεξιοτήτων και γνώσεων για την στήριξη ειδικών πληθυσμιακών ομάδων αναφορικά με την πρόσβαση και χρήση των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας (άτομα με ειδικές ανάγκες, επισφαλή νοικοκυριά, ηλικιωμένοι, κάτοικοι απομακρυσμένων περιοχών, κλπ).
- Στην προώθηση νέων δραστηριοτήτων υψηλής προστιθέμενης αξίας όπως η τηλεκπαίδευση, η τηλεϊατρική, η χρήση των τηλεπικοινωνιών για την πρόληψη περιβαλλοντικών ατυχημάτων (π.χ σύστημα εντοπισμού πυρκαγιών), η ηλεκτρονική διακυβέρνηση και το "η-επιχειρείν".

125 Η "διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα" περιγράφει των σύνολο των χαρακτηριστικών ενός προϊόντος που δεν σχετίζεται με την τιμή του (ποιότητα, καινοτομικότητα, υπηρεσίες που πλαισιώνουν το προϊόν, εξατομίκευση προϊόντος, κλπ).

11. Η ανάγκη ενός διευρυμένου δημοσίου διαλόγου

Μπροστά στο μέγεθος των προαναφερόμενων οικονομικών, εργασιακών, κοινωνικών, ενεργειακών, υδατικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων, καθίσταται επιτακτική η ανάπτυξη διευρυμένων χώρων δημοσίου διαλόγου με θέμα τις συλλογικές προτεραιότητες που η ελληνική κοινωνία καλείται να διαμορφώσει, τόσο στους κλάδους ηλεκτρισμού και ύδρευσης, όσο και στο σύνολο των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας (τηλεπικοινωνίες, υπηρεσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης, ταχυδρομεία, κλπ) στη διάρκεια των επόμενων δεκαετιών[126]. Η πρωτοβουλία αυτή προϋποθέτει την ύπαρξη ενός "θεσμικού εμψυχωτή", στόχο του οποίου θα αποτελεί ο σεβασμός των επιμέρους προσδοκιών που εκφράζονται στην κοινωνία καθώς και η διαβούλευση των ενδιαφερόμενων μερών με στόχο τη διαμόρφωση πολιτικών που να είναι αποδεκτές από την πλειοψηφία τουλάχιστον του πληθυσμού. Η σύσταση μιας Επιτροπής Σοφών που να χαρακτηρίζεται από τον απαιτούμενο πλουραλισμό, δύναται να πλαισιώσει την "αντιφατική ενότητα" που χαρακτηρίζει το κοινωνικό σύνολο, δηλαδή τη δημιουργική αξιοποίηση των αντιθέσεων που παρατηρούνται ανάμεσα σε διάφορα επίπεδα όπως μεταξύ[127]:

- Της ατομικής και της κοινωνικοποιημένης διάστασης.
- Του καταναλωτή και του πολίτη.
- Του εμπορικού και του δημόσιου αγαθού.
- Του τοπικού, περιφερειακού, εθνικού και διεθνούς επιπέδου.
- Του βραχυπρόθεσμου, μεσοπρόθεσμου και μακροπρόθεσμου χρονικού ορίζοντα.

Η "ενεργειακή και υδατική εξίσωση" του νέου αιώνα αφορά ως εκ τούτου στην υλοποίηση πολιτικών που να είναι σε θέση να σταθμίσουν με το καλύτερο δυνατό τρόπο αντιφατικούς, σε πολλές περιπτώσεις, στόχους. Στον ενεργειακό τομέα ειδικότερα, καθίσταται ολοένα και πιο σαφές ότι η υφιστάμενη ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική -στηριζόμενη αποκλειστικά στη λογική του ελεύθερου ανταγωνισμού και στη διαμόρφωση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς- δεν δύναται να διασφαλίσει, ταυτόχρονα, μια σειρά αντικρουόμενων στόχων όπως, μεταξύ άλλων, η διασφάλιση της μακροπρόθεσμης επάρκειας, ο δημόσιος χαρακτήρας της ενέργειας, η προσδοκώμενη

126 Θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη τα συμπεράσματα για την διεξαγωγή μιας τέτοιας συζήτησης από τον εθνικό διάλογο για τις ενέργειες που πραγματοποιήθηκε στην Γαλλία http://www.debat-energie.gouv.fr/

127 Bauby, P. (1998) Reconstruire l'action publique - Services publics, au service de qui? Paris: Syros.

(από τους επενδυτές και τις διοικήσεις) μεγιστοποίηση των μετοχικών μερισμάτων που καταβάλλουν οι ιδιωτικοποιημένες και νεοεισερχόμενες στον ανταγωνισμό επιχειρήσεις, η υλοποίηση μακροχρόνιων και δαπανηρών επενδυτικών έργων, η τήρηση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, η προώθηση ερευνητικών δραστηριοτήτων με αντικείμενο την εξοικονόμηση και παραγωγή αειφόρου ενέργειας και η ασφάλεια των εγκαταστάσεων και των εργαζομένων[128].

128 Aufort, C. (2006) L'après- pétrole? Des enjeux pour le XXIe siècle, Fondation Gabriel Péri.

12. Αντί επιλόγου

Η ανάπτυξη του θεσμού της δημόσιας επιχείρησης στη διάρκεια του 20ο αιώνα υπήρξε προϊόν σημαντικών ιστορικών, κοινωνικών και αναπτυξιακών αναγκαιοτήτων όπως η απάντηση στις "αποτυχίες της αγοράς" και η επιδίωξη στόχων δημοσίου συμφέροντος με αντικείμενο την διασφάλιση της κοινωνικής, οικονομικής και εδαφικής συνοχής των ευρωπαϊκών χωρών. Όπως σημείωνε στις αρχές της δεκαετίας του '90, ο Αργύρης Κανελλόπουλος, "σε αναπτυξιακή και μακροοικονομική δηλαδή θεώρηση, η επιδίωξη της πολιτικής και οικονομικής δημοκρατίας συνδέεται άρρηκτα με την αρμονική και συμπληρωματική λειτουργία των θεσμών της δημόσιας και της ιδιωτικής επιχείρησης"[129]. Αποτελεί δηλαδή ιστορικά και εμπειρικά θεμελιωμένη διαπίστωση πως ο ρόλος των δημόσιων επιχειρήσεων και υπηρεσιών κοινής ωφέλειας υπήρξε καθοριστικός για την αποτελεσματικότητα των ιδιωτικών επιχειρήσεων και κατ' επέκταση της οικονομίας συνολικότερα. Η διατήρηση σύγχρονων, αποτελεσματικών και κοινωνικά προσανατολισμένων δημοσίων επιχειρήσεων φαίνεται να αποτελεί σήμερα ακόμα μεγαλύτερη αναγκαιότητα, απέναντι στις γιγαντιαίες και πολυσύνθετες προκλήσεις που συνιστούν η ανάδυση ενός νέου ενεργειακού κύκλου, ο κίνδυνος της εντεινόμενης ξηρασίας/λειψυδρίας, η οικονομία της γνώσης και η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Η επιτακτική ανάγκη για την λήψη δημόσιων πρωτοβουλιών στον ενεργειακό τομέα, όπως είχε παρατηρηθεί σε προγενέστερες περιόδους κρίσεων, εκδηλώνεται, ωστόσο, σε μια περίοδο όπου, οι ίδιες οι μεταρρυθμιστικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών-μελών (ιδιωτικοποιήσεις, πλήρης απελευθέρωση ενεργειακών αγορών) συρρικνώνουν τη δυνατότητα ουσιαστικής παρέμβασης των κυβερνήσεων στο ενεργειακό γίγνεσθαι: οι δημόσιες ενεργειακές επιχειρήσεις υφίστανται σημαντικές πιέσεις, είτε μέσω της σταδιακής ιδιωτικοποίησής και εταιρικοποίησής τους, είτε μέσω του ασφυκτικού ελέγχου που τους ασκείται από τις αρμόδιες ρυθμιστικές αρχές, είτε ακόμα, μέσω της επικράτησης στην αγορά εμπορικών και χρηματιστικών κριτηρίων που εμποδίζουν την υλοποίηση αναπτυξιακών και κοινωνικών πολιτικών. Συμπερασματικά, οι πολιτικές αυτές φαίνεται να έρχονται σε πλήρη χρονική αντιστοιχία με τις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά του νέου ενεργειακού κύκλου.

Απέναντι στις παραπάνω εξελίξεις, η διαμόρφωση ενός σύγχρονου δημοσίου μάνατζμεντ, που να ισορροπεί μεταξύ οικονομικών, αναπτυξιακών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών προτεραιοτήτων αποτελεί καίρια εκσυγχρονιστική ανάγκη.

129 Κανελλόπουλος, Α. (1992) ο.π.

Στην λογική αυτή, το “άνοιγμα” των δημόσιων επιχειρήσεων στην κοινωνία, χάρη στην ανάπτυξη διευρυμένων συμμετοχικών διαδικασιών συνιστά μια ελπιδοφόρα προοπτική, τόσο για την δημοκρατική διατύπωση των κρίσιμων επιλογών που οι πολίτες καλούνται να πραγματοποιήσουν αναφορικά με τους όρους διαχείρισης δημόσιων αγαθών, όπως η ενέργεια και το νερό, όσο και για την υπέρβαση των φαινομένων εσωστρέφειας και αναποτελεσματικότητας που καταγράφηκαν, με μεγαλύτερη ή μικρότερη ένταση, στην ιστορία του θεσμού. Οι γνώσεις και εμπειρίες τόσο των εργαζομένων στις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας όσο και των πολιτών, δύνανται, από την πλευρά τους, να συνεισφέρουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στις συγκεκριμένες διεργασίες.

Η ενασχόληση του συνδικαλιστικού κινήματος με τους οργανισμούς και τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας παρουσιάζει αυξημένη σημασία για δύο κυρίως λόγους:

- Πρώτον, για την διαφύλαξη των συνθηκών και όρων απασχόλησης στους οργανισμούς αυτούς -που αποτελούν παράδειγμα προς μίμηση για το σύνολο της οικονομίας- απέναντι στην προσπάθεια απορρύθμισης των εργασιακών σχέσεων και την επιβολή επισφαλών όρων εργασίας σε ένα ολοένα και μεγαλύτερο τμήμα του εργατικού δυναμικού.
- Δεύτερον, επειδή οι υπηρεσίες που παρέχουν αυτοί οι οργανισμοί καλύπτουν βασικές ανάγκες των εργαζόμενων και των πολιτών, γεγονός που επιβάλλει την διασφάλιση του δημόσιου χαρακτήρα τους, με απώτερο στόχο την διατήρηση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εν κατακλείδι, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, λόγω της διπλής ιδιότητας που κατέχουν τα μέλη τους -ως χρήστες και εργαζόμενοι σε αυτές τις υπηρεσίες- δύνανται να επιδιώξουν, ταυτοχρόνως, τόσο την διαφύλαξη της ποιότητας, προσβασιμότητας και προσιτότητας των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, όσο και την βελτίωση των όρων απασχόλησης και των εργασιακών δεξιοτήτων.

Πληροφορίες στο διαδίκτυο για τις υπηρεσίες και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας

- **International Center of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy** (CIRIEC): Το CIRIEC είναι το σημαντικότερο διεθνές ερευνητικό δίκτυο για την δημόσια και κοινωνική οικονομία. Το CIRIEC εκδίδει το διεθνούς κύρους επιστημονικό περιοδικό Annals of Public and Cooperative Economics http://www.ciriec.ulg.ac.be/
- **Public Services International Research Unit** (PSIRU) του Πανεπιστημίου του Greenwich: Η συγκεκριμένη ερευνητική μονάδα χρηματοδοτείται από την Διεθνή Ομοσπονδία Δημόσιων Υπηρεσιών (PSI). Η ιστοσελίδα του PSIRU διαθέτει μια πλούσια συλλογή κειμένων εργασίας και ερευνών για τις δημόσιες επιχειρήσεις και υπηρεσίες στον κλάδο ύδρευσης, ενέργειας και δημόσιας υγείας. http://www.psiru.org/
- **European Federation of Public Services Union** (EPSU) http://www.epsu.org/
- **Ευρωπαϊκή Επιτροπή**: ειδική ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας.

http://ec.europa.eu/services_general_interest/index_en.htm

Αξιολογήσεις των αποτελεσμάτων του Γ΄ ΚΠΣ: Η περίπτωση της περιφέρειας Θεσσαλίας

Σπύρος Χρυσανθόπουλος

1. Εισαγωγή

Από τις αρχές τις δεκαετίας του ’80 όταν η ΕΟΚ ενέκρινε το ελληνικό αίτημα για την παροχή ειδικών οικονομικών ενισχύσεων, έως και σήμερα με την εφαρμογή του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (Δ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης) καταδεικνύεται ότι η χώρα δεν έχει εκμεταλλευθεί επαρκώς τους κοινοτικούς πόρους που εισρέουν κάθε χρόνο.

Η διαπίστωση αυτή στηρίζεται είτε στην αναποτελεσματικότητα της διοίκησης σχετικά με την απορρόφηση των κοινοτικών πόρων, είτε στο γεγονός ότι οι ενισχύσεις που χορηγήθηκαν δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα στην επίτευξη των στόχων που έθεταν τα προγράμματα με την εφαρμογή τους.

Στρατηγικός στόχος των προγραμμάτων, διαχρονικά, αποτελεί η επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής σύγκλισης της χώρας μας με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επιμέρους στόχοι, τους οποίους για το Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, το οποίο ολοκληρώνεται το 2008, εξυπηρέτησε κυρίως το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα και τα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, είναι η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας σε τομείς όπως οι νέες τεχνολογίες, η προστασία του περιβάλλοντος και η αειφόρος και βιώσιμη ανάπτυξη, η στήριξη ειδικών κατηγοριών πληθυσμού όπως είναι οι νέοι, οι γυναίκες και τα άτομα με ειδικές ανάγκες, η ενίσχυση της απασχόλησης και η στήριξη του ανθρώπινου δυναμικού, η χρηματοδότηση δράσεων εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη μεταποίηση, στον τουρισμό και στις υπηρεσίες.

Σκοπός της παρούσης μελέτης αποτελεί η εξέταση όχι μόνο της πορείας υλοποίησης των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, το κατά πόσο δηλαδή υλοποιούνται ομαλά οι δράσεις τους, αλλά και το κατά πόσο η υλοποίηση των δράσεων αυτών εξυπηρετεί και συμβάλλει στην επίτευξη των κεντρικών στόχων τους.

Να εξετάσει δηλαδή το πόσο συνέβαλαν τα προγράμματα στη στήριξη της περιφερειακής ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας, στην ενίσχυση και αναβάθμιση της εργασίας και της απασχόλησης, στην ενίσχυση της έρευνας και της τεχνολογίας και την σύνδεσή τους με τη παραγωγή, στην κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, στην ανάπτυξη ουσιαστικών καινοτομιών σε προϊόντα, οργάνωση και υποδομές, στην προστασία του περιβάλλοντος.

Η παρούσα μελέτη παρουσιάζει και αναλύ-

ει την εξέλιξη βασικών μεγεθών όπως είναι η απασχόληση, η ανταγωνιστικότητα και η επιχειρηματικότητα στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία μέχρι και το έτος 2006 και τη συμβολή του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» αλλά και του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος στις μεταβολές των μεγεθών αυτών.

Στην πρώτη ενότητα γίνεται μια παρουσίαση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων που υλοποιήθηκαν στην Ελλάδα τη περίοδο 2000-2006 (Γ' ΚΠΣ) και των στόχων που έθεταν με την εφαρμογή τους. Επίσης γίνεται μία σύντομη αναφορά στη Στρατηγική της Λισσαβόνας και μια αποτίμηση για το εάν και κατά πόσο η υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών βοήθησε στην επίτευξη των στόχων της Λισσαβόνας.

Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζονται τα καταγεγραμμένα αποτελέσματα που αφορούν τα εγκεκριμένα και υλοποιηθέντα, για την περίοδο 2000 - 2006, επενδυτικά σχέδια στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ (από την έναρξη εφαρμογής του) και ειδικότερα όσα υλοποιήθηκαν στα πλαίσια των μέτρων του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Ανταγωνιστικότητα" (όπως π.χ. Ενίσχυση Νεανικής και Γυναικείας Επιχειρηματικότητας, Ενίσχυση Επιχειρηματικότητας Α.Μ.Ε.Α., Ενίσχυση Επενδυτικών Σχεδίων Μ.Μ.Ε. κλπ) και του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος, στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, η οποία επιλέχθηκε ως περιοχή εξέτασης.

Στη συνέχεια, παρατίθενται μία σειρά από κρίσιμα ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα, όπως δημογραφικά στοιχεία, στοιχεία απασχόλησης και εξέλιξης του ΑΕΠ, καθώς και δομικά στοιχεία ανάπτυξης των επιμέρους τομέων της τοπικής οικονομίας, που δίνουν μία συνοπτική, πλην όμως ουσιαστική εικόνα του πλαισίου - περιβάλλοντος εντός του οποίου αναπτύσσεται η Επιχειρηματικότητα στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, καθώς επίσης και μια σαφή εικόνα για την εξέλιξη των βασικών μεγεθών της όπως η ανταγωνιστικότητα, η παραγωγικότητα, η απασχόληση κτλ.

Ταυτόχρονα με την παρουσίαση των δεικτών αυτών, γίνεται προσπάθεια να εξαχθούν συνολικά συμπεράσματα για την βαρύτητα των επιχορηγήσεων που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του ΕΠΑΝ (2000-2006) και του ΠΕΠ, σε σχέση με τις μεταβολές των οικονομικών μεγεθών. Να εξαχθούν βασικά συμπεράσματα δηλαδή για τις πραγματικές επιπτώσεις των παρεμβάσεων τους στην περιφερειακή ανάπτυξη, εξετάζοντας ως περίπτωση τη Περιφέρεια Θεσσαλίας.

Στη τελευταία ενότητα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ειδικών μελετών για την συμβολή των χρηματοδοτικών ενισχύσεων στην τόνωση του Επιχειρηματικού Πνεύματος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, αλλά και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας. Εδώ προκύπτει και το ερώτημα για την αποτελεσματικότητα των ενισχύσεων με τον τρόπο που χορηγούνται και διατυπώνονται προτάσεις για την ορθολογικότερη αξιοποίησή τους, ενόψει της Δ΄ Προγραμματικής Περιόδου.

2. Τα Επιχειρησιακά Προγράμματα (Γ' Κ.Π.Σ.) και οι προτεραιότητές τους

Την περίοδο 2000-2006, η Ελλάδα ενισχύθηκε με σημαντικούς πόρους από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής. Οι πόροι αυτοί είχαν ως στόχο να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για υψηλότερη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη, να οδηγήσουν σε πραγματική σύγκλιση με τις υπόλοιπες οικονομίες των κρατών μελών και να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των βασικών ελλείψεων της οικονομικής και κοινωνικής ζωής, κυρίως στους τομείς των υποδομών, της ανάπτυξης των ανθρώπινων πόρων και της παραγωγικότητας.

Η στήριξη που παρέχει στην Ελλάδα η Ευρωπαϊκή Ένωση πραγματοποιείται μέσω α) του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης β) των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών και γ) του Ταμείου Συνοχής.

Οι συνολικοί χρηματοδοτικοί πόροι του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και του Ταμείου Συνοχής ανέρχονται σε 48,30 δις ευρώ. Η συνολική δημόσια δαπάνη ανέρχεται σε 37,67 δις ευρώ και η εκτιμώμενη ιδιωτική συμμετοχή ανέρχεται σε 10,63 δις ευρώ.

(σε δισεκατομμύρια ευρώ)

	ΚΠΣ 2000 - 2006	Ταμείο Συνοχής	ΣΥΝΟΛΟ
Κοινοτική Συμμετοχή	22,70	3,24	25,94
Εθνική Συμμετοχή	9,72	2,01	11,73
Σύνολο Δημόσιας Δαπάνης	32,42	5,25	37,67
Ενδεικτική Ιδιωτική Συμμετοχή	9,53	1,10	10,63
ΣΥΝΟΛΟ	41,95	6,35	48,30

Πηγή: Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, Αθήνα 2000.

Παράλληλα σημαντικοί πόροι αντλούνται μέσω των 4 Κοινοτικών Πρωτοβουλιών, η συνολική δημόσια δαπάνη των οποίων ανέρχεται σε 1,28 δις ευρώ (εκ των οποίων η κοινοτική συμμετοχή είναι 904 εκατ. ευρώ) για την περίοδο 2000-2006.

Για την επίτευξη των στόχων του ΚΠΣ 2000-2006 καταρτίστηκαν και ολοκληρώνονται το 2008, 25 Επιχειρησιακά Προγράμματα εκ των οποίων:

- Τα 11 είναι Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και αφορούν εθνικές τομεακές πολιτικές. Συγκεκριμένα:
  - ✓ *Εκπαίδευση* - Εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού συστήματος και βελτίωση των υποδομών.
  - ✓ *Απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση* - Επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο με στόχο την πρόληψη της ανεργίας και τη διευκόλυνση της επαγγελματικής επανένταξης μέσα από εξατομικευμένη προσέγγιση. Ποιοτική κατάρτιση, προσαρμοσμένη στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Προώθηση των ίσων ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών και ένταξη των μειονεκτούντων ομάδων.
  - ✓ *Δρόμοι, λιμάνια, αστική ανάπτυξη* και
  - ✓ *Σιδηρόδρομοι, αεροδρόμια, αστικές συγκοινωνίες*

Τα δύο αυτά προγράμματα έχουν στόχο την ολοκλήρωση της ένταξης της χώρας στο Διευρωπαϊκό Δίκτυο Μεταφορών, τη μείωση των επιπτώσεων από την περιφερειακή της θέση στην Ε.Ε. και το μεγαλύτερο άνοιγμά της προς την Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια, καθώς και τον περιορισμό της κυκλοφοριακής συμφόρησης, λαμβάνοντας υπόψη το περιβάλλον.

  - ✓ *Ανταγωνιστικότητα* - Ποικίλες ενισχύσεις για τις επιχειρήσεις (κυρίως τις μικρομεσαίες) και για την δημιουργία νέων επιχειρήσεων, κυρίως χάρη σε νέες μορφές χρηματοδότησης, βελτίωση της τουριστικής προσφοράς, επέκταση του ενεργειακού δικτύου και διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών.
  - ✓ *Αγροτική ανάπτυξη* - Ενισχύσεις στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις, στις δραστηριότητες μεταποίησης και διάθεσης στην αγορά με στόχο τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας , με σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον και την βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων. Διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας χάρη σε ολοκληρωμένες δράσεις τοπικής ανάπτυξης.
  - ✓ *Αλιεία* - Εκσυγχρονισμός του στόλου και του εξοπλισμού και εξορθολογισμός της παραγωγής, λαμβάνοντας υπόψη την προστασία των αλιευτικών πόρων και του περιβάλλοντος.
  - ✓ *Περιβάλλον* - Διασφάλιση της ορθολογικής διαχείρισης των περιβαλλοντικών πόρων. Προσαρμογή στις ευρωπαϊκές προδιαγραφές σε ότι αφορά το πόσιμο νερό, τα λύματα και τα απόβλητα. Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και παιδεία.
  - ✓ *Πολιτισμός* - Αξιοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς και προώθηση του σύγχρονου πολιτισμού.
  - ✓ *Υγεία και Κοινωνική Πρόνοια* - Αναδιάρθρωση των υπηρεσιών υγείας, κατάρτιση του προσωπικού, μεταρρύθμιση του τομέα της πνευματικής υγείας.
  - ✓ *Κοινωνία της Πληροφορίας* - Προώθηση των τεχνολογιών της πληροφορίας

στις δημόσιες υπηρεσίες, τα σχολεία, τις τοπικές εταιρείες παροχής υπηρεσιών και ανάπτυξη των συνδέσεων υψηλής ταχύτητας.

- Τα 13 είναι Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), ένα για κάθε μία από τις 13 περιφέρειες της χώρας και στα οποία έχει κατανεμηθεί το 1/3 περίπου των διαθέσιμων πιστώσεων των Διαρθρωτικών Ταμείων για την περίοδο 2000-2006.

- Και 1 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Τεχνική βοήθεια που στόχο έχει να ενδυναμώσει, να στηρίξει και να βελτιώσει το σύστημα διαχείρισης, παρακολούθησης και ελέγχου του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων.

Τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης συγχρηματοδοτούν, εκτός από το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, και τις **Κοινοτικές Πρωτοβουλίες** (EQUAL, LEADER+, URBAN II, INTERREG III).

Το Ταμείο Συνοχής παρέχει συγχρηματοδότηση σε έργα ή ομάδες έργων ή στάδια έργων τα οποία συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων τόσο στον Τομέα "Περιβάλλοντος" όσο και στον Τομέα "Μεταφορές"[1].

Η αξιοποίηση των κοινοτικών και εθνικών πόρων που παρέχονται στη χώρα μέσω των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις για το παρόν και το μέλλον της ελληνικής οικονομίας. Στόχος δεν πρέπει να είναι μόνο η ποσοτική απορρόφηση των διατιθέμενων πόρων. Αντίθετα, αυτό που απαιτείται είναι η ποιοτική αξιοποίησή τους ώστε να παραχθεί ανάπτυξη και εθνικός πλούτος.

Τα διαρθρωτικά ταμεία πρέπει να αντιμετωπίζονται ως εργαλεία άμεσης πολιτικής διαρθρωτικής παρέμβασης που σε συνδυασμό με τους εθνικούς πόρους έχουν ως στόχο τη δημιουργία συνθηκών και μηχανισμών ενδογενούς ανάπτυξης μέσα από τη διεύρυνση και βελτίωση των παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής μέσα από τη καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού και την αναβάθμιση του συστήματος κοινωνικής προστασίας.

Η εμπειρία από την εφαρμογή των κοινοτικών πλαισίων στήριξης, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει αναδείξει τρία βασικά προβλήματα, τα οποία και με την εφαρμογή του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007-2013 (Δ΄ ΚΠΣ), πρέπει να αρθούν ώστε να μεγιστοποιηθούν τα οφέλη για την χώρα.[2]

1. Αξιολόγηση των αναγκών, δεδομένου ότι υπάρχει ασυμμετρία στην πληροφόρηση (και κατά συνέπεια στις προτεραιότητες) ανάμεσα στις κοινοτικές, εθνικές και περιφερειακές ή τοπικές αρχές (οι δύο τελευταίες έχουν τάση να υπερτονίζουν τις ανάγκες του) και ειδικότερα υπάρχει πρόβλημα εύπιστων στατιστικών στοιχείων στην βάση των οποίων αποφασίζονται οι κατανομές των πόρων
2. Το πρόβλημα της κατεύθυνσης των πόρων γιατί διάφορες ομάδες ή φορείς

1 www.hellaskps.gr

2 ΙΝΕ ΓΣΕΕ, (2000). Θέσεις και Προτάσεις της ΓΣΕΕ για τις πολιτικές απασχόλησης και την καταπολέμηση της ανεργίας. Το Γ' ΚΠΣ και η απασχόληση.

ασκούν πιέσεις τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Επιτροπής όσο και σε εθνικό επίπεδο, με αποτέλεσμα να κατευθύνονται οι πόροι περισσότερο με πολιτικά και λιγότερο με οικονομικά ή κοινωνικά κριτήρια.

3. Η χρονική υστέρηση λόγω γραφειοκρατικών καθυστερήσεων των εθνικών, περιφερειακών αλλά και κοινοτικών υπηρεσιών.

Επίσης, τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης, χαρακτηρίζονται από τη λογική της χρηματοδότησης χιλιάδων μικρών δημόσιων έργων, χωρίς ένα μακρόπνοο κεντρικό σχεδιασμό. Απαιτείται στα πλαίσια της εφαρμογής του ΕΣΠΑ να υιοθετηθεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο παρεμβάσεων το οποίο θα επενδύει στο παραγωγικό τομέα της οικονομίας, δίνοντας έμφαση στην έρευνα, την καινοτομία και την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Θα επενδύει στο ανθρώπινο δυναμικό και την απασχόληση. Θα αναδεικνύει τη προστασία του περιβάλλοντος και θα ενθαρρύνει την αειφόρο ανάπτυξη. Θα ενισχύσει τις προοπτικές ανάπτυξης της περιφέρειας, δημιουργώντας ένα ολοκληρωμένο και ποιοτικό δίκτυο μεταφορών.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι η κοινοτική συνδρομή στην Ελλάδα έχει αναμφισβήτητα θετικές επιπτώσεις στην οικονομία της χώρας, παρά το γεγονός ότι η ποσοτικοποίηση των αποτελεσμάτων παραμένει δύσκολη υπόθεση, επειδή πρέπει να προσδιοριστεί ποια θα ήταν η κατάσταση χωρίς την παρέμβαση των διαρθρωτικών ταμείων.

Είναι δεδομένο όμως ότι οι κοινοτικοί πόροι συμβάλουν στη στήριξη των ρυθμών ανάπτυξης της οικονομίας και της απασχόλησης και συνεισφέρουν στην διαδικασία κάλυψης των διαφορών που χωρίζουν τις μειονεκτούσες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τις υπόλοιπες.

3. Στρατηγική της Λισσαβόνας: Ανταγωνιστικότητα, Καινοτομία, Απασχόληση

Στην ειδική σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισσαβόνας, το Μάρτιο του 2000, τα κράτη - μέλη πραγματοποιώντας τον απολογισμό της πορείας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, έστρεψαν τη προσοχή τους στις αδυναμίες και τα προβλήματα της ευρωπαϊκής οικονομίας και της κοινωνικής συνοχής, θεωρώντας, ότι η αποτελεσματική και έγκαιρη αντιμετώπισή τους θα άνοιγε νέους ορίζοντες και προοπτικές για το ευρωπαϊκό τους μέλλον.

Σε αντίθεση με ότι υποστηριζόταν έως τότε, η βασική διαπίστωση των εργασιών του Συμβουλίου ήταν, πως οι ευοίωνες μακροοικονομικές πολιτικές, η νομισματική σταθερότητα, οι δημοσιονομικές πολιτικές μέσω της πολιτικής συγκράτησης μισθών, ο χαμηλός πληθωρισμός και η μείωση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να δημιουργούν κλίμα εφησυχασμού για τα προβλήματα της κοινωνικής συνοχής τα οποία παρά την οικονομική εξέλιξη, συνεχίζουν να υπάρχουν και να ταλανίζουν τις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Τα υψηλά επίπεδα της ανεργίας (15 εκατομμύρια), το χαμηλό ποσοστό της απασχόλησης κυρίως λόγω της χαμηλής συμμετοχής των γυναικών και των ηλικιωμένων στην αγορά εργασίας, η ανεργία μακράς διάρκειας, ο μη ικανοποιητικός ρυθμός ανάπτυξης του τομέα των υπηρεσιών, η έλλειψη δεξιοτήτων, κυρίως στον τομέα της νέας τεχνολογίας απαιτούν την ανάληψη πρωτοβουλιών στο πλαίσιο της στρατηγικής των τριών πυλώνων, ανταγωνιστικότητα – κοινωνική συνοχή – βιώσιμη ανάπτυξη.

Ο στόχος λοιπόν της Στρατηγικής της Λισσαβόνας όπως διατυπώθηκε από τους Ευρωπαίους ηγέτες, είναι να καταστήσει την Ευρωπαϊκή Ένωση, μέχρι το 2010, την πιο δυναμική και ανταγωνιστική, βασισμένη στη γνώση, οικονομία του κόσμου, ικανή να συνδυάζει την οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας, με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή και σεβασμό στο περιβάλλον.

Σύμφωνα με τις αποφάσεις της συνόδου, η επίτευξη αυτού του στρατηγικού στόχου απαιτεί μια συνολική στρατηγική η οποία να επιδιώκει:

- την προετοιμασία της μετάβασης σε μια οικονομία και σε μια κοινωνία βασισμένες στη γνώση, μέσω καλύτερων πολιτικών για την κοινωνία της πληροφορίας, καθώς και μέσω της ενίσχυσης της διαδικασίας διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για την ανταγωνιστικότητα, την καινοτομία και την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς,
- τον εκσυγχρονισμό του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, την επένδυση στον άνθρωπο και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού,
- τη στήριξη της υγιούς οικονομικής προ-

οπτικής και των ευνοϊκών προβλέψεων οικονομικής ανάπτυξης με την εφαρμογή ενός κατάλληλου συνδυασμού μακροοικονομικών πολιτικών.

Η Στρατηγική της Λισσαβόνας περιλαμβάνει δέκα βασικές κατευθύνσεις, οι οποίες κρίνονται ως καθοριστικοί παράγοντες της ανταγωνιστικότητας[3]. Αυτές είναι:

1. Η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου γνώσεων, μέσα στον οποίο οι πολίτες και οι επιχειρήσεις θα έχουν φθηνή πρόσβαση σε ένα παγκόσμιο δίκτυο πληροφόρησης και υπηρεσιών
2. Η ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής περιοχής έρευνας και καινοτομίας, ελκυστικής για τους ερευνητές, στην οποία θα υπάρχει ενοποίηση των ερευνητικών δραστηριοτήτων σε εθνικό και σε διεθνές επίπεδο.
3. Η δημιουργία ενός περιβάλλοντος φιλικού για τις νέες και καινοτόμες επιχειρήσεις, ιδιαίτερα για τις μικρομεσαίες. Το κανονιστικό πλαίσιο πρέπει να ενθαρρύνει την πραγματοποίηση επενδύσεων, την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα. Κρίνεται αναγκαίο να καταβληθούν προσπάθειες για τη μείωση του κόστους λειτουργίας και την άρση των εμποδίων εισόδου των επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των μικρομεσαίων, στις αγορές, καθώς και για τη δικτύωση των επιχειρήσεων με φορείς έρευνας και τεχνολογίας.
4. Οικονομικές μεταρρυθμίσεις για την ολοκλήρωση και την αποτελεσματικότητα της εσωτερικής αγοράς.
5. Η δημιουργία αποτελεσματικών και ολοκληρωμένων χρηματοοικονομικών αγορών, οι οποίες θα διέπονται από διαφάνεια και θα διευκολύνουν την πρόσβαση των επιχειρήσεων, και ιδιαίτερα των μικρομεσαίων, στα αναγκαία κεφάλαια.
6. Η εφαρμογή υγιών μακροοικονομικών πολιτικών, οι οποίες θα έχουν ως στόχο την εξασφάλιση της βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών, τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας, ιδιαίτερα για τους σχετικά ανειδίκευτους και χαμηλά αμειβόμενους εργαζομένους και την ενθάρρυνση των επενδύσεων, της έρευνας, της ανάπτυξης, της καινοτομίας και της τεχνολογίας.
7. Η έμφαση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, για την ανταπόκριση στις νέες συνθήκες της κοινωνίας της γνώσης. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στους νέους, στους άνεργους και στους πολίτες, τα επαγγελματικά προσόντα των οποίων απαξιώνονται με την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών.

Ως απαραίτητες ενέργειες κρίνονται, η αύξηση των επενδύσεων στο «ανθρώπινο κεφάλαιο», η μείωση -στο 50% μέχρι το 2010- του ποσοστού των πολιτών ηλικίας 18 έως 24 ετών, οι οποίοι δεν λαμβάνουν ανώτερη εκπαίδευση, η πρόσβαση όλων των σχολείων στο διαδίκτυο και η εξέλιξη των κέντρων κατάρτισης σε πολύπλευρα κέντρα γνώσης, με συμμετοχή πολλών ομάδων στόχων και δικτύωσή τους με ερευνητικά κέντρα και επιχειρήσεις. Επίσης, είναι αναγκαία η ενθάρρυνση της δια βίου μάθησης και η ενίσχυση της κινητικότητας των μαθητών και των εκπαιδευτικών, τόσο μέσω των προγραμμάτων της

3 ΥΠΑΝ (2005), Στρατηγική της Λισσαβόνας – Στόχοι και πορεία υλοποίησής τους.

Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και μέσω της διεθνούς αναγνώρισης των προσόντων και της δημιουργίας μιας ενιαίας μορφής βιογραφικού σημειώματος, το οποίο θα μπορεί να χρησιμοποιείται κατά βούληση. Γενικά, προτείνεται αναθεώρηση των στόχων των εκπαιδευτικών συστημάτων των κρατών μελών, κατά την οποία θα λαμβάνονται υπόψη οι αναγκαιότητες και οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε συνδυασμό με τις ιδιαιτερότητες του κάθε κράτους.

8. Η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας. Τέθηκε ως στόχος η αύξηση του συντελεστή απασχόλησης από 61% το 2000 σε 70% το 2010 και, ειδικότερα, η αύξηση του συντελεστή της γυναικείας απασχόλησης από 51% το 2000 σε τουλάχιστον 60% το 2010. Αναγκαίες ενέργειες για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι η έμφαση στη δια βίου μάθηση και την αναβάθμιση των δεξιοτήτων, η ευελιξία στο χρόνο και στις μορφές της εργασίας, η αύξηση της απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών και η διασφάλιση της ισότητας των ευκαιριών.

9. Ο εκσυγχρονισμός των συστημάτων κοινωνικής πολιτικής, τα οποία θα πρέπει να εξασφαλίζουν την επαρκή αμοιβή της εργασίας, τη βιωσιμότητά τους υπό το πρίσμα της γήρανσης του πληθυσμού, την ισότητα των φύλων, την ποιότητα των υπηρεσιών υγείας και την εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού.

10. Η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και η εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού, μέσω της καταπολέμησης της φτώχειας και της ανεργίας, της αναβάθμισης των δεξιοτήτων και της ευρείας πρόσβασης στις γνώσεις και στις ευκαιρίες της αγοράς εργασίας.

Το ΚΠΣ 2000-2006 αποτελεί το σημαντικότερο μέσο για την επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής της Λισσαβόνας κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο και συνάδει σε μεγάλο βαθμό στη συντριπτική πλειοψηφία των στόχων της, με το 63% του διαθέσιμου προϋπολογισμού των Διαρθρωτικών Ταμείων στην Ελλάδα να χρηματοδοτεί δράσεις που συμβάλλουν άμεσα στη στρατηγική αυτή.

3.1 Κύριοι Δείκτες αξιολόγησης της πορείας υλοποίησης των στόχων

Παράλληλα με τη θέσπιση της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πρότεινε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή την ετήσια αξιολόγηση της επίτευξης των στόχων της Στρατηγικής, με βάση συγκεκριμένους διαρθρωτικούς δείκτες.

Στην εαρινή έκθεση του 2004, οι δείκτες περιορίστηκαν σε 14, προκειμένου να εξασφαλισθεί η περισσότερο συνοπτική παρουσίαση και η καλύτερη εκτίμηση της διαχρονικής πορείας της επίτευξης των στόχων της Στρατηγικής της Λισσαβόνας. Επιπλέον, αποφασίστηκε αυτοί οι δείκτες να παραμείνουν σταθεροί για τρία χρόνια. Αναλυτικά, οι διαρθρωτικοί δείκτες περιλαμβάνουν τα ακόλουθα[4]:

1. το κατά κεφαλήν ΑΕΠ,
2. την παραγωγικότητα της εργασίας,
3. το ποσοστό απασχόλησης (με διάκριση ανά φύλο),

4 ΥΠΑΝ (2005), Στρατηγική της Λισσαβόνας - Στόχοι και πορεία υλοποίησής τους.

4. το ποσοστό απασχόλησης των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων (με διάκριση ανά φύλο),
5. το επίπεδο μόρφωσης (ατόμων ηλικίας 20 έως 24 ετών-με διάκριση ανά φύλο),
6. τις δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη,
7. τα σχετικά επίπεδα τιμών,
8. τις πραγματοποιούμενες επενδύσεις,
9. το ποσοστό των πολιτών στα όρια της φτώχειας (με διάκριση ανά φύλο),
10. το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων (με διάκριση ανά φύλο),
11. το εύρος των ποσοστών απασχόλησης ανά περιφέρεια (με διάκριση ανά φύλο),
12. τις εκπομπές αερίων υπευθύνων για το φαινόμενο του θερμοκηπίου,
13. την ενεργειακή ένταση της οικονομίας και
14. τον όγκο των μεταφερόμενων εμπορευμάτων.

3.2. Σύντομη Αποτίμηση

Οκτώ χρόνια μετά την υιοθέτηση της Στρατηγικής της Λισσαβόνας και παρά το γεγονός ότι έχει σημειωθεί πρόοδος, είναι σαφές πως συνολικά η Ευρώπη, αλλά κυρίως η Ελλάδα, δεν βρίσκεται κοντά στην επίτευξη των στόχων που τέθηκαν το 2000, δηλαδή «να γίνει η πιο ανταγωνιστική, βασισμένη στη γνώση, οικονομία στον κόσμο, δημιουργώντας παράλληλα νέες θέσεις εργασίας και εμβαθύνοντας την κοινωνική συνοχή». Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων που επεξεργάστηκε το Υπουργείο Οικονομικών, μετά την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για αναθέρμανση της Στρατηγικής της Λισσαβόνας διαμορφώνει ένα πλέγμα πολιτικών που περιλαμβάνει κυρίως την επιδίωξη της δημοσιονομικής σταθερότητας, παρά την χάραξη αναπτυξιακών πολιτικών που οδηγούν στην επίτευξη των στόχων της Λισσαβόνας, δηλαδή την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, την καινοτομία και την αύξηση της απασχόλησης. Επίσης και οι πόροι που διατέθηκαν από το Γ΄ Κοινοτικό πλαίσιο στήριξης, παρά το γεγονός ότι σύμφωνα με το σχεδιασμό, κατά την κατάρτιση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, το 63% του διαθέσιμου προϋπολογισμού των Διαρθρωτικών Ταμείων στην Ελλάδα είχε ως στόχο να χρηματοδοτήσει δράσεις που συμβάλλουν άμεσα στη στρατηγική αυτή, τα πραγματικά αποτελέσματα της εφαρμογής των προγραμμάτων στο επίπεδο της οικονομικής και κοινωνικής σύγκλισης, με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας, την άρση των περιφερειακών ανισοτήτων, και την αύξηση της απασχόλησης, δεν ήταν τα αναμενόμενα.

Αντίθετα η επιδείνωση του προβλήματος ανταγωνιστικότητας που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία, έχει ως αποτέλεσμα να μη συμβάλλει στην αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας και πόσο μάλλον στη μετεξέλιξή της στην πιο ανταγωνιστική οικονομία στο κόσμο.

Στην ειδική περίπτωση λοιπόν της ελληνικής οικονομίας το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας, που επιτείνεται σε επίπεδο περιφερει-

ών, αναδεικνύει τις δυσκολίες που συναντά η εξεύρεση ενός νέου προσανατολισμού, της οικονομικής στρατηγικής, ικανού να αξιοποιήσει σε μεγάλη κλίμακα τις νέες τεχνολογίες και τις νέες μεθόδους οργάνωσης της παραγωγής, αλλά και τις νέες δυνατότητες που προσφέρει η διεθνής ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών. Πρόκειται στην πραγματικότητα για τις δυσκολίες να ξεπεραστεί σε όλους τους τομείς της παραγωγής, η εξάρτηση από μεμονωμένα πλεονεκτήματα, όπως το φθηνότερο εργατικό δυναμικό, η ύπαρξη εγχώριων φυσικών πόρων ή η παραγωγή πρώτων υλών[5]. Δυστυχώς, σε αυτούς τους προβληματισμούς και τις δυσκολίες που προκύπτουν, τα Επιχειρησιακά Προγράμματα, λόγω των εγγενών αδυναμιών κατά την κατάρτισή τους, αλλά και των προβλημάτων κατά την υλοποίησή τους, δεν κατορθώνουν να δώσουν πειστικές απαντήσεις. Αντίθετα, μοιάζουν να προσαρμόζονται σε μια στρατηγική ανάπτυξης που κυριαρχεί, χωρίς να προσπαθούν να την μετατρέψουν σε ανάπτυξη που θα οδηγήσει την Ελλάδα στην Οικονομική και Κοινωνική σύγκλιση.

5 ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, 2005, Το εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων 2005-2008: ένα πρόγραμμα για την οικονομία της γνώσης και την πλήρη απασχόληση ή ένα πρόγραμμα απορρύθμισης της οικονομίας και της αγοράς εργασίας;

4. Περιφέρεια Θεσσαλίας

4.1. Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (2000-2006)

Η αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας Θεσσαλίας, όπως εκφράζεται από τους άξονες προτεραιότητας και τις δράσεις του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος 2000- 2006, αποσκοπεί στα εξής[6]:

- στη λειτουργική διασύνδεση με τα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών που διέρχονται από την Περιφέρεια και στην αποτελεσματική αξιοποίηση τους
- στην ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας, της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και στην αξιοποίηση του ευνοϊκού αναπτυξιακού περιβάλλοντος που δημιουργείται στην ευρύτερη περιοχή
- στην ενίσχυση της Έρευνας και Τεχνολογίας με τον εκσυγχρονισμό των τηλεπικοινωνιακών υποδομών, την εισαγωγή της Κοινωνίας της Πληροφορίας, και την προσπάθεια για στενότερη διασύνδεση της έρευνας με την παραγωγή
- στην ενίσχυση της απασχόλησης και στη μείωση της ανεργίας (καίριες προτεραιότητες της στρατηγικής)
- εντάσσει την προστασία του περιβάλλοντος και την αειφόρο ανάπτυξη ως σημαντικές αναπτυξιακές παραμέτρους για την Περιφέρεια.

6 www.thessalia.gr

Άξονας 1: Ενίσχυση παραγωγικού Περιβάλλοντος.

Ο άξονας αυτός αποτελεί το βασικό πυρήνα της στρατηγικής της Περιφέρειας για την περίοδο 2000-2006 σε σχέση με τους υπόλοιπους άξονες που συμβάλλουν συμπληρωματικά.

Η κομβική γεωγραφική θέση της Περιφέρειας Θεσσαλίας στο κέντρο των βασικών αναπτυξιακών αξόνων της χώρας αλλά και των δικτύων μεταφορών, ενέργειας και επικοινωνιών αποτελεί ισχυρό παράγοντα προώθησης της συγκέντρωσης βιομηχανίας και υπηρεσιών που διαχέεται στο μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό σε ολόκληρη την Περιφέρεια δημιουργώντας τους όρους και τις προϋποθέσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των παραγωγικών τομέων και την προσέλκυση επενδύσεων.

Στόχος του άξονα προτεραιότητας είναι η ενίσχυση και ενδυνάμωση αυτού του ρόλου και η διάχυση των πλεονεκτημάτων και επιπτώσεων σε όλη την Περιφέρεια και τα παραγωγικά συστήματά της.

Άξονας 2: Ολοκληρωμένη ανάπτυξη της Υπαίθρου.

Ο Τομέας της Υπαίθρου παραμένει τομέας βασικής προτεραιότητας στη διάρκεια του Προγράμματος με ιδιαίτερη σημασία στην κοινωνικοοικονομική βάση της Περιφέρειας και στην προστασία, ορθολογική διαχείριση και αξιοποίηση των φυσικών πόρων της Θεσσαλικής Υπαίθρου.

Ο Τομέας θα υποστηριχθεί στα πλαίσια μιας ενιαίας στρατηγικής «ολοκληρωμένης ανάπτυξης της Υπαίθρου» με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα και την βιωσιμότητα των περιοχών της Θεσσαλικής Υπαίθρου, που θα διακρίνεται σε δύο Υποάξονες με τις αντίστοιχες παρεμβάσεις ήτοι:

Α) Παρεμβάσεις Τομεακού χαρακτήρα με στόχο την «Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας των δομών και υποδομών της Θεσσαλικής Υπαίθρου».

Β) Παρεμβάσεις Χωρικού χαρακτήρα με στόχο την Ολοκληρωμένη ανάπτυξη των ορεινών, απομακρυσμένων και νησιωτικών περιοχών και δράσεις προστασίας και βιώσιμης διαχείρισης του περιβάλλοντος.

Άξονας 3: Ποιότητα ζωής.

Ο άξονας αυτός θα υποστηρίξει μαζί με τους άλλους άξονες τον κεντρικό στρατηγικό στόχο της Περιφέρειας στην νέα προγραμματική περίοδο. Επιδίωξη του άξονα αυτού είναι να συμβάλει στην βελτίωση των συνθηκών για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και εργασίας των κατοίκων της Περιφέρειας τόσο στην ύπαιθρο όσο και στα αστικά κέντρα. Ως αστικά κέντρα νοούνται τα κέντρα με πληθυσμό μεγαλύτερο των 10.000 κατοίκων. Οι βασικές παρεμβάσεις στα πλαίσια αυτού του άξονα θα αφορούν αφενός στην ολοκλήρωση των υποδομών στους τομείς Περιβάλλοντος, Εκπαίδευσης και Υγείας-Πρόνοιας και αφετέρου στην ενδυνάμωση του αναπτυξιακού ρόλου των μεγάλων αστικών κέντρων, ώστε αυτά να γίνουν ικανά μέσω της διαφοροποίησης των δραστηριοτήτων τους να απορροφήσουν σημαντικό μέρος της αναμενόμενης λόγω των μελλοντικών εξελίξεων στην ΚΑΠ επιτάχυνσης και έντασης της «γεωργικής εξόδου» και

να μετεξελιχθούν σε σύγχρονα Διοικητικά και Τεχνολογικά Κέντρα.

Τα κέντρα αυτά θα αποτελέσουν μελλοντικούς πόλους έλξης λόγω της διαρκώς αυξανόμενης κινητικότητας των πολιτών σαν απόρροια της ανάπτυξης της Οικονομίας προς νέους κλάδους και τομείς απασχόλησης αλλά και των συνθηκών ευελιξίας στις αγορές εργασίας που θα επικρατήσουν.

Στα κέντρα αυτά θα στηριχθεί βασικά η επίτευξη του στρατηγικού στόχου για την Περιφέρεια Θεσσαλίας με την προσέλκυση δραστηριοτήτων υψηλού επιπέδου Υπηρεσιών και Τεχνολογίας. Στα Αστικά Κέντρα και με βάση τόσο την ταξινόμησή τους όσο και τις μελλοντικές προοπτικές τους όπως αυτές παρουσιάζονται στο χωροταξικό σχέδιο της Περιφέρειας υπάρχουν ουσιαστικά δύο κεντρικές ενότητες αστικής ανάπτυξης

Α) Η Ανατολική με κυρίους πόλους την Λάρισα και τον Βόλο

Β) Η Δυτική με κυρίους πόλους την Καρδίτσα και τα Τρίκαλα

Οι πόλοι αυτοί λόγω της γεωγραφικής γειτνίασης τους αλλά και λόγω των δυνατοτήτων ανάπτυξης οικονομιών κλίμακας σε πολλές παλαιές αλλά και νέες δραστηριότητες μέσω συνεργασιών και δικτυώσεων, μπορούν να εξελιχθούν σε ισχυρά δίπολα και ισχυρούς πόλους ανάπτυξης πολύ μεγαλύτερης εμβέλειας τόσο από την σημερινή τους αλλά και από αυτή που θα είχαν με την κοινότυπη οπτική των προοπτικών τους.

Πέραν των δύο αυτών αστικών δίπολων στην Περιφέρεια υπάρχει ένα ευρύ δίκτυο οικιστικών κέντρων μεγαλύτερου ή μικρότερου επιπέδου, που αποτελούν Ζώνες ανάπτυξης, εξαρτημένες κατά βάση από τα μεγάλα αστικά κέντρα των οποίων αποτελούν δορυφόρους. Στα μικρότερα αυτά κέντρα εξαντλείται σε μεγάλο βαθμό η τάση συγκέντρωσης του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα. Υπό την έννοια αυτή ο στόχος του άξονα προτεραιότητας για βελτίωση των συνθηκών ποιότητας Ζωής, τον προσδιορισμό και την ανάδειξη της αναπτυξιακής ταυτότητας και του ρόλου των αστικών κέντρων, θα αφορά υπό την ευρεία έννοια το σύνολο του οικιστικού δορυφορικού πλέγματος κάθε μεγάλου αστικού κέντρου.

Άξονας 4: Αξιοποίηση Κεντροβαρούς θέσης Περιφέρειας και ανάδειξή της σε «κόμβο δικτύων».

Κεντρικός στόχος του άξονα είναι η αξιοποίηση της κεντροβαρούς θέσης της Περιφέρειας και η ανάδειξη της σε στρατηγικό «κόμβο δικτύων» με τη δημιουργία συγχρόνων υποδομών που θα αποτελέσουν ισχυρό παράγοντα για την προσέλκυση επενδύσεων και την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των παραγωγικών της τομέων.

Το κύριο βάρος του συγκεκριμένου άξονα προτεραιότητας δίνεται στην συμπλήρωση και στην κάλυψη των μεγάλων αναγκών της Περιφέρειας σε βασικές μεταφορικές υποδομές, αξιοποιώντας και ολοκληρώνοντας παράλληλα εκείνες που δημιουργήθηκαν κυρίως κατά το Β’ ΚΠΣ, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα σύγχρονο και συνεκτικό δίκτυο μεταφορών που θα συμβάλλει στην επιτάχυνση της «οικονομικής ενσωμάτωσης» της Περιφέρειας στο Βόρειο Τόξο και ταυτόχρονα στην άρση της απομόνωσης κυρίως της Δυτικής Θεσσαλίας και στην προσέλκυση επενδύσεων.

Η σύνδεση της Περιφέρειας με τους μεγάλους άξονες των μεταφορών δημιουργεί τις

προϋποθέσεις επιτάχυνσης των αναπτυξιακών διαδικασιών και συμβάλλει στον εκσυγχρονισμό και στην ανάπτυξη των παραγωγικών τομέων στηρίζοντας μεγάλο φάσμα νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Οι επιμέρους ειδικοί στόχοι του άξονα διαμορφώνονται ως εξής:

Α) Ανάπτυξη σύγχρονων δικτύων μεταφορών που θα στηρίζουν το παραγωγικό σύστημα της Περιφέρειας και θα συμβάλλουν στην αξιοποίηση την κεντρικής θέσης στον άξονα των Εθνικών και Ευρωπαϊκών Δικτύων

Β) Ανάδειξη την Περιφέρειας σε διαμετακομιστικό κέντρο με την ανάπτυξη δικτύου συνδυασμένων μεταφορών

Γ) Δημιουργία δικτύου σύνδεσης των κυριότερων αστικών και ημιαστικών κέντρων της Περιφέρειας.

Άξονας 5: Ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων.

Ο άξονας αναφέρεται σε ενέργειες κατάρτισης, προώθησης της απασχόλησης, ανάπτυξης της γυναικείας απασχόλησης και προώθησης της ισότητας των δύο φύλων, οι οποίες είναι ενταγμένες σε ένα πλαίσιο ολοκληρωμένης παρέμβασης και λειτουργούν συμπληρωματικά και σε συνέργεια με τις δράσεις των τομεακών προγραμμάτων καθώς και με εκείνες που θα αναληφθούν στο πλαίσιο υλοποίησης των κοινοτικών πρωτοβουλιών. Επίσης τα μέτρα του άξονα διαχέονται σε όλο το πρόγραμμα και αποτελούν συμπληρωματικές δράσεις ειδικά στα πλαίσια των «ολοκληρωμένων προσεγγίσεων» στους άξονες της «Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης της Υπαίθρου» (άξονας 2), και «Ποιότητα Ζωής» (άξονας 3).

Οι δράσεις του άξονα συμβάλλουν στην διατήρηση και την δημιουργία θέσεων απασχόλησης και την ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων οι οποίες ανταποκρίνονται στις προοπτικές απασχόλησης στην Περιφέρεια.

Οι ενέργειες αναφέρονται σε εργαζόμενους και ανέργους με ιδιαίτερη βαρύτητα στους μακροχρόνια ανέργους, στους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας, στα άτομα που απειλούνται ή και υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό και στις γυναίκες.

Η χωρική και κλαδική αναφορά σχετίζεται με περιοχές και κλάδους υψηλής ανεργίας με την ανάληψη τοπικών πρωτοβουλιών απασχόλησης, καθώς και τοπικών συμφώνων απασχόλησης, ενώ οι συμπληρωματικές δράσεις σχετίζονται με την δημιουργία υποδομών, που θα συμβάλουν αφ' ενός στην εξασφάλιση προϋποθέσεων για την ένταξη ανέργων στην αγορά εργασίας και αφ' ετέρου την προώθηση της απασχόλησης μέσω της λειτουργίας των δομών αυτών.

Άξονας 6: Εφαρμογή.

Οι ενέργειες του άξονα αυτού στόχο έχουν την υποστήριξη τους της ομαλής υλοποίησης των δράσεων του προγράμματος, των αξόνων προτεραιότητας, των μέτρων και των δράσεων που περιλαμβάνονται εντός αυτών.

Οι ενέργειες αυτές αφορούν κυρίως στον προγραμματισμό και σχεδιασμό, στην προετοιμασία, στην αξιολόγηση, στην παρακολούθηση, στην δημοσιότητα, στην εφαρμογή και τον έλεγχο του προγράμματος.

Οι ενέργειες εφαρμογής συνίσταται ιδίως

στην προμήθεια αγαθών και λήψη υπηρεσιών, στην ανάληψη λειτουργικών δαπανών και κάθε άλλης απαραίτητης δαπάνης που θα απαιτηθεί για την αποτελεσματική υλοποίηση του προγράμματος.

ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ - ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΑΞΟΝΑΣ/ Προτεραιότητα/ Έτος	Συνολικό κόστος	Δημόσιος Τομέας											Ιδιωτική Συμμετοχή
		Σύνολο Δημόσιας Δαπάνης	Κοινοτική συμμετοχή					Συμμετοχή του κράτους					
			Σύνολο	ΕΤΠΑ	ΕΚΤ	ΕΓΤΠΕ	ΧΜΠΑ	Σύνολο	Κεντρική	Περιφερειακή	Τοπική	Αλλη	
	1 = 2+ 13	*2 = 3 + 7*	*3 = 4 + 5 + 6 + 7*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8 = 9 + 10 + 11 + 12*	*9*	*10*	*11*	*12*	*13*
Σύνολα Άξονα 1	115.044.086	49.311.520	38.267.150	38.267.150	0	0	0	11.044.370	0	11.044.370	0	0	65.732.566
Σύνολα Άξονα 2	308.199.468	244.672.468	192.836.559	64.790.350	9.611.209	118.435.000	0	51.835.909	0	51.835.909	0	0	63.527.000
Σύνολα Άξονα 3	174.342.798	171.132.798	135.149.167	129.909.167	5.240.000	0	0	35.983.631	0	35.983.631	0	0	3.210.000
Σύνολα Άξονα 4	234.106.215	222.081.668	173.650.000	173.650.000	0	0	0	48.431.668	0	48.431.668	0	0	12.024.547
Σύνολα Άξονα 5	44.650.456	44.650.456	34.127.124	0	34.127.124	0	0	10.523.332	0	10.523.332	0	0	0
Σύνολα Άξονα 6	14.347.132	14.347.132	11.387.454	7.682.533	1.355.306	2.349.615	0	2.959.678	0	2.959.678	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	890.690.155	746.196.042	585.417.454	414.299.200	50.333.639	120.784.615	0	160.778.588	0	160.778.588	0	0	144.494.113
Σύνολο για το ΕΤΠΑ	608.282.824	527.315.711	414.299.200	414.299.200				113.016.511	0	113.016.511	0	0	80.967.113
Σύνολο για το ΕΚΤ	65.022.434	65.022.434	50.333.639		50.333.639			14.688.795	0	14.688.795	0	0	0
Σύνολο για το ΕΓΤΠΕ	217.384.897	153.857.897	120.784.615			120.784.615		33.073.282	0	33.073.282	0	0	63.527.000
Σύνολο για το ΧΜΠΑ	0	0	0				0	0	0	0	0	0	0

4.2. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα 2000-2006»

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Ανταγωνιστικότητα" (ΕΠΑΝ) του Υπουργείου Ανάπτυξης εντάσσεται στο Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Γ' ΚΠΣ) 2000-2006 και περιλαμβάνει μια δέσμη δράσεων και ενισχύσεων που έχουν ως στρατηγικό στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και την επίτευξη της κοινωνικής και οικονομικής σύγκλισης της χώρας μας με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι Στρατηγικές Κατευθύνσεις

Στο επίκεντρο των δράσεων του ΕΠΑΝ βρίσκεται η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας σε τομείς όπως οι νέες τεχνολογίες, η απελευθερωμένη αγορά ενέργειας, το περιβάλλον, ο τουρισμός, σε ειδικές κατηγορίες πληθυσμού όπως οι νέοι, οι γυναίκες και τα άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλά και η χρηματοδότηση δράσεων εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη μεταποίηση, στον τουρισμό και στις υπηρεσίες.

Στόχος επίσης είναι η προώθηση έργων αναβάθμισης των βιομηχανικών περιοχών, του εθνικού συστήματος ποιότητας, των ενεργειακών υποδομών και των περιφερειακών δομών πληροφόρησης, εκπαίδευσης, διαχείρισης και υποστήριξης των επιχειρήσεων. Παράλληλα, η προώθηση μια σειρά από μεταρρυθμίσεις δομών και θεσμών που έχουν σχέση με την απλοποίηση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, τη μακροχρόνια ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και της ενέργειας.

Οι Διαθέσιμοι Πόροι

Το ΕΠΑΝ αρθρώνεται σε 9 άξονες προτεραιότητας και 42 μέτρα στα οποία εντάσσονται δράσεις που αποτελούν εφαρμογή των αντίστοιχων πολιτικών στους τομείς παρέμβασης του προγράμματος.

Στο Πρόγραμμα αντιστοιχούν 6,05 δις €. Η κοινοτική συνεισφορά ύψους 1,98 δις € που διατίθενται για το Πρόγραμμα προέρχεται από:

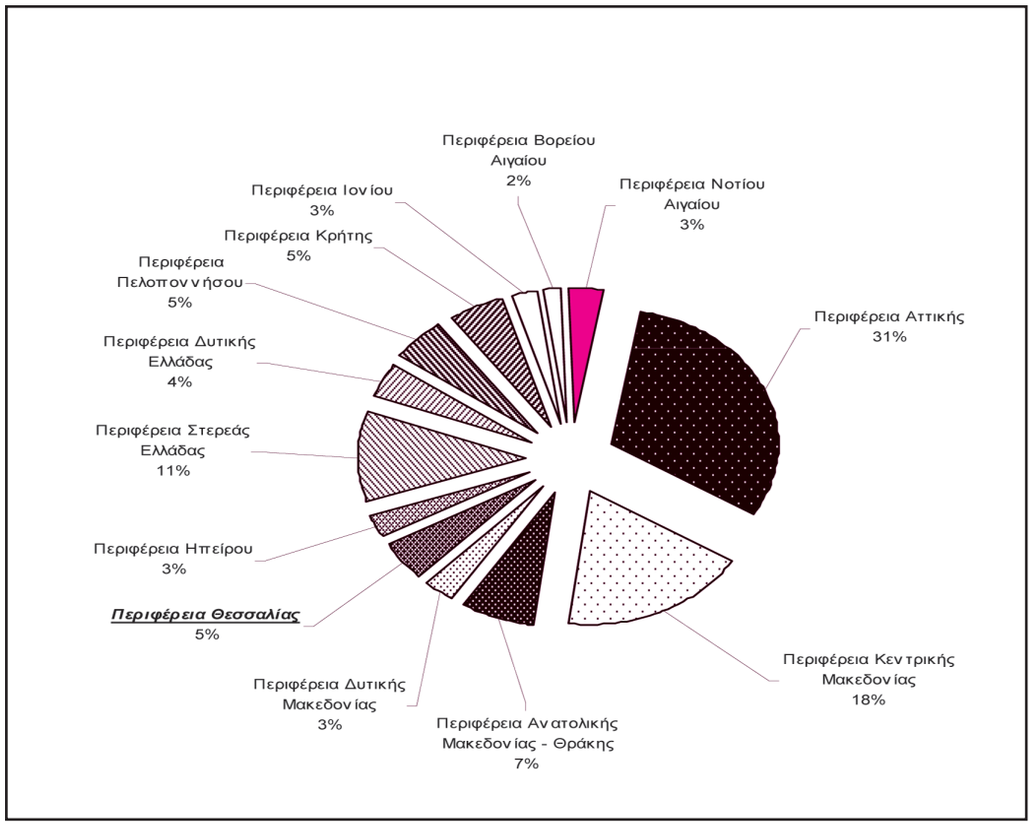
- ✓ Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης 1,83 δις € το οποίο συμβάλλει στην άμβλυνση των ανισοτήτων που υπάρχουν στην ανάπτυξη και το βιοτικό επίπεδο διαφόρων περιφερειών, καθώς και στη μείωση της καθυστέρησης των λιγότερο ευνοημένων περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- ✓ Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο 151 εκατ. € το οποίο συμβάλλει στην ανάπτυξη της απασχόλησης μέσα από την προώθηση του επιχειρηματικού πνεύματος, της απασχολησιμότητας, της ικανότητας προσαρμογής των εργαζομένων και της ισότητας των ευκαιριών, καθώς και της επένδυσης στους ανθρώπινους πόρους.

Η εθνική δημόσια δαπάνη ανέρχεται σε 1,04 δις € και η ιδιωτική χρηματοδότηση (συμμετοχή ωφελουμένων) σε 3,03 δις €.

ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΕΠΑΝ

Προβλεπόμενη ενδεικτική κατανομή πόρων του ΕΠΑΝ στις Περιφέρειες της χώρας.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	% συνολ. Π/Υ ΕΠΑΝ
Περιφέρεια Αττικής	31.1%
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	18.2%
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης	7,2%
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	3%
Περιφέρεια Θεσσαλίας	4,6%
Περιφέρεια Ηπείρου	2,9%
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	10,7%
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	4,3%
Περιφέρεια Πελοποννήσου	5,3%
Περιφέρεια Κρήτης	5,3%
Περιφέρεια Ιονίου	2,5%
Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου	1,5%
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	3,4%

Μέχρι το τέλος του 2007, στο σύνολο της Περιφέρειας Θεσσαλίας, **εγκρίθηκαν 2059 σχέδια επιχειρήσεων, συνολικού προϋπολογισμού 255 εκ. €**[7].

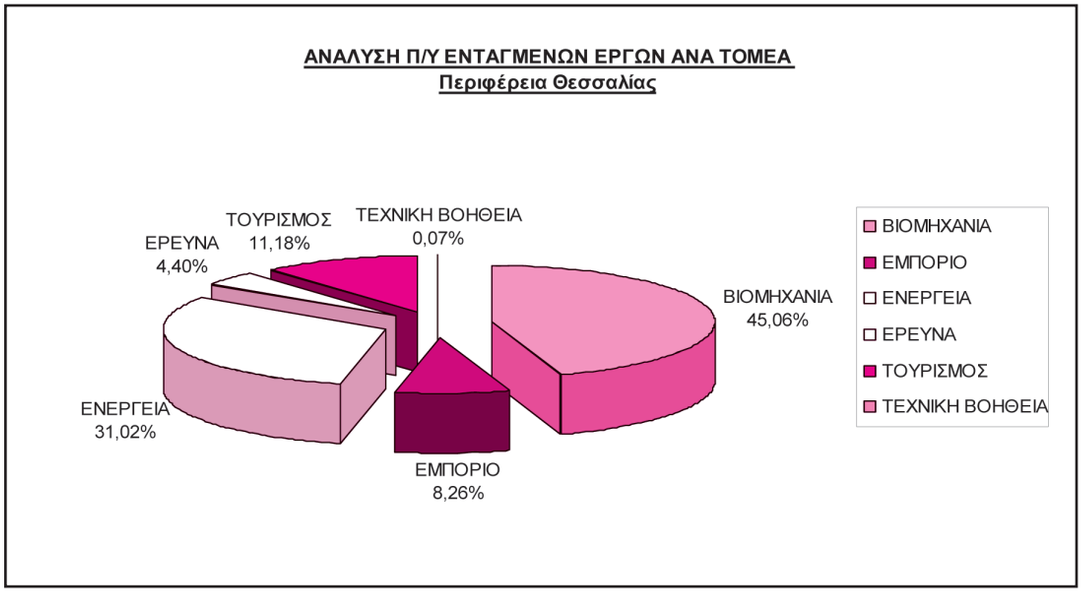
Α/Α	ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ		ΕΝΤΑΓΜΕΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ Π/Υ (χιλ €)
1	2.1.3	Οικονομικά κίνητρα για την ενίσχυση μεμονωμένων ιδιωτικών ενεργειακών επενδύσεων	13	33.222,17
2	2.2.1	Ποιοτικός εκσυγχρονισμός Ξενοδοχείων και κάμπινγκ Γ΄ Τάξης και άνω βάσει του Ν.2601/988 και του Ν.3299/04	3	4.261,61
3	2.2.2	Ποιοτικός εκσυγχρονισμός ξενοδοχείων και κάμπινγκ και ενοικιαζόμενων επιπλωμένων δωματίων και διαμερισμάτων που δεν υπάγονται στο Ν.2601/988 ή στο Ν.3299/04	204	8.339,78
4	2.2.3	Επιχειρηματικά σχέδια ΜΜΕ όλων των τουριστικών κλάδων	25	832,22

7 7η Συνεδρίαση Επιτροπής Παρακολούθησης Ε.Π. «Ανταγωνιστικότητα»

5	2.2.4	Ίδρυση - επέκταση - αναβάθμιση ξενοδοχειακών μονάδων που υπάγονται στο Ν.2601/988 και Ν.3299/04	14	6.798,91
6	2.3.1	Ενίσχυση Ιδιωτικών επενδύσεων Ν.2601/988 και Ν.3299/04 Τομέα Μεταποίησης	1	187,00
7	2.4.1	Ενίσχυση συνεχιζόμενων επιχειρηματικών σχεδίων του επενδύσεων Ν.2234/94 και Ν.2601/98	1	1.564,59
8	2.4.2	Ενίσχυση συνεχιζόμενων ειδικών επενδύσεων του Ν.2601/98	13	27.370
9	2.5.1	Τεχνολογικός εκσυγχρονισμός επιχειρήσεων	4	2.851,44
10	2.5.2	Οργανωτικός εκσυγχρονισμός επιχειρήσεων	280	4.478,23
11	2.5.3	Επιχειρηματικά σχέδια υφισταμένων μεσαίων επιχειρήσεων μεταποίησης και εργαστηρίων παροχής υπηρεσιών ποιότητας	1	2069,38
12	2.7.2.	Επιχειρηματικά σχέδια ΠΜΕ & ΜΜΕ	142	33.452,47
13	2.7.3	Ενίσχυση ΜΜΕ Βιομηχανικής Υπεργολαβίας	2	1.404,85
14	2.7.4	Ενίσχυση επαρχιακού τύπου για ηλεκτρονικοποίηση - ψηφιοποίηση επιχειρηματικών λειτουργιών	19	333,42
15	2.7.5	Αύξηση της εξωστρέφειας ΜΜΕ των κλάδων ΚΕΥΔ	9	817,34
16	2.8.1	Ενίσχυση της Επιχειρηματικότητας των Νέων	222	17.561,90
17	2.8.2	Ενίσχυση της Επιχειρηματικότητας των γυναικών	148	12.220,80
18	2.8.3	Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας των ατόμων με αναπηρία	17	1.378,60
19	2.8.3.2	Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας Οικογένειας με τρία παιδιά και άνω	106	9.767
20	2.8.3.3	Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας των ΡΟΜ	72	5.818
21	2.9.2	Ενίσχυση Περιβαλλοντικών σχεδίων	6	844,17
22	2.9.4	Ενίσχυση της Δημιουργίας / Επέκτασης μονάδων για την διαχείριση ή/και Αξιοποίηση Αποβλήτων	5	20.144,85
23	2.10.1	Ίδρυση και λειτουργία του Ταμείου Εγγυοδοσίας ΜΜΕ και ΠΜΕ (ΤΕΜΠΜΕ)	230	9.046,14
24	2.10.2	Επιδότηση του κόστους Δανεισμού Μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων	62	1.173,37
25	2.11.1	Ενίσχυση Ανταγωνιστικότητας Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων του Εμπορίου	141	12.189,84

26	2.11.2	Ενίσχυση Ανταγωνιστικότητας Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων παροχής Υπηρεσιών	172	10.171,28
27	2.12.6	Ενίσχυση της μετεγκατάστασης επιχειρήσεων σε υφιστάμενες ή νέες βιομηχανικές υποδομές	5	816,16
28	3.1.1	Εφαρμογή επιδεικτικών έργων καινοτόμων τεχνολογιών	1	639,60
29	3.1.2	Προσδιορισμός αξιοπιστίας και απόδοσης ενεργειακού εξοπλισμού και ενεργειακών προϊόντων	2	23,95
30	4.3.1	Πρόγραμμα ανάπτυξης Βιομηχανικής Έρευνας και Τεχνολογίας (ΠΑΒΕΤ) από επιχειρήσεις με ήδη ανεπτυγμένη παραγωγική και εμπορική δραστηριότητα	7	1.091,87
31	4.3.2	Πρόγραμμα ανάπτυξης Βιομηχανικής Έρευνας και Τεχνολογίας από επιχειρήσεις που ξεκινούν την εμπορική και παραγωγική τους δραστηριότητα (ΠΑΒΕ-ΝΕ)	2	507,67
32	4.3.3	Προώθηση έργων επίδειξης και καινοτομίας (ΠΕΠΕΡ)	6	164,05
33	4.3.4	Ανάπτυξη και δικτύωση των οργανισμών παροχής υπηρεσιών σε θέματα μεταφοράς τεχνολογίας και καινοτομίας (τεχνομεσιτεία)	1	250,82
34	4.3.6.1	Διεθνής Επιστημονική και Τεχνολογική Συνεργασία (διακρατικά)	3	41,16
35	4.3.6.2	Διεθνής συνεργασία σε βιομηχανική έρευνα (ΕΥΡΗΚΑ)	1	206,27
36	4.5.1	Κοινοπραξίες Έρευνας και Τεχνολογικής ανάπτυξης σε τομείς εθνικής προτεραιότητας	7	1.037,97
37	5.1.1	Ιδιωτικές επενδύσεις εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής για την ανάπτυξη θεματικού τουρισμού (μαρίνες, συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, κέντρα θαλασσοθεραπείας, υδροθεραπευτήρια, χιονοδρομικά κέντρα κ.α.) που υλοποιούνται μέσω του Αναπτυξιακού νόμου	1	2.397
38	5.3.1	Διάδοση και καθιέρωση της ελληνικής κουζίνας	92	4.103,04

39	5.3.2	Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και ενίσχυση επιχειρηματικότητας εναλλακτικών μορφών τουρισμού και αξιοποίησης του πολιτιστικού αποθέματος	1	177,14
40	6.3.2	Έργα προώθησης καινοτόμων λύσεων	1	247,50
41	6.5.1	Προώθηση της διείσδυσης συστημάτων ΑΠΕ	13	13.355,12
42	7.3.4	Ανάπτυξη και προώθηση νέων υλικών, νέων τεχνολογιών και νέων χρήσεων των ορυκτών πρώτων υλών	4	1.255,61
ΣΥΝΟΛΟ			2.059	254.614,29

ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΝΟΜΟΥ

ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ Ν. 3299/2004 ΑΠΟ ΕΝΑΡΞΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΕΩΣ 30/6/2007 (α΄φάση)

(Φορείς Διαχείρισης ΥΠΟΙΟ και ΔΙΣΑ)

	ΤΟΜΕΑΣ	ΠΟΣΑ ΑΙΤΗΣΕΩΝ			ΠΟΣΑ ΕΓΚΡΙΣΕΩΝ			
		ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΕΝΔ. ΣΧΕΔΙΩΝ	ΥΨΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ €	ΥΨΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ €	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΕΝΔ. ΣΧΕΔΙΩΝ	ΥΨΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ €	ΥΨΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ €	ΝΕΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ	251	284.556.407	119.756.763	237	231.262.785	94.657.454	672
	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ	5	3.388.267	1.507.278	5	3.025.000	1.351.250	4
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	96	157.865.447	64.887.539	91	125.871.885	51.102.949	490
	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	48	128.993.076	54.669.634	38	93.406.519	35.476.427	314
	ΣΥΝΟΛΟ	**400**	**574.803.197**	**240.821.214**	**371**	**453.566.189**	**182.588.080**	**1.480**
ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΟΙΟ ΚΑΙ ΔΙΣΑ	ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ	2.255	3.836.836.040	1.665.783.174	2.011	2.841.537.675	1.185.218.492	8.172
	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ	217	201.811.690	88.144.249	187	160.378.980	69.881.547	507
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	1.175	4.798.561.674	2.150.922.362	1.057	3.649.428.384	1.570.221.058	7.713
	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	581	2.102.781.549	804.255.420	415	1.330.830.925	483.338.852	3.974
	ΣΥΝΟΛΟ	**4.228**	**10.939.990.953**	**4.709.105.205**	**3.670**	**7.982.175.964**	**3.308.659.949**	**20.366**

4.3. Βασικά Οικονομικά μεγέθη - Δείκτες

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Περιφέρεια Θεσσαλίας καταλαμβάνει το κεντρικό – ανατολικό τμήμα του ηπειρωτικού κορμού της Ελλάδος. Αποτελείται από τους Νομούς Καρδίτσας, Λαρίσης, Μαγνησίας και Τρικάλων και καταλαμβάνει συνολική έκταση 14.036 χλμ2 (10,6% της συνολικής έκτασης της χώρας). Συνορεύει προς Βορρά με τις Περιφέρειες Δυτικής και Κεντρικής Μακεδονίας, προς Νότο με την Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδος, Δυτικά με την Περιφέρεια Ηπείρου, ενώ Ανατολικά βρέχεται από το Αιγαίο Πέλαγος.

Το 36,0% του εδάφους είναι πεδινό, το 17,1% ημιορεινό, ενώ το 44,9% είναι ορεινό.

Ο πληθυσμός της Περιφέρειας Θεσσαλίας ανέρχεται σε 737.034 κατοίκους σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της ΕΣΥΕ, που αντιπροσωπεύει το 6,6% του συνολικού πληθυσμού της χώρας, ενώ η πληθυσμιακή πυκνότητα της Περιφέρειας είναι 52,5 κατ. ανά τετρ. χλμ. έναντι 79,7 της χώρας.

ΑΝΕΡΓΙΑ

Όπως προκύπτει από την έρευνα για το εργατικό δυναμικό της χώρας, που διενήργησε η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (Ε.Σ.Υ.Ε.) τον Απρίλιο του 2007, το εθνικό ποσοστό ανεργίας μειώθηκε κατά τα τελευταία τέσσερα έτη διαχρονικά, από 11,7% τον Ιανουάριο του 2004, σε 8,6% τον αντίστοιχο μήνα του 2007.

Αναλυτικά τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα που ακολουθεί :

Οικονομικά μη ενεργοί και ποσοστό ανεργίας κατά τον Ιανουάριο των ετών 2004 - 2007 (σε Εθνικό επίπεδο)

	Ιανουάριος 2004	Ιανουάριος 2005	Ιανουάριος 2006	Ιανουάριος 2007
Απασχολούμενοι	4.242.371	4.292.129	4.369.914	4.491.606
Άνεργοι	562.217	496.668	461.640	421.130
Οικονομικά μη ενεργοί	4.235.917	4.292.670	4.299.836	4.254.469
Ποσοστό ανεργίας	11,7	10,4	9,6	8,6

Πηγή: ΕΣΥΕ («Έρευνα Εργατικού Δυναμικού»)

Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν σε εθνικό επίπεδο από τη μελέτη των αποτελεσμάτων της έρευνας της Ε.Σ.Υ.Ε. είναι τα παρακάτω:

- ✓ Οι απασχολούμενοι παρουσιάζουν αύξηση σε όλα τα έτη.
- ✓ Ο αριθμός των ανέργων εμφανίζεται μειωμένος από έτος σε έτος.

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η εξέλιξη του εργατικού δυναμικού αναλυτικά κατά Περιφέρεια:

Ποσοστό Ανεργίας κατά Περιφέρεια (2004 - 2007)

	Ιανουάριος 2004	Ιανουάριος 2005	Ιανουάριος 2006	Ιανουάριος 2007
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ	15,3	12,5	12,6	9,4
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	12,0	12,1	10,8	9,0
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	17,6	18,2	12,5	13,7
ΗΠΕΙΡΟΣ	10,7	11,2	8,8	11,6
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	11,4	9,9	7,3	6,3
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	20,7	8,8	17,9	9,5
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	11,2	9,7	10,1	9,3
ΛΟΙΠΗ ΣΤΕΡΕΑ ΚΑΙ ΕΥΒΟΙΑ	15,2	11,4	10,0	11,7
ΑΤΤΙΚΗ	9,7	8,9	8,1	7,7
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	10,7	7,9	8,4	6,6
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	11,2	10,9	7,0	5,0
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	15,6	14,7	14,4	14,9
ΚΡΗΤΗ	12,4	10,2	10,2	7,3
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	11,7	10,4	9,6	8,6

Από τον παραπάνω Πίνακα προκύπτει ότι η εξέλιξη του εργατικού δυναμικού στην Περιφέρεια Θεσσαλίας στο διάστημα 2004 - 2007, είναι παρόμοια με αυτήν που παρατηρείται σε εθνικό επίπεδο.

Ειδικότερα, η ανεργία παρουσιάζει μείωση στην Θεσσαλία διαχρονικά, καθώς το 2007 περιορίζεται στο 6,3% του οικονομικά ενεργού δυναμικού του πληθυσμού, από 11,4% το 2004.

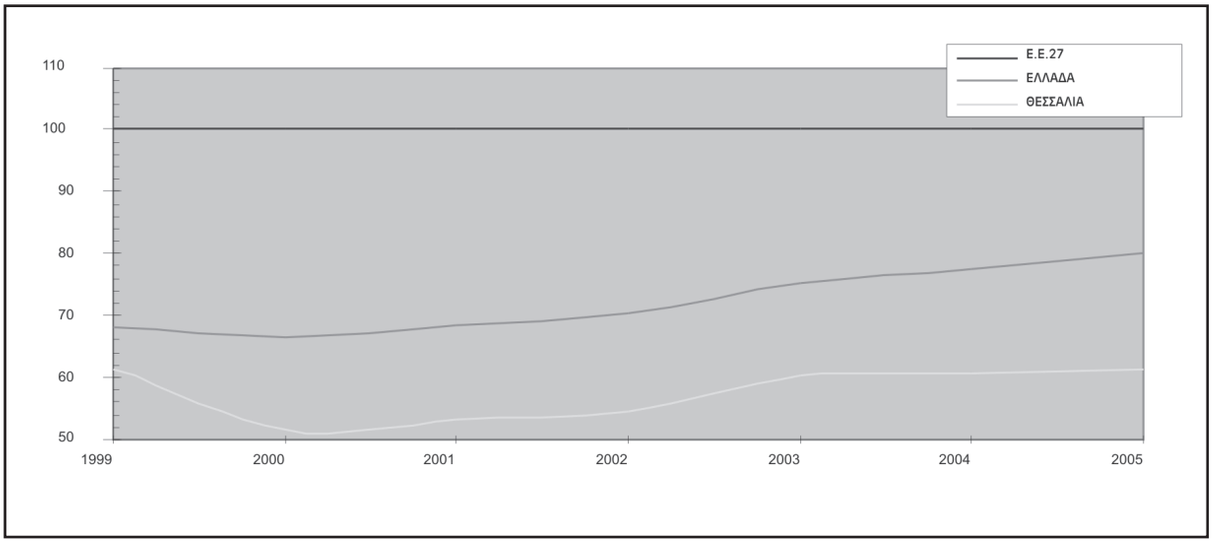
4.4. Εξέλιξη και σύνθεση του προϊόντος της Περιφέρειας

Το Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν της Περιφέρειας Θεσσαλίας αυξήθηκε από τις 8.112 εκ.€ το 1999 σε 10.103 εκ.€ το 2005. Την ίδια περίοδο, το κατά κεφαλή ΑΠΠ αυξήθηκε από τις 10.932€ σε 13.727€.

Παρά την αύξηση του κατά κεφαλή ΑΠΠ σε τρέχουσες τιμές, ενώ το 1999, το κατά κεφαλή ΑΠΠ Θεσσαλίας ήταν στο 61,5% του κατά κεφαλή ΑΠ της Ε.Ε., με το αντίστοιχο εθνικό ποσοστό να φθάνει στο 68,5%, το 2005 το ποσοστό του κατά κεφαλή ΑΠΠ της Θεσσαλίας ήταν στο 61,3% παρουσιάζοντας πτώση, ενώ το κατά κεφαλή ΑΕΠ προσέγγιζε τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο φθάνοντας το 80%.

Προκύπτει λοιπόν ότι παρά την αύξηση του ΑΠΠ σε τρέχουσες τιμές, το ΑΠΠ αποκλίνει από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο σε αντίθεση με το ΑΕΠ.

ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ (εκ.€, τρέχουσες τιμές)							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ε.Ε.27	8559772.7	9175444.0	9554088.1	9912883.9	10079552.9	10579842.3	11018770.8
ΕΛΛΑΔΑ	131936.1	137929.4	147467.2	157586.0	171258.0	185225.0	198609.0
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	8112.4	7229.9	7751.1	8219.6	9178.9	9645.4	10102.8
ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΑΕΠ							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ε.Ε.27	17767.2	18995.9	19726.9	20415.2	20671.7	21601.4	22400.2
ΕΛΛΑΔΑ	12123.6	12633.8	13467.4	14342.2	15535.7	16740.8	17920.6
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	10931.8	9755.5	10477.7	11127.7	12440.9	13076.2	13727.4
ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΑΠ - Ε.Ε.							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ε.Ε.27	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
ΕΛΛΑΔΑ	68.2	66.5	68.3	70.3	75.2	77.5	80.0
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	61.5	51.4	53.1	54.5	60.2	60.5	61.3

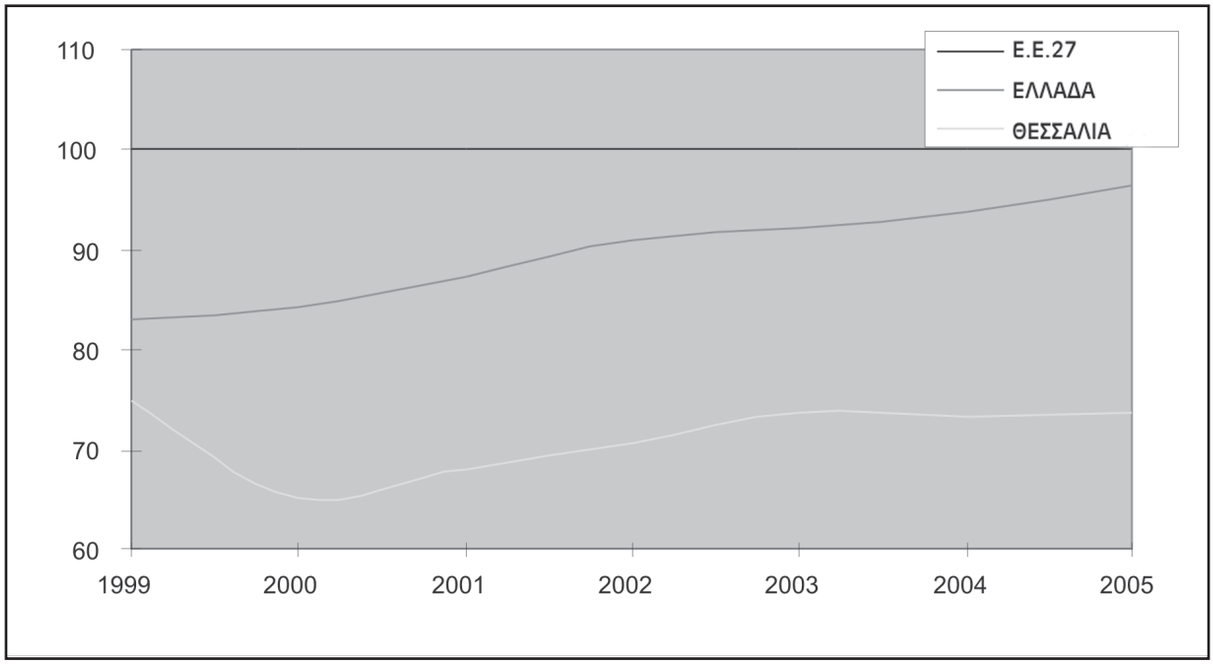

Κατά κεφαλή ΑΕΠ ως προς ΑΠ - Ε.Ε.

Την ίδια εικόνα παρουσιάζει και η αγοραστική δύναμη.

Το 1999 η κατά κεφαλή αγοραστική δύναμη της Περιφέρειας Θεσσαλίας ήταν στο 74,8% της Ε.Ε. ενώ το 2005 στο 73,8%. Αντίθετα, το αντίστοιχο εθνικό ποσοστό από 82,9% αυξήθηκε σε 96,4%.

ΑΓΟΡΑΣΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ε.Ε.27	8559772.7	9175444.0	9554088.1	9912883.9	10079552.9	10579842.3	11018770.8
ΕΛΛΑΔΑ	160338.2	174754.3	188706.7	204016.9	210140.4	224378.1	239262.6
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	9858.8	9160.2	9918.7	10641.5	11262.9	11684.3	12170.7
ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΑΓΟΡΑΣΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ε.Ε.27	17767.2	18995.9	19726.9	20415.2	20671.7	21601.4	22400.2
ΕΛΛΑΔΑ	14733.4	16006.9	17233.6	18568.0	19062.9	20279.5	21588.7
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	13285.2	12360.0	13407.8	14406.3	15265.5	15840.2	16537.3
ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΑΓΟΡΑΣΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΩΣ ΠΡΟΣ Ε.Ε.							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ε.Ε.27	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
ΕΛΛΑΔΑ	82.9	84.3	87.4	91.0	92.2	93.9	96.4
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	74.8	65.1	68.0	70.6	73.8	73.3	73.8

ΜΕΣΟΣ ΕΤΗΣΙΟΣ ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΑΕΠ 1995-2000 & 2000-2005 (σε εκατ. Ευρώ και σταθερές τιμές 1995)					
ΠΕΡΙΟΧΗ	1995	2000	2005	1995-2000	2000-2005
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	5525,89	5582,93	6633,7	0,21	3,77
ΕΛΛΑΔΑ	89925,54	106509,19	127389,96	3,44	5,1

ΠΗΓΗ: ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ Α.Ε.

Όσον αφορά το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης διαπιστώνουμε ότι η Θεσσαλία διατηρεί σταθερά μικρότερους ρυθμούς ανάπτυξης από την υπόλοιπη χώρα. Την πενταετία 2000-2005 συγκλίνει με το ρυθμό ανάπτυξης της χώρας, αφού υπολείπεται κατά 1,4 μονάδες σε σχέση με τις 3,2 της πενταετίας 1995-2000.

Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά κλάδο (σε εκ.€)

2. Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά κλάδο								
Σε εκατομμύρια ευρώ. Σε τρέχουσες τιμές								
Κλάδοι	**Γεωργία, κτηνοτροφία, δάση**		**Αλιεία**		**Μεταλλεία, ορυχεία**		**Μεταποίηση**	
	ΕΛΛΑΔΑ	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	*ΕΛΛΑΔΑ*	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	*ΕΛΛΑΔΑ*	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	*ΕΛΛΑΔΑ*	ΘΕΣΣΑΛΙΑ
2000	*7.344*	1.083,73	*589*	5,08	*682*	14,68	*13.392*	722,02
2001	*6.875*	904,02	*606*	5,18	*763*	16,21	*16.035*	978,25
2002	*7.164*	1.001,63	*738*	7,87	*1.047*	20,64	*16.775*	1.113,06
2003	*7.425*	1.149,95	*835*	8,08	*989*	11,94	*18.273*	1.249,47
2004	*7.044*	1.034,20	*768*	6,34	*1.083*	12,92	*18.995*	1.347,95
2005	*6.930*	976,43	*767*	6,59	*991*	14,86	*22.170*	1.560,53

Κλάδοι	**Ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο και ύδρευση**		**Κατασκευές**		**Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές αυτοκινήτων, μοτοσικλετών και ειδών οικιακής χρήσης**		**Ξενοδοχεία και εστιατόρια**		**Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες**	
	ΕΛΛΑΔΑ	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	*ΕΛΛΑΔΑ*	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	*ΕΛΛΑΔΑ*	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	*ΕΛΛΑΔΑ*	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	*ΕΛΛΑΔΑ*	ΘΕΣΣΑΛΙΑ
2000	*2.680*	167,74	*8.470*	525,16	*17.814*	656,81	*9.061*	381,67	*9.389*	131,79
2001	*2.731*	171,84	*10.047*	634,51	*18.536*	704,55	*10.511*	437,77	*9.822*	147,08
2002	*2.925*	181,84	*10.343*	584,00	*20.170*	724,13	*11.756*	476,90	*10.318*	143,92
2003	*3.273*	206,77	*12.012*	770,58	*22.036*	775,43	*12.502*	527,67	*11.831*	162,00
2004	*3.541*	217,35	*12.724*	836,45	*24.264*	839,37	*13.126*	504,12	*14.765*	203,05
2005	*3.572*	225,58	*12.729*	826,58	*25.725*	880,29	*14.326*	535,50	*15.198*	205,99

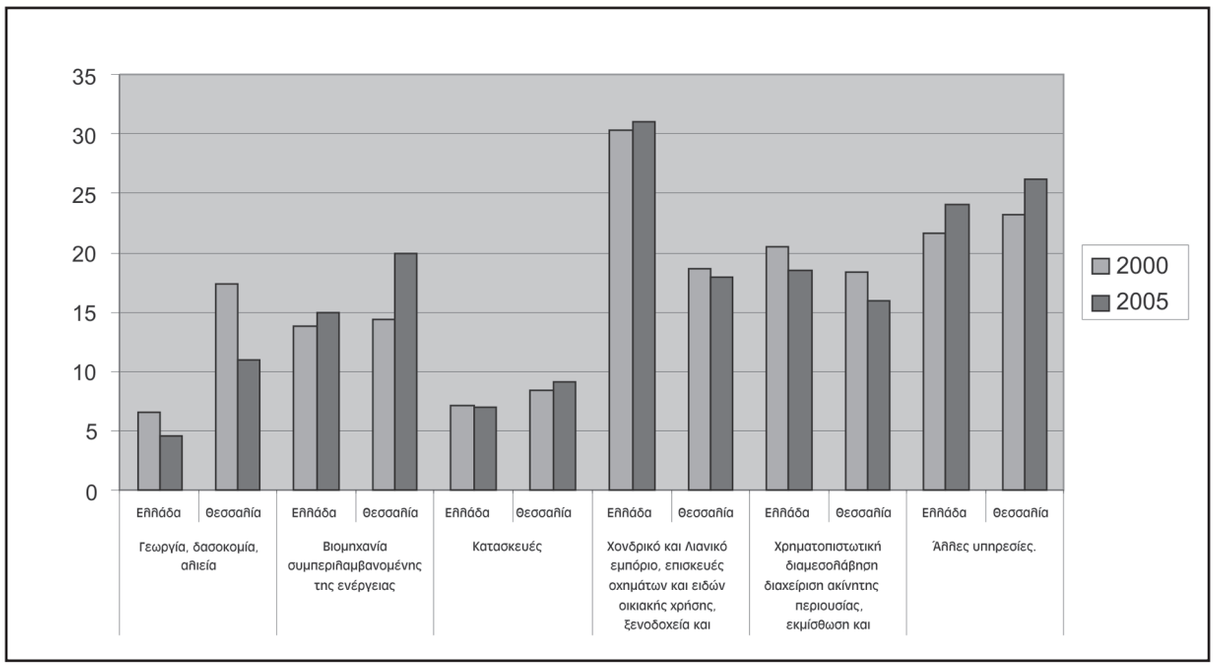
Κλάδοι	**Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση**		**Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επιχ/τικές δραστηριότητες**		**Δημόσια διοίκηση, άμυνα και υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση**		**Εκπαίδευση**		**Υγεία και κοινωνική μέριμνα**	
	ΕΛΛΑΔΑ	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	*ΕΛΛΑΔΑ*	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	*ΕΛΛΑΔΑ*	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	*ΕΛΛΑΔΑ*	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	*ΕΛΛΑΔΑ*	ΘΕΣΣΑΛΙΑ
2000	*6.664*	311,60	*18.130*	844,66	*9.972*	630,52	*6.182*	444,10	*4.483*	192,03
2001	*5.262*	225,70	*19.181*	879,36	*10.709*	651,44	*6.408*	526,48	*5.545*	300,97
2002	*4.711*	188,15	*21.096*	961,32	*11.995*	723,19	*7.570*	612,90	*5.912*	331,77
2003	*5.572*	226,76	*22.601*	1.038,58	*12.331*	743,39	*8.861*	691,86	*6.521*	355,42
2004	*5.843*	234,39	*24.261*	1.112,87	*14.501*	948,52	*9.414*	750,93	*6.555*	364,12
2005	*7.026*	268,56	*25.816*	1.172,98	*15.093*	922,22	*9.947*	771,41	*7.969*	403,93

Κλάδοι	Άλλες κοινωνικές και προσωπικές δραστηριότητες		Ιδιωτικά νοικοκυριά με απασχολούμενο προσωπικό		Συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία	
	ΕΛΛΑΔΑ	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	*ΕΛΛΑΔΑ*	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	***ΕΛΛΑΔΑ***	**ΘΕΣΣΑΛΙΑ**
2000	*4.778*	168,25	*751*	30,30	***120.382***	**6.310**
2001	*4.883*	151,19	*831*	32,45	***128.744***	**6.767**
2002	*5.817*	161,79	*912*	30,13	***139.250***	**7.263**
2003	*6.476*	232,16	*1.064*	28,85	***152.601***	**8.179**
2004	*7.668*	180,19	*1.223*	39,83	***165.775***	**8.633**
2005	*8.464*	243,46	*1.293*	40,42	***178.017***	**9.055**

Η κατανομή του ΑΠΠ Θεσσαλίας κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας διαφέρει αρκετά από την αντίστοιχη κατανομή ολόκληρης της χώρας.

Στο πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα ποσοστά συμμετοχής των κλάδων παραγωγής στο σύνολο της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΛΑΔΟΥ ΣΕ ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑ												
	Γεωργία, δασοκομία, αλιεία		Βιομηχανία συμπεριλαμβανομένης της ενέργειας		Κατασκευές		Χονδρικό και Λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων και ειδών οικιακής χρήσης, ξενοδοχεία και εστιατόρια, μεταφορές και επικοινωνίες		Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση, διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επιχειρηματικές δραστηριότητας		Άλλες υπηρεσίες	
	Ελλάδα	Θεσσαλία	Ελλάδα	Θεσσαλία	Ελλάδα	Θεσσαλία	Ελλάδα	Θεσσαλία	Ελλάδα	Θεσσαλία	Ελλάδα	Θεσσαλία
2000	6,57	17,26	13,88	14,33	7,02	8,32	30,33	18,54	20,53	18,32	21,67	23,22
2005	4,48	10,90	15,03	19,90	6,90	9,10	31,07	17,90	18,47	15,90	24,05	26,30

Πρωτογενής τομέας

Στη Περιφέρεια Θεσσαλίας, ενώ ο Πρωτογενής τομέας το 2000 αντιπροσώπευε το 17,26% της συνολικής ΑΠΑ της Περιφέρειας, το 2005 το ποσοστό έπεσε στο 10,9%. Παρά τη πτώση του ποσοστού ο πρωτογενής τομέας, παραμένει ιδιαίτερα ενισχυμένος στη Θεσσαλία μιας και το ποσοστό του σε επίπεδο χώρας φθάνει μόλις το 4,48%.

Δευτερογενής τομέας

Το διάστημα 2000-2005 παρατηρείται μια έντονη ενίσχυση του Δευτερογενή τομέα παραγωγής. Ενώ το 2000 η συμμετοχή του κλάδου έφθανε στο 22,65% το αντίστοιχο ποσοστό για το 2005 ήταν 29%. Αντίθετα σε εθνικό επίπεδο η συμμετοχή παραμένει σχεδόν σταθερή αφού από το 20,9% έφθασε στο 21,93%.

Τριτογενής τομέας

Η συμμετοχή του τριτογενή τομέα παραμένει σταθερή (60,1%), παρουσιάζονται όμως διαφοροποιήσεις εντός του κλάδου. Συγκεκριμένα, ο τομέας Χονδρικό και Λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων και ειδών οικιακής χρήσης, ξενοδοχεία και εστιατόρια, μεταφορές και επικοινωνίες παρουσιάζει πτώση από το 18,54% στο 17,9%, ενώ και ο τομέας Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση, διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επιχειρηματικές δραστηριότητας πτώση από το 18,32% στο 15.9%, αντίθετα ενισχύονται οι λοιπές υπηρεσίες από το 23,22% στο 26,3%.

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ

- Σχετικά με το κλάδο της **Γεωργία- Κτηνοτροφία- Δάση** η συμμετοχή του κλάδου στο σύνολο της ΑΠΑ της περιοχής παρουσιάζει την εξής εικόνα:

Ποσοστό σε σύνολο ΑΠΑ		
	ΕΛΛΑΔΑ	ΘΕΣΣΑΛΙΑ
2000	6,1	17,17
2005	3,9	10,8

Αναλύοντας το παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι οι μεταβολές που παρουσιάζονται στο πρωτογενή τομέα οφείλονται στην επίδραση του κλάδου της Γεωργίας - Κτηνοτροφίας.

- Σχετικά με το κλάδο της **Μεταποίησης** η συμμετοχή του κλάδου στο σύνολο της ΑΠΑ της περιοχής παρουσιάζει την εξής εικόνα:

Ποσοστό σε σύνολο ΑΠΑ		
	ΕΛΛΑΔΑ	ΘΕΣΣΑΛΙΑ
2000	11,1	11,5
2005	12,5	17,2

Και εδώ προκύπτει ότι η ενίσχυση του δευτερογενούς τομέα στη Περιφέρεια Θεσσαλίας οφείλεται κατά κύριο λόγο στο κλάδο της Μεταποίησης ο οποίος τη τελευταία πενταετία ενισχύεται θεαματικά από το 11,5% στο 17,2% ως ποσοστό της συνολικής ΑΠΑ της

περιοχής. Αντίθετα σε εθνικό επίπεδο η μεταποίηση ενισχύεται ελάχιστα από το 11,1% στο 12,5%.

➢Σχετικά με τους κλάδους **Ξενοδοχεία – Εστιατόρια και Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο** η συμμετοχή των κλάδων στο σύνολο της ΑΠΑ της περιοχής παρουσιάζει την εξής εικόνα:

Ποσοστό σε σύνολο ΑΠΑ				
	Ξενοδοχεία - Εστιατόρια		**Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο**	
ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ	ΘΕΣΣΑΛΙΑ
2000	7,5	6	14,8	10,4
2005	8	5,9	14,5	9,7

Όπως προκύπτει από την ανάλυση του πίνακα ενώ το ποσοστό του τριτογενή τομέα στη Περιφέρεια Θεσσαλίας παραμένει σταθερό, τόσο ο κλάδος ξενοδοχεία – εστιατόρια όσο και ο κλάδος Χονδρικό και Λιανικό εμπόριο παρουσιάζουν μικρή πτώση.

Κλαδική Σύνθεση Μεταποίησης						
	Προϊόν 1980		*Προϊόν 2000*		Μεταβολή 1980-2000	
	Ελλάδα	**Θεσσαλία**	**Ελλάδα**	**Θεσσαλία**	**Ελλάδα**	**Θεσσαλία**
Τρόφιμα, ποτά, καπνός	17,82	*13,11*	25,83	*23,38*	8,01	10,27
Κλωστοϋφαντουργία	22,18	*25,15*	6,19	*10,17*	-15,99	-14,98
Δέρμα	0,41	*N/A*	5,52	*1,53*	5,11	N/A
Προϊόντα ξύλου	2,95	*2,25*	1,29	*0,63*	-1,66	-1,62
Χαρτί, εκδόσεις	4,37	*2,51*	8,62	*3,03*	4,25	0,52
Παραγωγή καυσίμου	2,82	*N/A*	4,04	*N/A*	1,22	N/A
Χημικά προϊόντα	8,16	*1,31*	8,2	*2,14*	0,04	0,83
Ελαστικά και πλαστικά	3,99	*3,6*	2,89	*1,37*	-1,1	-2,23
Προϊόντα μη μεταλλικών ορυκτών	8,45	*21,46*	9,35	*31,24*	0,9	9,78
Βασικά μέταλλα	13,35	*25,77*	13,14	*19,96*	-0,21	-5,81
Μηχανήματα εκτός ηλεκτρικών	1,6	*0,8*	3,08	*3,19*	1,48	2,39
Ηλεκτρικές μηχανές και οπτικός εξοπλισμός	4,87	*2,31*	4,82	*N/A*	-0,05	N/A
Μεταφορικός εξοπλισμός	8,48	*1,53*	5,05	*1,29*	-3,43	-0,24
Άλλα προϊόντα μεταποίησης	0,55	*0,18*	1,97	*2,07*	1,42	1,89
Σύνολο μεταποίησης	100	*100*	100	*100*		

Πηγή: (Ε.Π. Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδος - Ηπείρου. ΕΣΥΕ 2007)

Σχετικά με την εξέλιξη της κλαδικής σύνθεσης του τομέα της μεταποίησης την εικοσαετία 1980-2000 στην Ελλάδα και τη Θεσσαλία επισημαίνονται τα εξής:

- Η εξέλιξη της κλαδικής σύνθεσης στη Θεσσαλία ακολουθεί την εθνική τάση χωρίς ιδιαίτερες μεταβολές. Οι κλάδοι στους οποίους παρατηρούνται οι μεγαλύτερες διακυμάνσεις είναι ο κλάδος Προϊόντα μη μεταλλικών ορυκτών που ενώ στην Ελλάδα το ποσοστό του παραμένει σχεδόν σταθερό στην Θεσσαλία ενισχύθηκε σημαντικά με αύξηση κατά 10 μονάδες, ο κλάδος Βασικά μέταλλα που ενώ στην Ελλάδα παρουσιάζει μικρή πτώση στη Θεσσαλία η πτώση είναι αρκετά σημαντική (6 μονάδες) και ο κλάδος Χαρτί – εκδόσεις που ενώ στην Ελλάδα ενισχύεται κατά 4 περίπου μονάδες στη Θεσσαλία παραμένει σχεδόν σταθερός.
- Η σύνθεση του κλάδου της μεταποίησης τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Θεσσαλία την εικοσαετία 1980-2000 διαφοροποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό. Μεγάλη πτώση του ποσοστού του παρουσιάζει ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας (15 μονάδες) ενώ σημαντικά ενισχύθηκε ο κλάδος των τροφίμων (περίπου 10 μονάδες).
- Στην Ελλάδα το 1980 το μεγαλύτερο ποσοστό στο τομέα της μεταποίησης το κάλυπτε ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας με ποσοστό 22% ακολουθούσε ο κλάδος των τροφίμων με 18% και τα βασικά μέταλλα με 13%. Το 2000 το μεγαλύτερο ποσοστό καλύπτει ο κλάδος των τροφίμων με 26%, ακολουθεί ο κλάδος βασικά μέταλλα με 13%, τα προϊόντα μη μεταλλικών ορυκτών με 9% ενώ ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας είναι μόλις στην 5η θέση με 6%.
- Στη Θεσσαλία το 1980 πρωταγωνιστούσαν ο κλάδος Βασικά μέταλλα με 25,7% και η κλωστοϋφαντουργία με 25% και ακολουθούσαν τα προϊόντα μη μεταλλικών ορυκτών με 21%. Ο κλάδος των τροφίμων κάλυπτε το 13%. Το 2000 το μεγαλύτερο ποσοστό της μεταποίησης καλύπτει ο κλάδος προϊόντα μη μεταλλικών ορυκτών με 31% και ο κλάδος των τροφίμων με 23% και ακολουθούν με μεγάλη πτώση τα βασικά μέταλλα με 20% και η κλωστοϋφαντουργία με 10%.

4.5. Επενδυτική Δραστηριότητα κατά τομείς

Ο πίνακας που ακολουθεί περιγράφει τις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας σε επίπεδο Περιφέρειας Θεσσαλίας και στο σύνολο της χώρας.

ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΠΑΓΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΚΑΤΑ ΚΛΑΔΟ					
ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ ΔΑΣΗ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	1.177,00	1.138,40	1.277,80	1.482,00	1.930,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	161,67	205,94	211,36	294,65	327,15
ΑΛΙΕΙΑ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	100,00	155,40	180,40	230,00	240,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	14,07	20,17	23,44	5,19	16,21
ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ, ΟΡΥΧΕΙΑ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	119,00	95,60	101,50	122,00	124,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	0,52	0,44	13,19	0,55	0,55
ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	3.049,00	2.784,90	2.923,50	3.561,00	3.442,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	203,41	146,61	195,04	222,23	160,98
ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ, ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ ΚΑΙ ΥΔΡΕΥΣΗ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	1.077,00	961,80	1.024,90	1.174,00	1.257,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	53,31	47,62	50,75	75,78	72,31
ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	1.165,00	1.192,50	1.328,90	1.550,00	1.906,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	70,22	59,05	80,08	88,29	113,06
ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ, ΕΠΙΣΚΕΥΕΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΙΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	1.161,00	1.117,30	1.177,80	1.368,00	1.520,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	108,94	55,32	70,98	95,47	132,18
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	1.098,00	795,30	887,90	1.030,00	1.143,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	51,60	37,37	41,72	12,39	60,94
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	3.691,00	4.941,70	5.574,10	6.645,00	7.207,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	258,12	345,62	389,85	201,22	321,22
ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	450,00	410,70	412,70	445,00	492,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	19,31	17,64	17,72	19,10	25,72

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧ/ΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	15.607,00	16.923,50	18.211,10	20.817,00	22.467,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	903,06	750,79	807,37	923,28	1.637,34
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	3.856,00	4.215,70	4.471,40	5.153,00	5.520,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	306,87	335,51	354,41	150,66	358,20
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	916,00	953,50	1.003,30	1.160,00	1.280,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	39,92	41,57	46,56	53,12	59,48
ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	826,00	451,60	454,00	562,00	565,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	42,22	23,09	23,19	47,30	27,72
ΆΛΛΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	1.978,00	2.190,90	2.267,10	2.571,00	2.849,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	104,13	115,34	119,36	138,00	123,08
ΣΥΝΟΛΟ					
ΠΕΡΙΟΧΗ	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	36.270,00	79.625,20	41.296,40	47.870,00	51.942,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	2.337,37	2.202,08	2.445,02	2.327,23	3.436,14

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των στοιχείων οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στη Περιφέρεια Θεσσαλίας, ανέρχονται από τα 2.337 εκ.€ το 2000, σε 3.346 εκ.€ το 2004, ενώ σε εθνικό επίπεδο από τα 36.270 εκ.€ σε 51.942 εκ.€.

Οι επενδύσεις σε όλους τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας αυξάνονται, εκτός από το κλάδο της μεταποίησης όπου από τα 203 εκ.€ το 2000 έχουμε 161 εκ.€ το 2004 και το κλάδο της υγείας και κοινωνικής μέριμνας όπου από τα 42 εκ.€ μειώνονται σε 28 εκ.€.

ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΛΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΖΩΝΗ

1. ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΠΑΓΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΠΑΓΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΚΑΤΑ ΚΛΑΔΟ

		2000	2004	ΜΕΤΑΒΟΛΗ
ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ ΔΑΣΗ	ΕΛΛΑΔΑ	3,25	3,72	0,47
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	6,92	9,52	2,60
ΑΛΙΕΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ	0,28	0,46	0,19
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	0,6	0,47	-0,13
ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ, ΟΡΥΧΕΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ	0,33	0,24	-0,09
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	0,02	0,02	0,00
ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	ΕΛΛΑΔΑ	8,41	6,63	-1,78
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	8,7	4,68	-4,02
ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ, ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ ΚΑΙ ΥΔΡΕΥΣΗ	ΕΛΛΑΔΑ	2,97	2,42	-0,55
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	2,28	2,1	-0,18
ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	ΕΛΛΑΔΑ	3,21	3,67	0,46
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	3	3,29	0,29
ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ, ΕΠΙΣΚΕΥΕΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΙΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	ΕΛΛΑΔΑ	3,2	2,93	-0,27
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	4,66	3,85	-0,81
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ	3,03	2,2	-0,83
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	2,21	1,77	-0,44
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	ΕΛΛΑΔΑ	10,18	13,88	3,70
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	11,04	9,35	-1,69
ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ	ΕΛΛΑΔΑ	1,24	0,95	-0,29
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	0,83	0,75	-0,08
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	ΕΛΛΑΔΑ	10,63	10,63	0,00
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	13,13	10,42	-2,71
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧ/ΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΛΛΑΔΑ	43,03	43,25	0,22
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	38,64	47,65	9,01
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΕΛΛΑΔΑ	2,53	2,46	-0,06
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	1,71	1,73	0,02
ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	ΕΛΛΑΔΑ	2,28	1,09	-1,19
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	1,81	0,81	-1,00
ΆΛΛΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΛΛΑΔΑ	5,45	5,48	0,03
	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	4,46	3,58	-0,88

ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΛΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΠΑΓΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΚΑΤΑ ΚΛΑΔΟ	2000	2004
ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ ΔΑΣΗ	13,74	16,95
ΑΛΙΕΙΑ	14,07	6,75
ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ, ΟΡΥΧΕΙΑ	0,44	0,44
ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	6,67	4,68
ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ, ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ ΚΑΙ ΥΔΡΕΥΣΗ	4,95	5,75
ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	6,03	5,93
ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ, ΕΠΙΣΚΕΥΕΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΙΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	9,38	8,70
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	4,70	5,33
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	6,99	4,46
ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ	4,29	5,23
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	5,79	7,29
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧ/ΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	7,96	6,49
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	4,36	4,65
ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	5,11	4,91
ΆΛΛΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	5,26	4,32
ΣΥΝΟΛΟ	6,44	6,62

Στους πίνακες παρουσιάζονται τα ποσοστά των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου κατά κλάδο επί του συνόλου των επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν στην ίδια περιοχή την ίδια χρονική περίοδο, η μεταβολή της ποσοστιαίας κάλυψης ανάμεσα στις χρονικές περιόδους 2000 – 2005, καθώς και το ποσοστό των επενδύσεων στη Περιφέρεια Θεσσαλίας σε σχέση με τις συνολικές επενδύσεις στη χώρα.

Αναλυτικά:

✓ Οι επενδύσεις στο κλάδο Γεωργία, κτηνοτροφία, στη Περιφέρεια Θεσσαλίας, ενώ το 2000, κάλυπταν το 6,92% των συνολικών επενδύσεων, αυξήθηκαν στο 9,52 το 2004 (μεταβολή 2,6%), ενώ η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του κλάδου την ίδια χρονική περίοδο παρουσίασε σημαντική πτώση. Προκύπτει λοιπόν το ερώτημα κατά πόσο οι πραγματοποιηθείσες επενδύσεις συνέβαλαν στην ενίσχυση της προστιθέμενης αξίας του κλάδου.

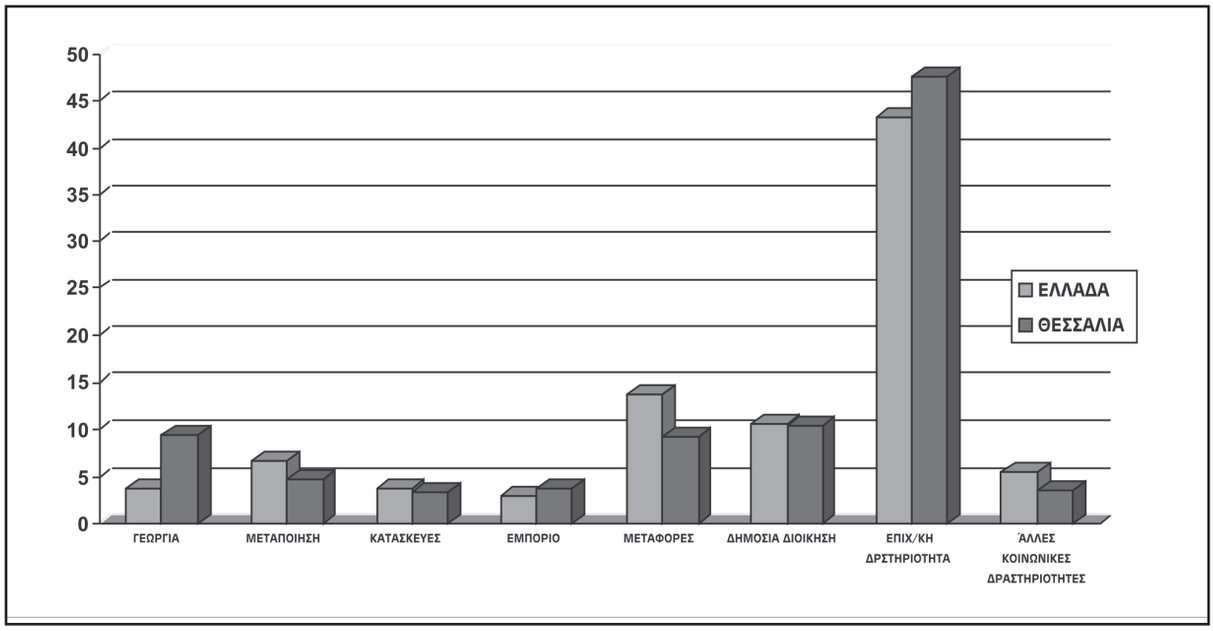
➢ Οι επενδύσεις στο κλάδο της Μεταποίησης παρουσιάζουν σημαντική πτώση 4,02% ως προς το ποσοστό των επενδύσεων που κάλυπτε ο κλάδος το 2000. Παρά τη μείωση των επενδύσεων ο κλάδος εμφανίζει δυναμική μιας και ενισχύεται σημαντικά η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του.

✓ Οι επενδύσεις στον ιδιαίτερα ευαίσθητο για την ανάπτυξη κλάδο Μεταφορές, Αποθήκευση, Επικοινωνίες παρουσιάζουν πτώση 1,69% ενώ την ίδια περίοδο στο συγκεκριμένο κλάδο η τάση που παρατηρείται στο σύνολο της χώρας είναι

αυξητική 3,7%, (Στο σύνολο της χώρας, το 2000, ο κλάδος κάλυπτε το 10,2% των συνολικών επενδύσεων, ενώ το 2004 το 13,9%).

✓ Στη Περιφέρεια Θεσσαλίας σημαντική άνοδος (9.1%) παρουσιάζεται στο ποσοστό των επενδύσεων του κλάδου Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επιχειρηματικές δραστηριότητες.

ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ 2005

4.6. Απασχόληση

	Εν δυνάμει οικονομικά ενεργός πληθυσμός 2003	Εν δυνάμει οικονομικά ενεργός πληθυσμός ηλικίας 15-64 (2003)		2004 %απασχόλησης		
		(χιλ)	% στη χώρα	Σύνολο 15-64	Γυναικών 15-64	Ηλικιωμένων 55-64
Ε.Ε.-25	376.697			63%	56%	41%
Ε.Ε.-15	315.482			65%	57%	42%
ΕΛΛΑΔΑ	9.153	7.468	100%	59%	45%	39%
Θεσσαλία	603	485	6%	61%	46%	46%

Πηγή: (Ε.Π. Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδος – Ηπείρου) New Cronos, Eurostat 2005

Η Θεσσαλία καλύπτει το 6% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας. Το ποσοστό απασχόλησης το 2004 είναι 61% μεγαλύτερο κατά 2 μονάδες από το εθνικό. Μεγαλύτερα ποσοστά απασχόλησης έχει τόσο στις γυναίκες όσο και στους ηλικιωμένους.

	Άνεργοι, άνω των 15 ετών		Νέοι Άνεργοι (15-24 ετών)		Γυναίκες Άνεργοι, άνω των 15 ετών		Μακροχρόνιοι άνεργοι, επί των ανέργων
	1999	2005	1999	2005	1999	2005	2005
ΕΕ 25		9		18,7		9,9	45,1
ΕΕ 15	9,3	8,2	18	16,9	10,9	9,1	41,8
Ελλάδα	12,1	9,8	31,6	26	18,3	15,3	55
Θεσσαλία	13,4	9,4	34,9	20,3	16,7	16,7	59,4

Πηγή: (Ε.Π. Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδος – Ηπείρου) Eurostat 2005

Ενώ το 1999 η ανεργία στη Περιφέρεια Θεσσαλία ήταν μεγαλύτερη από το εθνικό ποσοστό, το 2005 η εικόνα αντιστρέφεται με τη Θεσσαλία να έχει 9,4% και την Ελλάδα 9,8%. Σταθερά η ανεργία στη Θεσσαλία και την Ελλάδα είναι μεγαλύτερη από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Στους νέους ανέργους η εικόνα είναι η ίδια με τη Θεσσαλία να βελτιώνεται σημαντικά το διάστημα 1999 - 2005 και να έχει μικρότερο ποσοστό από την Ελλάδα (20,3% έναντι 26%). Στις γυναίκες αντίθετα ενώ το ποσοστό της χώρας βελτιώνεται (αν και σημαντικά υψηλότερο από αυτό της Ε.Ε.) στην Θεσσαλία η κατάσταση παραμένει σταθερή. Η μακροχρόνια ανεργία στη περιφέρεια Θεσσαλίας είναι υψηλότερη με 59,4% έναντι 55% της χώρας και 41,8% της ΕΕ των 15.

Απασχόληση, τομεακή κατανομή												
	χιλιάδες απασχολούμενων			% σε χώρα			% σε περιφέρεια			Διαφορά συμμετοχής στη περιφέρεια περιόδου 1999-2004		
	Π	**Δ**	**Τ**	**Π**	**Δ**	**Τ**	**Π**	**Δ**	**Τ**	**Π**	**Δ**	**Τ**
ΕΕ-25	9.746	53.906	129.718				5%	28%	67%			
ΕΛΛΑΔΑ	544	967	2.802	100%	100%	100%	13%	22%	65%	-5%	-0,4%	6%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	72	61	162	13%	6%	6%	24%	21%	55%	-7%	0,3%	7%

Πηγή: (Ε.Π. Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδος – Ηπείρου) Cronos, Eurostat 2005

Σχετικά με τη τομεακή κατανομή της απασχόλησης παρατηρείται ότι στη Θεσσαλία το ποσοστό απασχολούμενων στο πρωτογενή τομέα είναι αρκετά μεγαλύτερο σε σχέση με το ποσοστό τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ΕΕ.

Το διάστημα 1999-2005 το ποσοστό των απασχολούμενων στο πρωτογενή τομέα μειώνεται και οι απασχολούμενοι στρέφονται προς το τριτογενή τομέα.

Η κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης σε Ελλάδα και Θεσσαλία παρουσιάζεται εκτενέστερα στο παρακάτω πίνακα.

Απασχόληση, κλαδική διάρθρωση

	Σύνολο απασχολούμενων	Γεωργία	Εξόρυξη	Μεταποίηση	Ενέργεια	Κατασκευές	Μεταφορές	Εμπόριο	Πληροφορική - Έρευνα	Ξενοδοχεία	Χρηματοπιστωτικές-κλπ Υπηρεσίες	Λοιπές Υπηρεσίες
ΕΛΛΑΔΑ	100%	14%	0,3%	12%	0,9%	8,8%	10%	15%	0,6%	6,5%	2,7%	28%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	100%	27%	0,2%	11%	0,7%	8,3%	5,8%	14%	0,2%	5,7%	1,6%	26%

Πηγή: (Ε.Π. Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδος – Ηπείρου ΕΣΥΕ 2001)

4.7. Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία - Ακαθάριστες Δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη (ΑΕΔΕΤΑ) ως ποσοστό του ΑΕΠ

Οι συνολικές Ακαθάριστες Εγχώριες Δαπάνες για Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη (ΑΕΔΕΤΑ) στη χώρα μας είναι γενικά χαμηλές σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα το 2003 ανήλθαν στα 977,78εκ.€ (ποσοστό ΑΕΔΕΤΑ/ΑΕΠ= 0,63%) και το 2005 στα 1.153 εκ.€ (ποσοστό ΑΕΔΕΤΑ/ΑΕΠ= 0,64%). Η κατανομή της ΑΕΔΕΤΑ ανά περιφέρεια και η κατανομή της ΑΕΔΕΤΑ σε ιδιωτικές δαπάνες (ΔΕΠΕΤΑ), δημόσια Ερευνητικά Κέντρα, Ανώτερα Εκπαιδευτικά ιδρύματα κλπ για το έτος 2003 ανά περιφέρεια, παρουσιάζεται στον πίνακα 1 που ακολουθεί[8].

8 Δρ Παππά Αλίκη Προϊσταμένη τμήματος Προγραμματισμού Δ/νση Σχεδιασμού και Προγραμματισμού Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας-Υπουργείο Ανάπτυξης.

Πίνακας 1: Περιφερειακή κατανομή της ΑΕΔΕΤΑ συνολικά και ανά τομέα-2003

	ΑΕΔΕΤΑ	Επιχειρήσεις	Δημόσια Ερευνητικά Κέντρα	ΑΕΙ	Μη Κερδοσκοπικοί Οργανισμοί
Ελλάδα	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	2,57%	1,22%	1,41%	4,04%	0,00%
Κεντρική Μακεδονία	14,52%	10,53%	10,98%	18,78%	15,44%
Δυτική Μακεδονία	0,58%	0,00%	0,76%	0,91%	0,00%
Θεσσαλία	**2,32%**	**0,52%**	**1,05%**	**4,15%**	**0,00%**
Ήπειρος	2,47%	0,04%	0,82%	4,91%	0,00%
Ιόνια Νησιά	0,29%	0,00%	0,11%	0,58%	0,00%
Δυτική Ελλάδα	6,94%	2,48%	2,84%	11,92%	0,00%
Στερεά Ελλάδα	1,15%	3,15%	0,58%	0,04%	0,00%
Πελοπόννησος	1,87%	5,07%	0,74%	0,09%	6,24%
Αττική	**58,21%**	**76,16%**	**62,39%**	**43,66%**	**78,31%**
Βόρειο Αιγαίο	0,99%	0,00%	0,23%	2,01%	0,00%
Νότιο Αιγαίο	0,53%	0,18%	0,33%	0,87%	0,00%
Κρήτη	7,58%	0,66%	17,75%	8,06%	0,00%

Από τον πίνακα είναι φανερό ότι πάνω από το 58% της ΑΕΔΕΤΑ αντιστοιχεί στην Περιφέρεια Αττικής (το 76% των επιχειρήσεων), ενώ οι υπόλοιπες περιφέρειες υστερούν σημαντικά. Στη περιφέρεια της Θεσσαλίας, η οποία κατέχει την 6η θέση μεταξύ των 13 περιφερειών της χώρας, αντιστοιχεί το 2,32% της ΑΕΔΕΤΑ (0,52% των επιχειρήσεων, 1,05% των Δημόσιων Ερευνητικών Κέντρων και 4,15% των ΑΕΙ).

Όσον αφορά τις περιφερειακές δαπάνες για Ε&Α (ΑΕΔΕΤΑ) ως ποσοστού του περιφερειακού ΑΕΠ, το έτος 2003 για την περιφέρεια της Θεσσαλίας η ΑΕΔΕΤΑ ανήλθε σε 26,66 εκ.€ σε σύνολο 977,78 της χώρας (ποσοστό 0,284% του ΑΕΠ της Περιφέρειας το οποίο το 2003 ήταν 9.178 εκ.€).

1 Stockholm (SE) 0.90
2 Västsverige (SE) 0.83
3 Oberbayern (DE) 0.79
4 Etelä-Suomi (FI) 0.78
5 Karlsruhe (DE) 0.77
6 Stuttgart (DE) 0.77
7 Braunschweig (DE) 0.76
8 Sydsverige (SE) 0.76
9 Île de France (FR) 0.75
10 Östra Mellansverige (SE) 0.74
11 Berlin (DE) 0.74
12 South East (UK) 0.72
13 Tübingen (DE) 0.72
14 Manner-Suomi (FI) 0.71
15 Praha (CZ) 0.70
16 Darmstadt (DE) 0.69
17 Eastern (UK) 0.69
18 Dresden (DE) 0.69
19 Köln (DE) 0.69
20 Noord-Brabant (NL) 0.68
21 Denmark (DK) 0.68
22 Pohjois-Suomi (FI) 0.68
23 Mittelfranken (DE) 0.68
24 Wien (AT) 0.68
25 Utrecht (NL) 0.66
26 Rheinhessen-Pfalz (DE) 0.66
27 Bratislavský kraj (SK) 0.66
28 Länsi-Suomi (FI) 0.65
29 Freiburg (DE) 0.63
30 Midi-Pyrénées (FR) 0.61
31 Comunidad de Madrid (ES) 0.61
32 Vlaams Gewest (BE) 0.61
33 Rhône-Alpes (FR) 0.60
34 Közép-Magyarország (HU) 0.60
35 London (UK) 0.59
36 Flevoland (NL) 0.59
37 South West (UK) 0.58
38 Zuid-Holland (NL) 0.58
39 Gelderland (NL) 0.58
40 Noord-Holland (NL) 0.58
41 Steiermark (AT) 0.58
42 West Midlands (UK) 0.57
43 Leipzig (DE) 0.57
44 Lazio (IT) 0.57
45 Norra Mellansverige (SE) 0.57
46 Övre Norrland (SE) 0.57
47 East Midlands (UK) 0.57
48 Schwaben (DE) 0.56
49 Gießen (DE) 0.56
50 Hannover (DE) 0.56
51 Alsace (FR) 0.55
52 Unterfranken (DE) 0.55
53 Hamburg (DE) 0.55
54 Oberpfalz (DE) 0.55
55 Pais Vasco (ES) 0.55
56 North West (UK) 0.54
57 Småland med öarna (SE) 0.54
58 Limburg (NL) (NL) 0.53
59 Thüringen (DE) 0.53
60 Bremen (DE) 0.53
61 Groningen (NL) 0.52
62 Région de Bruxelles- Capitale (BE) 0.52
63 Slovenia (SI) 0.52
64 Overijssel (NL) 0.52
65 Mazowieckie (PL) 0.51
66 Bretagne (FR) 0.51
67 Franche-Comté (FR) 0.51
68 Mellersta Norrland (SE) 0.50
69 Région Wallonne (BE) 0.49
70 Itä-Suomi (FI) 0.49
71 Lombardia (IT) 0.49
72 Yorkshire and The Humber
73 Piemonte (IT) 0.49
74 Düsseldorf (DE) 0.49
75 Provence-Alpes-Côte d'Azur (FR) 0.49
76 Comunidad Foral de Navarra (ES) 0.48
77 Southern and Eastern (IE) 0.48
78 North East (UK) 0.48
79 Luxembourg (Grand-Duché) (LU) 0.48
80 Wales (UK) 0.48
81 Emilia-Romagna (IT) 0.47
82 Cataluña (ES) 0.47
83 Tirol (AT) 0.47
84 Brandenburg (DE) 0.47
85 Centre (FR) 0.46
86 Attiki (GR) 0.46
87 Picardie (FR) 0.46
88 Chemnitz (DE) 0.46
89 Scotland (UK) 0.45
90 Aragón (ES) 0.45
91 Schleswig-Holstein (DE) 0.45
92 Oberösterreich (AT) 0.45
93 Languedoc-Roussillon (FR) 0.44
94 Liguria (IT) 0.44
95 Friuli-Venezia Giulia (IT) 0.44
96 Saarland (DE) 0.44
97 Oberfranken (DE) 0.44
98 Aquitaine (FR) 0.44
99 Vorarlberg (AT) 0.43
100 Jihovýchod (CZ) 0.43
101 Střední Cechy (CZ) 0.43
102 Kärnten (AT) 0.43
103 Arnsberg (DE) 0.43
104 Toscana (IT) 0.43
105 Detmold (DE) 0.43
106 Pays de la Loire (FR) 0.42
107 Umbria (IT) 0.42
108 Lisboa (PT) 0.42
109 Abruzzo (IT) 0.42
110 Halle (DE) 0.42
111 Auvergne (FR) 0.42
112 Limousin (FR) 0.42
113 Northern Ireland (UK) 0.41
114 Niederbayern (DE) 0.41
115 Trier (DE) 0.41
116 Salzburg (AT) 0.41
117 Münster (DE) 0.41
118 Haute-Normandie (FR) 0.41
119 Kassel (DE) 0.41
120 Basse-Normandie (FR) 0.41
121 Lorraine (FR) 0.40
122 Veneto (IT) 0.40
123 Drenthe (NL) 0.38
124 Estonia (EE) 0.38
125 Koblenz (DE) 0.38
126 Lüneburg (DE) 0.38
127 Mecklenburg-Vorpommern (DE) 0.37
128 Niederösterreich (AT) 0.37
129 Bourgogne (FR) 0.36
130 Comunidad Valenciana (ES) 0.36
131 Zeeland (NL) 0.36
132 Marche (IT) 0.35
133 Border, Midlands and Western (IE) 0.35
134 Malopolskie (PL) 0.35
135 Castilla y León (ES) 0.35
136 Friesland (NL) 0.35
137 Magdeburg (DE) 0.35
138 Jihozápad (CZ) 0.34
139 Severovýchod (CZ) 0.34
140 Nord - Pas-de-Calais (FR) 0.34
141 Poitou-Charentes (FR) 0.34
142 Galicia (ES) 0.34
143 Lithuania (LT) 0.33
144 Közép-Dunántúl (HU) 0.33
145 Cyprus (CY) 0.32
146 Champagne-Ardenne (FR) 0.32
147 Weser-Ems (DE) 0.32
148 Latvia (LV) 0.32
149 Malta (MT) 0.31
150 Střední Morava (CZ) 0.31
151 Poludniowo-Zachodni (PL) 0.31
152 Campania (IT) 0.31
153 Centro (PT) (PT) 0.31
154 Åland (FI) 0.30
155 Lódzkie (PL) 0.29
156 Slaskie (PL) 0.29
157 Burgenland (AT) 0.29
158 Región de Murcia (ES) 0.29
159 Basilicata (IT) 0.29
160 Dessau (DE) 0.29
161 Lubelskie (PL) 0.27
162 Pólnocny (PL) 0.27
163 Cantabria (ES) 0.27
164 Kentriki Makedonia (GR) 0.27
165 Molise (IT) 0.27
166 Principado de Asturias (ES) 0.27
167 Stredné Slovensko (SK) 0.27
168 Corse (FR) 0.26
169 Andalucia (ES) 0.26
170 Valle d'Aosta/Vallée d'Aoste (IT) 0.26
171 Západné Slovensko (SK) 0.26
172 Pólnocno-Zachodni (PL) 0.26
173 Észak-Alföld (HU) 0.26
174 Kriti (GR) 0.26
175 Dél-Dunántúl (HU) 0.26
176 Nyugat-Dunántúl (HU) 0.25
177 Sicilia (IT) 0.25
178 Észak-Magyarország (HU) 0.25
179 Dél-Alföld (HU) 0.24
180 Moravskoslezko (CZ) 0.24
181 La Rioja (ES) 0.23
182 Dytiki Ellada (GR) 0.23
183 Canarias (ES) (ES) 0.23
184 Sardegna (IT) 0.23
185 Puglia (IT) 0.22
186 Norte (PT) 0.22
187 Podkarpackie (PL) 0.21
188 Calabria (IT) 0.20
189 Východné Slovensko (SK) 0.19
190 Algarve (PT) 0.19
191 Ipeiros (GR) 0.19
192 Sterea Ellada (GR) 0.17
193 Extremadura (ES) 0.17
194 Castilla-la Mancha (ES) 0.17
195 Illes Balears (ES) 0.16
196 Alentejo (PT) 0.13
197 Anatoliki Makedonia, Thraki (GR) 0.13
198 Severozápad (CZ) 0.12
199 Peloponnisos (GR) 0.10
200 Thessalia (GR) 0.10
201 Dytiki Makedonia (GR) 0.07
202 Voreio Aigaio (GR) 0.04
203 Notio Aigaio (GR) 0.01

Πηγή: European Innovation Scoreboard 2007

Με βάση ένα σύνθετο δείκτη που χρησιμοποιεί η Ε.Ε. για την μέτρηση της καινοτομικής απόδοσης των περιφερειών των χωρών μελών της Ε.Ε, σε σύνολο 207 περιφερειών το έτος 2006, η Θεσσαλία καταλαμβάνει μία από τις πιο χαμηλές θέσεις (την 200η θέση) με καινοτόμο απόδοση 0,10 % με πρώτη την Περιφέρεια της Στοκχόλμης με απόδοση 0,90%. Η μόνη ελληνική περιφέρεια που καταλαμβάνει σχετικά καλή θέση είναι αυτή της Αττικής (86η θέση) με απόδοση 0,46% . Οι υπόλοιπες ελληνικές περιφέρειες καταλαμβάνουν σχετικά χαμηλές θέσεις, εκ των οποίων οι τέσσερις έχουν χαμηλότερη απόδοση από αυτή της περιφέρειας της Θεσσαλίας.

4.8. Αριθμός επιχειρήσεων

Γ.Γ. ΕΣΥΕ (Μητρώο επιχειρήσεων 2002)

ΚΛΑΔΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ		**ΑΡΙΘΜΟΣ**	**ΤΖΙΡΟΣ (εκ. €)**
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	1507	122,46
	ΑΛΙΕΙΑ	56	5,11
ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	154	22,35
	ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	5186	1539,99
	ΗΛΕΚΤΡΙΚΟ ΡΕΥΜΑ ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ ΝΕΡΟ	76	25,99
	ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	5606	324,29
ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	18988	3548,65
	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	6947	318,9
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	2514	254,24
	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	248	6,75
	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	4899	183,65
	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΑΜΥΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	43	16,35
	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	232	9,99
	ΥΓΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	156	11,07
	ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	2099	63,03
ΣΥΝΟΛΟ		**48711**	**6452,82**

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ (EUROSTAT)

MINING AND CARRYING				
	2002	**2003**	**2004**	**2005**
ΕΛΛΑΔΑ	671	664	658	655
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	41	43	37	32
MANUFACTURING				
	2002	**2003**	**2004**	**2005**
ΕΛΛΑΔΑ	82136	88147	88082	91620
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	4692	5038	5037	5249
ELECTRICITY, GAS AND WATER SUPPLY				
	2002	**2003**	**2004**	**2005**
ΕΛΛΑΔΑ	79	80	94	93
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	12	11	12	12
CONSTRUCTION				
	2002	**2003**	**2004**	**2005**
ΕΛΛΑΔΑ	98918	103898	107837	110420
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	5766	6275	7406	6765
WHOLE SAIL AND RETAIL TRADE				
	2002	**2003**	**2004**	**2005**
ΕΛΛΑΔΑ	279709	287606	305376	312935
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	17835	18604	19672	19990
HOTELS AND RESTAURANTS				
	2002	**2003**	**2004**	**2005**
ΕΛΛΑΔΑ	97399	102152	100838	102215
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	6296	6749	7476	7193
TRANSPORT, STORAGE AND COMMUNICATION				
	2002	**2003**	**2004**	**2005**
ΕΛΛΑΔΑ	79969	78763	77995	72073
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	3347	3348	3329	3165
REAL ESTATE, RENTING AND BUSINESS ACTIVITIES				
	2002	**2003**	**2004**	**2005**
ΕΛΛΑΔΑ	136258	140810	155909	150074
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	6375	6456	5820	6914

Από το παραπάνω πίνακα προκύπτουν τα εξής:

- ✓ Σύμφωνα με τα στοιχεία που δίνει η Eurostat οι μεταποιητικές βιομηχανίες στη Θεσσαλία από 4692 το 2002 αυξήθηκαν σε 5249 το 2005.
- ✓ Οι επιχειρήσεις στο τομέα των κατασκευών αυξήθηκαν από τις 5766 σε 6765.
- ✓ Οι επιχειρήσεις χονδρικού και λιανικού εμπορίου από 17835 αυξήθηκαν σε 19990.
- ✓ Οι επιχειρήσεις στο κλάδο των ξενοδοχείων και εστιατορίων αυξήθηκαν από 6296 σε 7193.
- ✓ Μείωση παρατηρείται στο κλάδο μεταφορές, επικοινωνίες (από 3347 σε 3165).

4.9. Εξαγωγές

Οι εξαγωγές στη Περιφέρεια Θεσσαλίας αυξήθηκαν από τις 606.970.562€ το 2003 σε 663.197.230 το 2007. Παρά την αύξηση των εξαγωγών το 2003, η Περιφέρεια Θεσσαλίας κάλυπτε το 5,05% των εξαγωγών της χώρας ενώ το 2007 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 3,86%.

Πίνακας 1. Οι εξαγωγές ανά περιφέρεια σε απόλυτες τιμές (€)

Κατάταξη Περιφερειών	2003	2004	2005	2006	2007
Αττική	4.897.582.740	5.179.297.950	6.049.816.900	7.411.531.008	8.653.453.179
Κεντρική Μακεδονία	3.286.237.416	3.417.897.336	3.655.810.218	3.588.408.701	3.767.264.120
Πελοπόννησος	910.006.817	1.010.864.034	1.484.285.516	1.671.740.939	1.325.987.926
Στερεά Ελλάδα	598.559.299	608.033.461	809.359.147	985.239.541	738.417.534
Θεσσαλία	**606.970.562**	**555.501.389**	**704.801.205**	**797.636.218**	**663.197.230**
Αν. Μακεδονία	655.228.931	647.624.243	713.262.707	673.744.439	596.025.156
Κρήτη	216.576.766	164.877.179	356.322.386	358.099.609	391.458.933
Δυτική Μακεδονία	300.603.159	286.915.576	306.041.900	348.281.537	324.336.313
Δυτική Ελλάδα	285.510.701	249.832.482	343.038.103	333.608.006	312.716.017
Ήπειρος	119.897.720	124.967.310	125.223.249	129.112.401	139.075.332
Βόρειο Αιγαίο	71.374.302	58.877.401	99.283.800	115.170.275	110.392.391
Νότιο Αιγαίο	36.703.270	36.816.241	48.064.493	46.388.926	101.819.116
Ιόνιο	21.789.914	15.766.559	36.314.543	26.055.909	23.389.367
ΣΥΝΟΛΟ	12.007.041.597	12.357.271.161	14.731.624.167	16.485.017.509	17.147.532.614
Ποσοστό Θεσσαλίας					
	5,05512	4,49534	4,78427	4,83855	3,86760

Πηγή: Ινστιτούτο Εξαγωγικών Ερευνών και Σπουδών

Οι εξαγωγές ως ποσοστό του ΑΕΠ ενώ κάλυπταν το 5.8% το 2003 έφτασαν το 7.45% το 2006. Παρά την αύξηση του ποσοστού η Θεσσαλία από την 5η θέση που βρισκόταν το 2003 έπεσε στην 6η το 2006 (στο πίνακα κατάταξης των Περιφερειών).

Πίνακας 2. Οι Εξαγωγές ανά περιφέρεια ως ποσοστό του Α.Ε.Π κάθε περιφέρειας

Κατάταξη Περιφερειών	2003	2004	2005	2006
1. Πελοπόννησος	10.32%	12.00%	15.85%	16.31%
2. Κεντρική Μακεδονία	12.10%	13.08%	13.20%	12.01%
3. Αν. Μακεδονία	9.04%	9.23%	9.97%	8.87%
4. Στερεά Ελλάδα	5.75%	5.99%	7.64%	8.57%
5. Δυτική Μακεδονία	7.40%	7.30%	7.25%	7.64%
6. Θεσσαλία	**5.82%**	**5.76%**	**6.98%**	**7.45%**
7. Αττική	5.28%	5.88%	6.24%	7.04%
8. Βόρειο Αιγαίο	2.70%	2.51%	4.00%	4.31%
9. Δυτική Ελλάδα	3.35%	3.24%	4.27%	3.93%
10.Κρήτη	2.16%	1.83%	3.89%	3.77%
11.Ήπειρος	2.60%	2.85%	2.86%	2.78%
12.Νότιο Αιγαίο	0.57%	0.68%	0.90%	0.82%
13.Ιόνιο	0.62%	0.53%	1.18%	0.80%

Πηγή: Ινστιτούτο Εξαγωγικών Ερευνών και Σπουδών

Σχετικά με την επικάλυψη των εισαγωγών από τις εξαγωγές ενώ το 2003 το ποσοστό ήταν στο 98,14%, το 2007 φθάνει μόλις στο 74,2%. Προκύπτει λοιπόν ότι εισαγωγές αυξήθηκαν στο ίδιο διάστημα πολύ περισσότερο από την αύξηση των εξαγωγών.

Πίνακας 5. Δείκτης Επικάλυψης των εισαγωγών από τις εξαγωγές (Εξαγωγές / Εισαγωγές)

Κατάταξη Περιφερειών	2003	2004	2005	2006	2007
1. Δυτική Μακεδονία	105.89%	126.56%	109.35%	118.50%	122.43%
2. Βόρειο Αιγαίο	101.58%	151.46%	151.40%	173.82%	122.39%
3. Νότιο Αιγαίο	47.71%	48.99%	43.77%	49.58%	96.58%
4. Αν. Μακεδονία	114.44%	101.56%	117.74%	115.08%	89.18%
5. Κρήτη	19.41%	17.41%	99.02%	91.09%	75.89%
6. Θεσσαλία	**98.14%**	**76.30%**	**88.89%**	**90.58%**	**74.20%**
7. Δυτική Ελλάδα	111.95%	91.07%	92.74%	73.12%	67.72%
8. Ιόνιο	54.28%	45.30%	65.21%	54.68%	66.92%
9. Ήπειρος	65.48%	93.39%	84.04%	76.18%	64.24%
10.Πελοπόννησος	63.56%	54.87%	63.78%	57.85%	63.13%
11.Κεντρική Μακεδονία	62.57%	57.65%	55.05%	49.73%	51.98%
12.Στερεά Ελλάδα	59.34%	53.33%	64.30%	55.45%	39.14%
13.Αττική	16.66%	17.05%	18.48%	20.67%	21.09%

Πηγή: Ινστιτούτο Εξαγωγικών Ερευνών και Σπουδών

5. Η συμβολή των χρηματοδοτικών ενισχύσεων στην τόνωση του επιχειρηματικού Πνεύματος των μικρομεσαίων Επιχειρήσεων

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της οικονομίας τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» με τις δράσεις του Ολοκληρωμένα Επιχειρηματικά Σχέδια Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων, Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων του Εμπορίου, Ενίσχυση Γυναικείας Επιχειρηματικότητας, Ενίσχυση Νεανικής Επιχειρηματικότητας καθώς και το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας» με τη δράση του Επιχειρείτε Ηλεκτρονικά αποτέλεσαν κύριους μοχλούς για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας τη Προγραμματική Περίοδο 2000-2006.

Βασικά κριτήρια των επιμέρους παρεμβάσεων των δράσεων αυτών αποτελούν η παραγωγή υψηλής προστιθέμενης αξίας, η δημιουργία βιώσιμων ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων, η ενίσχυση και προώθηση της εξωστρέφειας. Με το πέρας λοιπόν, της προγραμματικής περιόδου τίθεται ευλόγως, από πολλούς, ο προβληματισμός κατά πόσο μακροσκοπικά στο επίπεδο της συνολικής ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, η ενίσχυση των επιχειρήσεων αυτών μπορεί να έχει σημαντική συνεισφορά.

Ακολουθεί έρευνα του ΕΟΜΜΕΧ για την συμβολή των χρηματοδοτικών ενισχύσεων στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Έρευνα ΕΟΜΜΕΧ (ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις)

ΠΡΟΦΙΛ ΕΡΕΥΝΑΣ

Δείγμα: 1526 επιχειρήσεις

174 επιχειρήσεις συμμετείχαν στη δράση «Επιχειρείτε Ηλεκτρονικά»

526 επιχειρήσεις συμμετείχαν στη δράση «Ενίσχυση Ολοκληρωμένων Επιχειρηματικών Σχεδίων Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων».

255 επιχειρήσεις συμμετείχαν στη δράση «Ενίσχυση Πολύ μικρών Επιχειρήσεων του Εμπορίου»

369 επιχειρήσεις συμμετείχαν στη δράση «Νεανική Επιχειρηματικότητα»

322 επιχειρήσεις συμμετείχαν στη δράση «Γυναικεία Επιχειρηματικότητα»

ΕΠΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΠΟΥ ΕΝΤΑΧΘΗΚΑΝ ΣΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΥΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

	ΔΡΑΣΕΙΣ		
	ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ	ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΤΕ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΟΥ ΣΗΜΕΙΩΣΑΝ ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ	63,4	57,5	46,2
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΟΥ ΒΕΛΤΙΩΣΑΝ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ / ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	90,5	81,6	80,6
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΟΥ ΒΕΛΤΙΩΣΑΝ ΤΟ ΒΑΘΜΟ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΕΛΑΤΩΝ	91,7	79,3	89,2
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΟΥ ΣΗΜΕΙΩΣΑΝ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥΣ	78,6	54,0	81,4

- ✓ Οι επιχειρήσεις σε σημαντικό βαθμό βελτίωσαν την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και προϊόντων καθώς και το βαθμό ικανοποίησης των πελατών τους.
- ✓ Επίσης σε μεγάλο βαθμό βελτίωσαν την αναγνωρισιμότητά τους στην αγορά μιας και σε αρκετά από τα προγράμματα επιλέξιμες ήταν οι δαπάνες διαφήμισης.
- ✓ Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων που χρηματοδοτήθηκαν μείωσαν το λειτουργικό τους κόστος.

ΕΠΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΠΟΥ ΕΝΤΑΧΘΗΚΑΝ ΣΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΣΤΟ ΒΑΘΜΟ ΔΙΕΙΣΔΥΣΗΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

	ΔΡΑΣΕΙΣ		
	ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ	ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΤΕ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΘΗΚΑΝ ΣΤΟ ΙΝΤΕΡΝΕΤ	28,5	40,8	34,8
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΑΝ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ	35,3	37,4	25,4
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΑΝ ΣΕ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΑΓΟΡΕΣ	7,6	11,5	8,5
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΟΥ ΕΙΣΗΓΑΓΑΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ	22,5	78,2	31,7
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΟΥ ΑΝΕΠΤΥΞΑΝ ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΝΤΑΙ ΜΕΣΩ ΠΑΤΕΝΤΑΣ	8,5	5,2	-
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΟΥ ΕΙΣΗΓΑΓΑΝ ΠΑΤΕΝΤΑΡΙΣΜΕΝΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΜΕΣΩ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ	10,2	19,5	-

✓ Απογοητευτικά ήταν τα αποτελέσματα σχετικά με την επίπτωση των επενδύσεων που εντάχθηκαν στα κίνητρα στο βαθμό διείσδυσης της καινοτομίας και της τεχνολογίας.

✓ Μόλις το 1/3 περίπου των επιχειρήσεων συνδέθηκαν στο Internet και ελάχιστες το αξιοποίησαν για ηλεκτρονικές αγορές.

✓ Ελάχιστες ήταν αυτές που ανέπτυξαν πατέντες παρά το γεγονός ότι οι σχετικές δαπάνες ήταν επιλέξιμες.

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

	ΔΡΑΣΕΙΣ		
	ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ	ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΤΕ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
ΒΕΛΤΙΩΣΑΝ ΤΗΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΘΕΣΗ	93,3	80,5	96,4
ΑΥΞΗΣΑΝ ΤΙΣ ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥΣ	83,8	74,3	85,4
ΒΕΛΤΙΩΣΑΝ ΤΗΝ ΚΕΡΔΟΦΟΡΙΑ ΤΟΥΣ	78,7	62,9	78,0
ΕΠΕΚΤΑΘΗΚΑΝ ΣΕ ΝΕΕΣ ΑΓΟΡΕΣ	50,0	29,3	24,5
ΞΕΚΙΝΗΣΑΝ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	9,4	3,4	4,0
ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΝΕΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΗΚΑΝ	4,5	7,1	0,94
ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΑΥΞΗΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	37,2	17,1	34,1
ΠΟΣΟΣΤΟ ΝΕΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΗΚΑΝ ΠΟΥ ΑΠΑΙΤΟΥΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	18,3	41,0	25,2

✓ Οι επιχειρήσεις που ενισχύθηκαν βελτίωσαν σε σημαντικό βαθμό τα αποτελέσματά τους, καθώς σχεδόν όλες βελτίωσαν την ανταγωνιστικότητά τους, τις πωλήσεις και την κερδοφορία τους.

✓ Δεν υπάρχουν τα ανάλογα αποτελέσματα όσον αφορά τη συνολική ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, καθώς ελάχιστες ξεκίνησαν εξαγωγική δραστηριότητα.

✓ Μικρή ήταν και η συνεισφορά σε νέες θέσεις εργασίας και ελάχιστες από αυτές τις θέσεις ήταν εντάσεως γνώσης.

	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ		
	ΝΕΑΝΙΚΗ	ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΑ
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ ΚΟΣΤΟΥΣ	23,3	21,9	22,8
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ / ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	79,6	80,0	79,7
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ ΣΤΟ ΒΑΘΜΟ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΕΛΑΤΩΝ	72,3	75,8	73,6
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ / ΠΡΟΒΟΛΗΣ	50,3	45,8	48,6
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΤΟΥΣ	53,5	54,4	53,8

✓ Σχετικά με τα στοχευμένα προγράμματα στην ενίσχυση της γυναικείας και νεανικής επιχειρηματικότητας, πράγματι οι ενισχύσεις που δόθηκαν είχαν ως αποτέλεσμα επιχειρήσεις με ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε μια σειρά από τομείς όπως την ποιότητα των προϊόντων, το βαθμό ικανοποίησης των πελατών, το επίπεδο γνώσεων και ικανοτήτων των υπαλλήλων τους.

5.1. Συνολικά συμπεράσματα

✓ Επικυρώθηκε η άποψη ότι υπάρχουν θετικές επιπτώσεις στο λειτουργικό κόστος καθώς και στη ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών των επιχειρήσεων που χρηματοδοτήθηκαν.

✓ Οι επιχειρήσεις που χρηματοδοτήθηκαν αποκτούν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε σχέση με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις του κλάδου.

✓ Η ένταξη στις δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας δεν επηρεάζει στη πλειοψηφία των επιχειρήσεων το ύψος της συνολικής επένδυσης.

✓ Υπάρχει θετική επίπτωση στην απασχόληση, χωρίς όμως το περιεχόμενο των θέσεων εργασίας που δημιουργούνται να είναι εντάσεως γνώσης.

✓ Ένας από τους βασικούς στόχους των δράσεων της νεανικής και γυναικείας επιχειρηματικότητας ήταν να δημιουργηθούν βιώσιμες επιχειρήσεις. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται σε μεγάλο βαθμό, διαπιστώνοντας μάλιστα ότι, ιδιαίτερα στις επιχειρήσεις που δημιουργήθηκαν από τη δράση της γυναικείας επιχειρηματικότητας, σημειώνεται βελτίωση. Παρ' όλα αυτά όμως, το ποσοστό αυτών που δραστηριοποιούνται σε εξαγωγικές δραστηριότητες είναι μικρό, γεγονός που συνδυάζεται και με το αντικείμενο δραστηριότητας των επιχειρήσεων που εστιάζει σε τοπικό κυρίως επίπεδο.

✓ Οι νέες επιχειρήσεις που δημιουργούνται από τις σχετικές δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας είναι χαμηλής προστιθέμενης αξίας και στοχεύουν σε παραδοσιακούς κλάδους της οικονομίας. Η επιχειρηματική δραστηριότητα δεν εκτείνεται σε όλα τα στάδια της αλυσίδας αξίας της παραγωγικής δραστηριότητας και πρόκειται συνήθως για εγχειρήματα με περιορισμένες δυνατότητες επίδρασης στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας σε όρους απασχόλησης, εξαγωγών, δημιουργίας νέων αγορών, κτλ.

✓ Η επίπτωση στον εξαγωγικό προσανατολισμό είναι πολύ μικρή.

✓ Ο βαθμός διείσδυσης της έρευνας και ανάπτυξης και της απόκτησης τεχνογνωσίας είναι πολύ μικρός και περιορίζεται κυρίως σε θέματα τεχνολογιών πληροφορικής.

✓ Τα ζητήματα που άπτονται της μακροπρόθεσμης διατήρησης ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος (εξωστρέφεια, κλαδική εξειδίκευση, αύξηση γνωστικών ικανοτήτων) δεν αντιμετωπίστηκαν από τις επιχειρήσεις, παρά το γεγονός ότι στις επιμέρους δράσεις που διερευνήθηκαν περιλαμβάνονταν επιλέξιμες ενέργειες οι οποίες ενίσχυαν τέτοιου είδους παρεμβάσεις.

Αποτιμώντας συνολικά τα αποτελέσματα των επιχορηγήσεων στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας προκύπτει το συμπέρασμα ότι ενώ η πλειοψηφία των επιχειρήσεων που επιδοτούνται, ενισχύεται, δεν ισχύει το ίδιο για την συνολική εικόνα της οικονομίας ούτε σε τοπικό, ούτε προφανώς σε εθνικό επίπεδο. Αντίθετα, το αποτέλεσμα των επιχορηγήσεων με το πλαίσιο στο οποίο δίνονται, οδηγεί στο να αποκτούν συγκριτικό πλεονέκτημα οι επιχειρήσεις που επιδοτούνται έναντι εκεί-

νων που μένουν χωρίς επιχορήγηση, χωρίς οι πρώτες όμως να συμβάλλουν στην καινοτομία, την ενίσχυση της συνολικής ανταγωνιστικότητας με την αύξηση των εξαγωγών, την ενίσχυση της απασχόλησης με τη δημιουργία θέσεων εντάσεως γνώσης. Ουσιαστικά οι επιχορηγήσεις καταλήγουν στο να αποτελούν ένα σημαντικό όφελος για τις επιχειρήσεις που επιλέγονται, χωρίς όμως ούτε καν αυτές, σε μακροπρόθεσμο επίπεδο να διασφαλίζουν ένα βασικό χαρακτηριστικό του ανταγωνιστικού τους πλεονεκτήματος, τη διατηρησιμότητα.

Στη περίπτωση της Περιφέρειας Θεσσαλίας, μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα, τη περίοδο 2000-2006, επιδοτήθηκαν περίπου 2000 επιχειρήσεις στους κλάδους μεταποίησης, εμπορίου και τουρισμού, σε σύνολο 31500 επιχειρήσεων (Γ.Γ. ΕΣΥΕ -Μητρώο επιχειρήσεων 2002) δηλαδή το 6,3% των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στους σχετικούς κλάδους. Το ποσό των επιχορηγήσεων έφτασε τα 255 εκ.€. το οποίο εκφρασμένο ως ποσοστό επί των συνολικών επενδύσεων παγίου κεφαλαίου στους ίδιους κλάδους, το χρονικό διάστημα 2000-2006 (2,7 δις.€ κατ΄ εκτίμηση) είναι 9%.

Προκύπτει λοιπόν το ερώτημα κατά πόσο το μικρό αυτό ποσοστό των επιχειρήσεων που επιχορηγήθηκε (με ποσό άνω του 9% των συνολικών επενδύσεων στους ίδιους κλάδους, στο διάστημα 2000-2006) συνέβαλε στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας με την αύξηση της παραγωγικότητας, της ανταγωνιστικότητας, της καινοτομίας και της απασχόλησης.

Η απάντηση, μετά από τα αποτελέσματα της έρευνας του ΕΟΜΜΕΧ που παρουσιάστηκαν παραπάνω είναι μάλλον αρνητική.

Η απάντηση αυτή μάλιστα αποκτά μεγαλύτερη σημασία αν αναλογιστεί κανείς ότι η ανάπτυξη δικτύου δομών Στήριξης ΜΜΕ (ΚΕΤΑ) σε όλη τη χώρα χρηματοδοτήθηκε με 36 εκ.€, το ΤΕΜΠΜΕ με 260 εκ.€, το cluster μικροηλεκτρονικής με 5 εκ.€, ολόκληρος ο άξονας ενέργεια με 176 εκ., ο άξονας κατάρτιση με 180 εκ.€ κ.α. Διαπιστώνεται λοιπόν ότι δομές που τα οφέλη τους διαχέονται στο σύνολο της οικονομίας και απευθύνονται στο σύνολο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων χρηματοδοτήθηκαν με ποσά πολύ μικρότερα από τα 255 εκ.€ που δόθηκαν ως ενισχύσεις σε μικρό ποσοστό των επιχειρήσεων μίας μόνο περιφέρειας της χώρας.

Προφανώς είναι λάθος να οδηγηθεί κανείς στο συμπέρασμα ότι οι άμεσες επιχορηγήσεις προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις πρέπει να διακοπούν. Αυτό θα παράβλεπε τις περιορισμένες έστω θετικές επιδράσεις των ενισχύσεων στη λειτουργία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, όπως στο λειτουργικό κόστος, στην μικρή ενίσχυση της απασχόλησης, ή στο κίνητρο που δίνουν σε ομάδες του πληθυσμού όπως οι νέοι, οι γυναίκες, τα άτομα με αναπηρίες να αναπτυχθούν επιχειρηματικά.

Ενόψει όμως και της Δ΄ Προγραμματικής περιόδου αυτό που πρέπει απαραίτητα να γίνει είναι η επαναξιολόγηση της φιλοσοφίας των δράσεων αυτών προκειμένου να συνδεθούν άμεσα οι επιχορηγήσεις με τις επιχειρήσεις εκείνες που θα μπορέσουν να συμβάλλουν ουσιαστικά στην παραγωγή καινοτόμων προϊόντων, στην αύξηση της απασχόλησης και την διατήρησή της και στο μέλλον, στην ενίσχυση των εξαγωγών, στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας στο σύνολο της οικονομίας.